

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

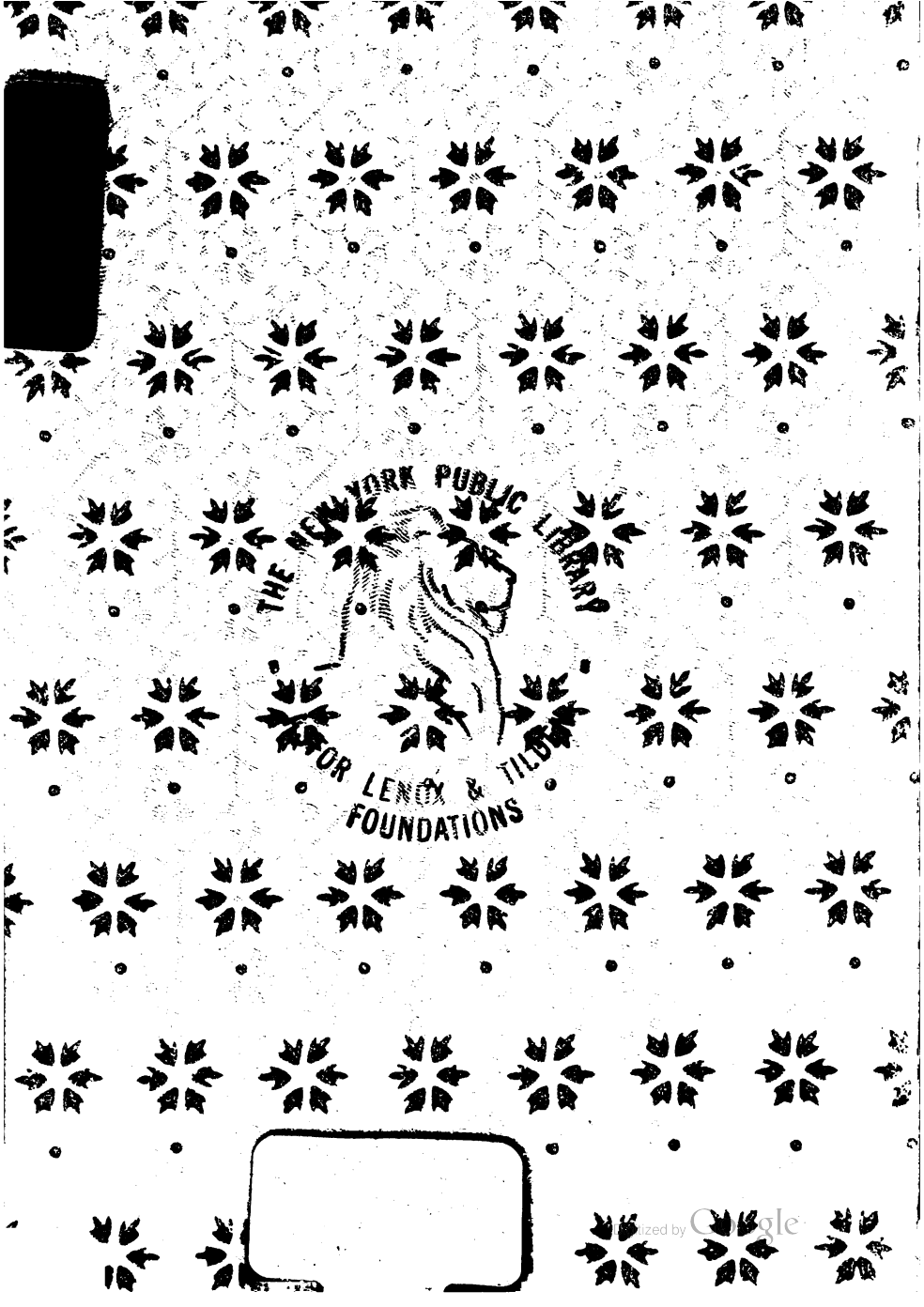

3 3433 07139446 8

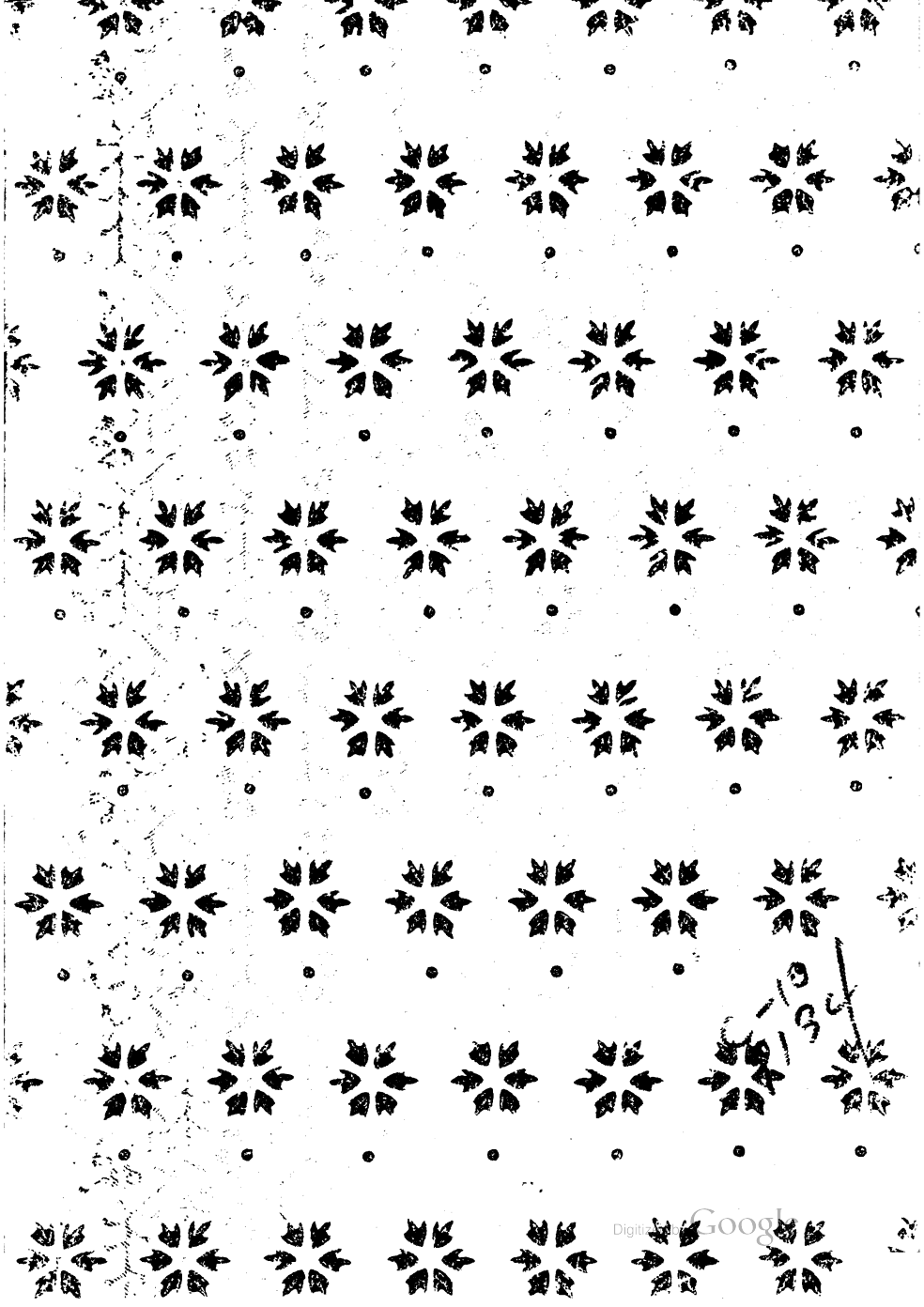
DE SCHOOL DER TOEKOMST
EN WAT HAAR IN DEN
WEG STAAT; DOOR
J. KLEEFSTRA × ×

C.A.J. VAN DISHOECK - BUSSL 1

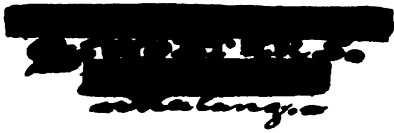

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX & TILDEN FOUNDATIONS

10
34

DE SCHOOL DER TOEKOMST

Bij den uitgever van dit
werkje is mede verschenen :

J. KLEEFSTRA, Brieven over
Opvoeding. I—VI. f 2.25.

Losse nummers à „ 0.40.

De School der Toekomst en
wat haar in den weg staat

DOOR

J. KLEEFSTRA

Directeur der Brinoschool te Hilversum

UITGAVE VAN C. A. J. VAN DISHOECK TE BUSSUM

IN HET JAAR 1906

GEDRUKT TE LEIDEN BIJ L. VAN NIFTERIK HZ.

I N H O U D.

VORBERICHT.	Bladz.
I. De school der toekomst	I
II. Wat haar in den weg staat.	43
III. Enkele paedagogische grondbegrippen nader be- schouwd	62
IV. Moreele verwenning	105
V. Uit de praktijk	128
VI. Over de leerkrachten	183
NASCHRIFT	221

VOORBERICHT.

Ik heb bij 't schrijven van dit werkje onwillekeurig gedacht aan de opvoeding van jongens en wel van jongens uit de kringen, waartoe mijn leerlingen behooren.

K.

I. De School der Toekomst.

Het zal den lezer niet geheel onbekend zijn, dat er tegenwoordig in Engeland, Duitschland en Frankrijk sterkbevolkte moderne kostscholen bestaan, die de aandacht van geheel Europa hebben getrokken en ook in ons kleine landje druk zijn besproken.

De stammoeder van al deze scholen is Abbotsholme in Derbyshire, niet ver van 't stadje Rochester in Engeland.

De vader van al de schoone opvoedingsidealen, die sedert 't ontstaan van Abbotsholme 't leven ingeblazen hebben aan talrijke moderne kostscholen met meer of minder gewaagd leerplan, is Dr. Reddie, de stichter van Abbotsholme. Gelijk 't echter meer gaat: de eerste groote poging tot principieele hervorming in de opvoeding der jeugd leed aan overdrijving. En ongetwijfeld hebben de talrijke vurige bewonderaars van Dr. Reddie daartoe het hunne bijgedragen, door met een soort van fanatiek optimisme de talrijke groote moeilijkheden in de praktijk der opvoeding weg te cijferen.

Tengevolge van oneenigheid en verwarring trad reeds in 1893 't beste deel van de „staff” uit de school. Onder hen was J. H. Badley en deze stichtte met eenige andere oudleeraren van Abbotsholme de Bedalesschool in den geest van Abbotsholme, maar met groote beperking van de talrijke bedrijven, die in de eerstgenoemde school werden beoefend, alsmede beperking van de co-éducation.

Onze oostelijke naburen hebben de heerlijke gewoonte, om den wandelstaf op te nemen, zoodra er in het buitenland iets van belang te leeren valt.

Zoo verschijnt Dr. Lietz uit Jena weldra als tijdelijk leeraar op Abbotsholme. In Duitschland teruggekomen gaf hij te Berlijn 't bekende boek „E m l o h s t o b b a” R o m a n o d e r W i r k l i c h k e i t? uit, waarin hij den staf brak over den aard der Deutsche „Unterrichts-schulen” en de wenschelijkheid bepleitte van „Erziehungs-schulen”. Weldra pakte hij de koe zelf bij de horens en stichtte op het landgoed de Pulvermühle te Ilsenburg in den Harz 't eerste Landerziehungsheim, geheel in den geest van Abbotsholme, maar zonder co-éducation.

De inrichting trok weldra leerlingen uit alle oorden van Duitschland. Zij moest zich ten slotte splitsen en heeft zich thans opgelost in drie scholen:

1°. de Pulvermühle voor kinderen tot 12 à 13 jaar onder directie van Dr. Wiessner.

2°. Haubinda in Thüringen voor kinderen tot 15 à 16 jaar onder directie van P. Geheeb.

3°. 't Slot Bieberstein in Saksen voor de oudste jongens onder directie van Dr. H. Lietz.

Inmiddels was de roem der Engelsche stichtingen ook over 't kanaal gewaaid. Fransche kinderen werden naar Abbotsholme of naar de Bedalesschool gezonden, Fransche onderwijsmannen kwamen het Engelsche systeem bestudeeren en wat meer zegt, Fransche kunstenaars en journalisten, zelfs politici, schreven uitbundige artikelen over de nieuwere schoolidealen.

Weldra verscheen te Parijs het boek „l'Education nouvelle” van Edmond Demolins, bevattende een lofrede op de Bedalesschool en aankondigende de stichting van „l'École des Roches” bij Verneuil ten W. van Parijs, geheel in den geest der Engelsche scholen en ook grootendeels door Engelsche leerkrachten gedirigeerd.

Ik kan niet eens met zekerheid zeggen, of de school te Verneuil nog bestaat, maar 't is stellig wel teekennend, dat zij geen oogenblik de aandacht van Europa waardig gekeurd is. Wel is de proef hier en daar in Frankrijk herhaald, o. a. in 1901 door de stichting van l'École de l'Isle de France te Liancourt, waarvan 't programma een grappige eensluidendheid vertoonde met de schoolprincipes in mijn boekjes: „Wat wil de Brinioschool?” ontwikkeld.

Ondanks de schitterende introducties bij het Fransche publiek, die deze school genoot van Frankrijks beste mannen: Ribot, Rouvier, Leygues, Serge Bassot e. a. heeft de nieuwe schoolidéé in Frankrijk geen wortel kunnen schieten en met name de inrichting te Liancourt heeft van meet af een sukkelend bestaan voortgesleept.

Wie thans met deze historische gegevens tot zijn

dienst den in het laatst der vorige eeuw in alle toonaangevende Staten van Europa opkomenden drang tot hervorming in de opvoeding en het onderwijs uit de verte gadeslaat, zal onwillekeurig zoeken naar de oorzaken van deze algemeene beweging en zich de vraag stellen, wat die groote kostscholen dan wel voor bijzonder hebben?

Wat het eerste vraagpunt betreft: Ik durf mij niet wagen aan een wijsgeerige beschouwing van de samenwerkende invloeden, die de stuwkracht van iedere hervormingsbeweging, en dus ook van deze uitmaken; maar ik hoop den bal niet ver mis te slaan, als ik de hoofdoorzaak zoek in den natuurlijken drang tot instandhouding en versterking van het ras, opgekomen van het moment af, toen de symptomen van verzwakking en verval zich onder alle volken voordeden, tengevolge van geestelijke afmatting, eenzijdigen arbeid, ophooping in de groote steden, opvoering van den levensstandaard; en 't sterkst sprekende in een onrustwekkenden achteruitgang der volksgezondheid, een vermindering van het aantal geboorten en huwelijken, een geforceerde vroegrijpheid der jeugd en een verzwakking der publieke moraliteit.

De waarheid der oude spreuk: *mens sana in corpore sano* was met voeten getreden.

De nieuwe scholen zouden haar dienen.

Door beperking van het onderwijs, door invoering van betere leermethodes wilden zij ruimte maken voor handenarbeid, lichaamsoefeningen en vrije liefhebberijen; ze wilden de sympathie der maatschappij stormenderhand veroveren door met de proef op de som te be-

wijzen, dat gezonde, krachtige, redzame jonge menschen met gewone kundigheden beter toegerust zijn voor den strijd om het bestaan dan de bloedeloze, knappe kinderen, die wel veel kènnen, maar niets kùnnen.

't Behoeft m. i. geen verwondering te baren, dat de hervormingsbeweging in Engeland is opgekomen, want ten eerste is Engeland het klassieke land der slechte kostscholen, waar 't onderwijs grootendeels is overgelaten aan 't particulier initiatief en waar dus een stichting als Abbotsholme dadelijk kans heeft 't beste deel der jeugd tot zich te trekken; ten tweede hebben de Engelschen al meer getoond, dat zij een dreigend gevaar herkennen aan de geringste symptomen en dan onvervaard de koe bij de horens vatten om 't te bezweren¹⁾).

Evenmin behoeft 't ons te verbazen, dat de speciaal Engelsche schoolidealen in Frankrijk een buitengewone geestdrift verwekten en in de praktijk een even buitengewoon fiasco maakten; want nergens ter wereld had het rasbederf al zulke bedenkelijke vorderingen gemaakt, nergens waren de staatkundige, maatschappelijke en zedelijke toestanden zóó troebel.

Wat 't tweede vraagpunt betreft: daar schijnt op die grootscheeps ingerichte kostscholen iets te zijn, wat op de scholen gewoonlijk gemist wordt, dat is kindergeluk. Oppervlakkig geoordeeld zou men geneigd zijn te zeggen: dat is zoo'n groot wonder

---

1) Ongetwijfeld heeft ook op dit terrein Charles Dickens baan gebroken voor hervormingen, door de verouderde Engelsche schooltoestanden met al hun lek en brek ongenadig aan de kaak te stellen.

niet. Want wie een kind in 't genot stelt van ruimte, mooie natuur en aangename ontspanningsmiddelen heeft drie elementen bijeengebracht, die zoo niet de ziel, dan toch 't wezen van 't kindergeluk uitmaken.

Maar die scholen onderscheiden zich — althans volgens hun statuten — door een paedagogie van persoonlijke vrijheid en goed vertrouwen. En juist deze beginselen, in een groote, krachtige daad belichaamd op het gelukkige oogenblik, toen zich in heel Europa een nieuwe levensrichting baan brak, hebben zooveel geestdrift verwekt onder de meest geavanceerde vóórmannen der volken.

Alleen bij ons te lande is de moderne schoolidée met groote koelheid ontvangen.

Natuurlijk, ieder warmgestemd vaderlander voelt in theorie wel wat voor een schoolsysteem, dat aan zijn kind vrijheid, afwisseling en ontspanning waarborgt, en dat tegelijk de geestelijke en de lichamelijke belangen van zijn kind krachtig steunt, maar hij komt er gewoonlijk eerst toe, de praktische proef met zoo 'n schoolsysteem te wagen, als het 't laatste redmiddel is, om zijn kind te behoeden voor een volslagen fiasco. Er zijn duizenden menschen in ons kleine landje, die elke gedachte aan ingrijpende hervormingen in ons huidig schoolsysteem verwerpen, niet omdat zij het kind zijn heerlijke blijde jeugd niet gunnen, maar omdat naar hun gevoelen een belangrijke concessie aan de lusten en de liefhebberijen der jeugd leiden zal tot daling van 't wetenschappelijk peil van 't onderwijs en dus

tot mislukking der toekomstige carrière. Men kan tegen zoo'n meening te velde trekken, alsof zij in starre behoudzucht wortelt, maar daarmee heeft men de waarheid nog niet gediend.

Ik geloof inderdaad, dat wij — en juist wij — met die buitenlandsche schoolidealen erg voorzichtig moeten zijn. Wij hebben niet — gelijk Engeland — verouderde, bedorven schooltoestanden; integendeel, het onderwijs is bij ons te lande al jarenlang troetelkind geweest van staat en maatschappij. Wij leven niet — gelijk de Franschen — in een moreel en politiek verankerde maatschappij, al durf ik hier geen „integendeel” aan toevoegen. Wij zijn niet — gelijk de Duitschers — een „gemassregelte” natie, bij wie de militaire discipline al in de scholen den scepter zwaait, en waaronder 't prügelsysteem nog steeds hoogtij viert; integendeel, wij bewonen 't vermaarde land der „klassieke vrijheid” en wij zouden rare oogen opzetten, als morgen den dag onze instellingen op Duitsche leest werden geschoeid. Wij staan met onze goed verzorgde scholen, ons goed methodisch onderwijs en onze humane tucht al veel dichter bij een ideaal dan al onze naburen. Er is ten onzent geen revolutionaire poging noodig, om te komen tot goede onderwijs toestanden; met een beetje geven en nemen, vooral van de zijde van het M. O., komen wij voetje voor voetje tot een bevredigend resultaat.

Maar de tucht: dat is het zwakke punt in ons opvoedingsstelsel. Onze volksaard, de vrijheidszin van onze jeugd, het sterke particularisme van onze families staan lijnrecht tegenover de nood-

zakelijke discipline op een sterk bevolkte school.

Wie in Nederland een proef wil nemen met een inrichting eenigszins op de schaal der Duitsche Landerziehungsheime, zou kans moeten zien al deze oogenschijnlijk strijdige elementen in de opvoeding tot een gelukkige vereeniging te brengen met een groep kinderen, zooals ze door Nederlandsche ouders gewoonlijk aan kostscholen worden afgestaan.

Ik heb in den laatsten tijd meermalen ernstig overwogen, of 't niet op mijn weg lag met opoffering der Brinoschool¹⁾ zelf een proef in deze richting te wagen; want ik kan mij niet ontveinzen, dat ik er persoonlijk veel voor voel.

Maar ik geloof de onderneming over te moeten laten aan jonger krachten en dan hoop ik hen bij machte te zien, de bezwaren te ondervangen, die ik in het tweede gedeelte van dit boekje uiteenzet.

Om de goede zaak te dienen, heb ik niet geschroomd het volle licht te laten vallen op alles, wat jarenlange praktijk mij aan ontnuchterends heeft ge-

---

1) Een Nederlandsch Landerziehungsheim zou n.l. niet moeten liggen onder den rook van Hilversum en in zijn grondbezit niet beperkt moeten worden door buitensporige grondprijzen.

Voorts deugt de Hilversumsche boschgrond niet voor landbouw, tuinbouw of veeteelt.

En ten slotte missen we water.

Men ziet 't zijn allemaal praktische overwegingen, die mij de gedachte hebben ingegeven, dat ik de Brinoschool zou moeten offeren, om — maar waar? — een Nederlandsch Landerziehungsheim te kunnen stichten.

En dan, zou 't weer niet van 't zelfde laken een pak geven, alsof een Nederlandsche onderneming het aankijken niet waard is, zoolang zij zich binnen de landpalen bevindt?

boden. Wellicht heb ik daardoor in de volgende bladzijden de schaduwpartijen donkerder geteekend, dan in een blijmoediger levensstemming 't geval geweest zou zijn.

Al heel lang koesterde ik den wensch persoonlijk eens kennis te maken met een dier groote, moderne Engelsche kostscholen — Abbotsholme of de Bedallesschool — waarvan in verslagen en paedagogische geschriften soms zulke wonderen worden verhaald, dat de lezer eer aan phantasie dan aan werkelijkheid denkt. Verbeeld u: een school met een zóó uitgestrekt grondbezit, dat men er kan spelen, roeien, zeilen, zwemmen en visschen; dat men er rond kan dolen in bosch en dreven zonder ooit 't eigen gebied te verlaten, is 't niet om van te watertanden? Een school met een eigen boerderij; niet een armelijk huisje met een houten schuurtje, waar een paar sukkelende koeien teren op den afval van 't huis, maar een flinke plaats met een mooi beslag vee, dat 's zomers graast in een vette weide vlak bij het huis; dan een eigen landbouwbedrijf, eigen schoen- en kleermakerij, eigen timmerwinkel, smederij en ik weet niet, wat al meer; lijkt 't niet een sprookje?

En dan de leerlingen, ieder naar zijn aard werkzaam in die bedrijven, alsof routine, technische vaardigheid, praktische ervaring en al die voor den amateur gewoonlijk onbereikbare, maar voor 't welslagen van den eenvoudigsten arbeid toch onmisbare zaken maar gekheid zijn, is 't niet ongelooflijk? Ik weet wel, 't beteekent niemendal 't lichtgeloovige publiek wijs

te maken, dat kinderen dingen gewrocht hebben, waar een praktische bekwaamheid toe behoort, die een volleerd werkman ternauwernood heeft verworven. Maar hoe zou ik kunnen gelooven, dat ernstige onderwijsmannen zich tot zulk een boerenbedrog leenden?

Evenzoo weet ik wel, dat het maar een geldkwestie lijkt, kinderen te laten knoeien in allerlei bedrijven, zonder dat hun arbeid tot toonbare resultaten leidt.

Maar arbeid heeft alleen paedagogische waarde, als er ernst van gemaakt wordt en dus mocht ik verstandigen menschen ook deze averechtsche paedagogie niet in de schoenen schuiven. Wat schoot mij anders over, dan te gelooven, dat al de wonderbare dingen wezenlijk in die verre scholen bestonden? En toch! en toch!

Als ik dan mijn jongens weer zag ploeteren in hun kleine schooltuintjes, als ik ze zag spitten en harken, zaaien en — wieden! als ik ze zag timmeren en vlechten of liefhebben in den bijenstal; als ik 't povere resultaat zag van veel tijd en veel inspanning, dan dacht ik: wat zou dat worden, als ook wij handenarbeid, landbouw en veeteelt in 't groot beoefenden?

De overwegende indruk, dien mijn ervaring heeft achtergelaten, is, dat mijn jongens over 't algemeen leven bij lust en onlust. Slechts bij uitzondering is leeren, spel of handenarbeid hun ernst. Als hun lust geprikkeld wordt voor timmeren, dan werken ze als slootgravers, anders staan ze bij 't

werk te lanterfantan, verknoeien de gereedschappen, bederven 't materieel. Ligt er hooi op 't veld en hebben ze er lust in 't bijeen te harken, dan staat er in een ommezentje een flinke hooirook. Hebben ze geen lust, dan laten ze 't hooi verrotten en gebruiken harken en hooivorken als kaatsballen, springstokken of zoo.

Zelfs op het voetbalveld en in de tennisbaan gaat deze regel door.

Ik ben van meening, dat ik in dezen niet in een bijzonder, hoogstens in een onvoordeelig geval verkeer: 't leven bij lust en onlust is een algemeen verschijnsel bij de jeugd. Om dus van arbeid ernst te maken moet er leiding, regel en discipline zijn, alle drie dingen, die de vrijheid beperken.

Nu mag ik niet verzwijgen, dat er ook onder mijn leerlingen enkele voorkomen, die om zoo te zeggen een natuurlijk talent voor den arbeid hebben en dus onberispelijk op hun zaken passen, maar 't is één op de 10 of 20; de rest maakt er een gevaarlijk en kostbaar spelletje van.

't Was en bleef dus een open vraag voor mij, hoe dat alles op die groote, vreemde scholen toeging. Menigmaal zat ik in me zelf te mopperen, dat ik niet twintig jaar later geboren was; dan immers had ik thans als jonkman den wandelstaf op kunnen nemen, om in Engeland of Duitschland antwoord op mijn vragen te zoeken. Menigmaal schaamde ik mij, met mijn jongens zoo weinig te kunnen, terwijl ik meende toch zoo mijn best te doen; ja, ik had voor mijn confrères in den vreemde wel geen voetval willen

doen, als ze mij maar 't geheim hadden willen verklappen, hoe zij de wonderen wrochtten, die ik — man van een kwart eeuw drukke praktijk — als een nuchtere beginneling stond aan te gapen.

Indertijd las ik de artikelen van mevrouw Troelstra over de Pulvermühle, waar zij haar jongen naar toe had gebracht. Maar die artikelen waren geschreven in een enthousiaste stemming en hoe heerlijk ik 't nu ook vind enthousiast te kunnen zijn voor een beginsel of een streven, zakelijk wordt men van zoo'n geschrijf niet veel wijzer en veel vertrouwen wekt 't ook niet.

Verleden jaar zond ik mijn dochter naar Ilsenburg, om gastvrijheid te vragen op de Pulvermühle.

Zij kwam terug, enthousiast over de „rotmütsen”, deed mij grappige verhalen over wildebrasserijen en over glundere, bruingebrande jongens; vertelde mij van heel primitieve, voor onze Hollandsche begrippen min of meer onsmakelijke huiselijke gewoonten, maar ze liet me even wijs als ik was op alle punten, die ik opgehelderd wenschte.

Kort geleden las ik een uitvoerig artikel van Ida Heyermans in „De Gids”, alweer schrikkelijk enthousiast, maar na de lezing voelde ik mij even wijs als bij het begin en bovendien meer sceptisch dan ooit.

Eerst langzamerhand is mij eenig licht opgegaan.

't Geheim van de bijzondere kracht, die er uitgaat van de groote moderne kostscholen: Abbots-holme en de Bedaleschool in Engeland, de Landerziehungsheime in Duitschland

schijnt mij hierin gelegen: 1°. ruimte voor alles; 2°. deskundige, belangstellende leiding bij alles wat ondernomen wordt en gegeven door personen, die zich geheel aan één school kunnen wijden.

Dat is waarlijk geen kleinigheid, al kost 't maar vier woorden, om 't te zeggen. Nu ik de Bedaleschool heb gezien, kan ik mij best voorstellen, dat bezoekers van deze school of van de Pulvermühle al enthousiast gestemd worden, alleen door 't gezicht op die heerlijke ruimte, op die vrijheid van beweging binnen eigen gebied.

Ruimte! denk u daar eens goed in.

Bij mij op school zijn wij den koning al te rijk met een paar tennisbanen, een voetbalveld, een lap schooltuin en wat gazons op eigen erf, samen beslaande 15.000 vierk. M. Maar breng ons met al ons hebben en houden naar de Bedalesschool of naar de Pulvermühle en gij kunt ons ternauwernood weerom vinden.

Ruimte! dat beteekent tennisbanen in een open vlakte tusschen hoge boomen, een weidsch voetbalveld heel ergens anders, waar men 't gejuich van de tennisspelers niet eens hoort; een reusachtig cricketveld weer verder, zóó groot, dat zelfs de beste cricketspelers den bal niet „out” slaan; daar tusschen een prachtig weiland met grazend vee, een akker, waarop 't koren golft en de aardappelen bloeien; dan een bosch, waarin 't zoo zalig is, zich weg te moffelen.....

Ruimte! dat is een huizencomplex, waarin plaats is voor allen en alles, zonder dat 't eene 't andere in

den weg staat; waarin honderd jongens kunnen zijn, terwijl men moeite heeft er een paar te vinden.

Wij, Hollanders, zijn op het punt van ruimte niet verwend: wij stoppen ons zelf en onze dagelijksche dingen in nauwe hokjes bij elkaar en toch houden we van ruimte.

Wanneer ik de deur van onze algemeene huiskamer voor mijn bezoekers open, dan zeggen ze: Och!! En toch is 't eenige wat hen treffen kan: ruimte.

Wij hebben een ruimen fietsenstal, maar echt op zijn Hollandsch bergen we daar tevens onze racquets, onze voetbal- en tennisschoenen, onze lantaarns, sleetjes, planken, bezems en wat niet al.

Zaterdag, na de groote opredding, is er alles piekfijn in orde, maar voor hoelang!

Wij, Hollanders, mopperen in huis en school over den rommel, dien de jongens maken, maar wij zorgen niet, dat er ruime, geschikte berging is voor alles.

In de Bedalesschool vond ik aparte bergplaatsen voor alles en daar was orde!

Dat heb ik gezien.

En thuiskomende heb ik hout laten aanrukken, de jongens warm gemaakt voor een flinke timmerkarwei en we zijn met man en macht begonnen kasten te timmeren in alle lokalen; kasten met veel vakjes, om alles apart in te bergen, waar anders rommel van zou kunnen komen. Nauwelijks stond er zoo'n kast in de fietsenstal, of ieder borg zijn tennis- en voetbal-schoenen met wellust in een apart hokje.

Die uitvinding was een opluchting voor ons allen.
En nu deskundige, belangstellende leiding in alles.

Lees niet over die woorden heen, houd ze vast.

Zijt gij wel eens getuige geweest van 't wonder, dat deskundige leiding bij kinderen wrocht, als de deskundige tevens liefde heeft voor zijn vak?

Eigenlijk is deze voorwaarde overbodig: een deskundige hééft liefde voor zijn vak. Maar er tooien zich zoovelen met den naam deskundige, die 't heelemaal niet zijn. Er wordt op onze scholen nog ontzettend geknoeid in allerlei vakken: bijv. in schrijven, teekenen, slöjden en tuinarbeid, vooral als daar vakonderwijzers voor zijn, die hun krachten over verschillende scholen moeten verdeelen.

De onderwijzers hebben er dikwijls precies zooveel van geleerd, als hun examens eischen, maar op de hoogte zijn ze niet en 't rechte hart hebben ze er ook niet voor.

Hun onderwijs is dikwijls saai en eenzijdig, bij gebrek aan opwekkend resultaat verliezen zij den moed, de leerlingen den lust.

Zet nu voor zoo'n slaperige klasse een geniaal man in wiens woord warmte, in wiens oog enthousiasme is, en er gebeuren wonderen.

Ik heb op de tuinbouwschool te Frederiksoord een tuin gezien zóó smaakvol van aanleg, zóó keurig onderhouden, dat mijn hart openging voor het tuinbouwwak.

Die tuin was 't werk van jongens in de vlegel-jaren. Toen ik later den leider leerde kennen, werd

mij 't raadsel direct opgelost: 't was een deskundige en een enthousiast werker.

Op de Bedalesschool heb ik teekenwerk en slöjdwerk van kinderen gezien, waar ik jaloersch op werd. Ik meende, dat bij mij op school in deze vakken nog al wat toonbaars gepresteerd werd, maar tegen dat werk zouden we 't moeten afleggen.

Beide leerkrachten voor die vakken bleken mij geniale menschen te zijn met een blakenden ijver voor hun zaak. Daarentegen heb ik op dezelfde school in andere vakken saaie lessen bijgewoond, die zoowel uit wetenschappelijk als uit methodisch oogpunt weinig meer dan belachelijk waren.

Alzoo: ruimte en een uitmuntend personeel, niet zoozeer voor het eigenlijke onderwijs, maar voor het spel en de verschillende vakken van handenarbeid, dat zijn de twee zaken, die wij in de groote buitenlandsche kostscholen hebben te bewonderen.

Om mij een kansje te scheppen al deze schoone dingen met eigen oog te aanschouwen, polste ik eenige maanden geleden den Heer Badley, directeur van de Bedalesschool, of hij er ooren naar had, correspondentie tusschen een twintigtal van onze leerlingen aan te moedigen en mij met tien mijner oudste leerlingen in 't laatst van Mei voor eenige dagen gastvrijheid te verleen.

Beide voorstellen werden met de meeste bereidwilligheid aanvaard en zoo reisden wij op den bepaalden dag af, in gespannen verwachting van de dingen, die komen zouden.

Kort na onze aankomst in Londen stapten we aan het Waterloostation in den trein en bereikten na 1½ uur sporens door een vruchtbaar heuvelland vol afwisselend natuurschoon het stadje Petersfield. Op het kleine, stille perron bemerkten we dadelijk een tiental opgeschoten jongens, die er in hun eenvoudige pakjes, simpele „vijgematten” op de gebruinde koppen, lang niet als dandies uitzagen, maar in wie we dan toch onze vrienden-correspondenten vermoedden.

Hoeveel harten er op dat oogenblik onrustiger klopten dan gewoonlijk, durf ik niet zeggen. Zeker is, dat 't voor beide partijen een hachelijk oogenblik was: voor mijn jongens, omdat de meesten voor 't eerst in 't vreemde land hun mond moesten plooiën naar 't stugge Engelsch; voor de Engelsche jongens, daar ze zich wellicht hadden voorbereid, aangesproken te zullen worden in een taal, waarvan ze geen syllabe verstonden. Ik had dan ook een mooi ding willen geven, als ik die allereerste ontmoeting had kunnen bespieden, maar er werd mij geen kansje gegeven.

Nauwelijks hadden we de portieren geopend, of de Engelsche jongens maakten zich van ons en onze bagage meester; de captain van het clubje nam mijn aandacht in beslag voor de noodige arrangementen, om naar de Bedalesschool te komen en toen wij een oogenblik later vóór 't station rondom onze koffertjes gegroepeerd stonden, wachtende op een cab, die de bagage naar de bestemming zou rijden, was er alleen nog maar eenige confusie bij de jongens te bespeuren, maar ze waren toch al zoo goed samen op dreef, dat twee van mijn scholieren alvast afmarcheerden, ieder

door een Engelschen vriend geflankeerd. Na een wandeling van 20 minuten bergop bereikten wij de Bedaleschool, waar onze gastheer, een eenvoudig, statig man met een bijzonder sympathiek gezicht, ons verwelkomde. Ik werd meegetroond voor de after-noon-tea, zoodat ik mijn jongens uit het oog verloor. Maar na een kwartiertje waren we weer bijeen in onze slaappartementen, een afzonderlijk houten gebouwtje, dat als ziekenbarak was bedoeld, maar dat thans, bij gebrek aan zieken, voor ons was ingericht.

Ronduit gezegd, ik schrok even, toen ik mijn logeerkamertje betrad, zoo Spartaansch eenvoudig zag 't er uit.

In een hoek stond een open ijzeren ledikant met een dun bedje er op. Daarnaast een klein withouten tafeltje, tot waschtafel geïmproviseerd, prijkende met een waschkom, een schoteltje voor de toiletartikelen en een geëmailleerd kannetje voor drinkwater; in een anderen hoek nog een miniatuurtafeltje, voorts twee stoelen, ziedaar de heele inventaris.

De gewaarwording loste zich op in een verwijtende zelfbekentenis, dat wij, weeldemensen, verwend zijn, ook al meenen wij van niet. Welgemoed reinigde ik mij van het reisstof en nam eens een kijkje in de appartementen van mijn jongens.

Ze waren er natuurlijk niet beter aan toe dan ik en zij wisten mij al te vertellen, dat wij nog een buitensporige weelde genoten in vergelijking van de jongens op de Bedaleschool zelf, daar die waschkommen hadden van grof rood aardewerk, voorts groote waterkitten om zich gezamenlijk uit te bedienen, verder

zoo goed als geen gerief. Ze waren al op de slaapzalen geweest, waar 8 à 10 bedjes op een rij stonden op onbekteerde vloeren, heel primitief. De schoollokalen waren ook al niet meegefallen: klein van afmeting, kleine, tochtige ramen, geen leerplaten aan den wand, banken van 't jaar 0 . . . . en toch! wat was 't hier gezellig en mooi! Wat een prachtig huis en wat een ruimte daaromheen! De jongens? Bijzonder geschikt, hoor! Om 5 uur werden we in de eetzaal verwacht, dan was 't avondeten en dan kreeg je niks weer vóór den volgenden morgen halfacht. —

Nu, 't was bij vijven, ik liet dus mijn jongens schetteren en ging naar buiten. Een helderblauwe hemel welfde zich over het heuvelachtige landschap, waarin golvende korenvelden en grazige weiden afwisselden met lage boschjes; in de verte rezen begroeide bergen op tot wellicht 500 à 600 M.

De Bedalesschool glansde op korten afstand in de middagzon. Architectonisch schoon bezat 't groote matgeel-gepleisterde huis niet; daarvoor was 't oorspronkelijke gebouw door herhaalden aanbouw te veel misvormd; maar 't had iets warms en 't vormde een mooie éénheid met zijn heerlijke, ruime omgeving van zachtglooiende groene velden.

Het doordringende geluid van een gong riep ons op voor het avondmaal. We haastten ons, aan die roepstem gehoor te geven en op goed geluk af 't groote huis binnentredende, leidde ons goed gesternte ons naar de eetzaal, waar 130 paar nieuwsgierige kinderoogen ons van 't hoofd tot de voeten opnamen. Bij tien- en twintigtallen zaten ze, jongens en meisjes

door elkander, op groene houten banken aan lange planken tafels op schragen. Alleen aan 't hoofdeind van iedere tafel stond een stoel, die aan het avondmaal werd ingenomen door één der oudste jongens, aan de overige maaltijden door één der interne leeraren.

't Eetgerei was uiterst eenvoudig, 't maal was goed en voedzaam. Maar de eetzaal zelf was een meesterstuk van bouw- en versieringskunst. In het front een reusachtig, uitgebouwd raam met een onnoemelijk aantal kleine in lood gevatte ruitjes, waardoor 't avondlicht onbelemmerd naar binnen stroomde. Langs de gepleisterde, zachtgetinte wanden eenige fraaie gipsafgietsels van antieke beeldhouwwerken; daartusschen enkele reliefs en artistieke prenten in eenvoudige omlijsting; in den zijwand een reusachtige, fraai betimmerde schouw, waarboven in gesneden Gothische letters het devies van de school:

Work of each
For wheal of all.

Alles in deze zaal teekende het systeem van opvoeding: groote eenvoud te midden van een heerlijke natuur en een artistieke omgeving.

In het midden der zaal presideerde de directeur een tafel, waar behalve zijn vrouw en enkele getrouwen ook de volwassen gasten aanschikten.

Een gezellig gegons van vroolijke stemmen vulde de groote ruimte, wat niet verhinderde, dat de gezonde jongensmagen behoorlijk werden bedacht. Na een klein half uur stond de directeur op ten teeken, dat 't maal afgelopen was.

Alles stroomde naar buiten en daar ik op mijzelf aangewezen was, liet ik mij met den grooten stroom meevoeren, die uitliep op het cricket-veld, een uitgestrekte, keurig onderhouden, kortgeschoren grasvlakte waarop voor verschillende partijen gelegenheid was zich gelijktijdig te oefenen. Aan den overkant stond 't crickethuis, door de leerlingen zelf gebouwd, uitsluitend voor berging van alles, wat bij het spel behoorde.

't Was aan alles te zien, dat 't cricketspel in Engeland een nationale hartstocht, maar ook een nationaal troetelkind is.

Een vriendje, dat ik onder de bedrijven opgediept had, vertelde mij dan ook, dat 't meerendeel der leerlingen, alsmede de leeraren, zich hier avond aan avond tot half negen — het uur van prayer — oefenden in het edele spel.

Daar er een fietstocht van 60 K.M. naar de oude stad Winchester op het programma stond en de streek mij erg geaccidenteerd toescheen, had ik grooten lust een kleinen verkenningstocht te ondernemen, om eens te zien, of de weg ook gevaarlijke bochten en hellingen had, die een talrijk gezelschap fietsende jongens allicht op ongelukken te staan zouden komen.

Alzoo noodigde ik mijn vriendje uit mij tot gids te zijn en daartoe de vereischte toestemming van den directeur te vragen.

Dit laatste was echter naar zijn zeggen volmaakt overbodig, daar de jongens tot half negen konden gaan, waar ze wilden.

Dat was nog eens vrijheid!

Mijn jongens zouden er wel jaloersch van worden, als ze 't hoorden. Maar dat „gaan waar men wil” be- teekende natuurlijk binnen zekere grenzen en die grenzen worden vanzelf geëerbiedigd, wanneer de verleiding op verren afstand ligt.

Weldra snorden we op onze fietsen heuvel op, heuvel af. Mijn gids een halve mijl vooruit, ik voor- zichtig achteraan.

Mijn voorzorg bleek lang niet onnoodig, want het terrein was zoo vermoeiend en de weg nam zulke ge- vaarlijke bochten, dat ik geen kans zag 't er met een twintigtal roekelooze jongens zonder ongelukken af te brengen en dus voorzichtigheidshalve besloot den voorgenomen tocht van 't program af te voeren. Na een half uurtje rijdens gingen we een beetje aan den kant van den weg liggen keuvelen.

Ik zei: „I suppose, you have a pleasant school?”

Waarop mijn vriendje uit den grond van zijn hart:

„Yes, Mr. Kleefstra, we have a very pleasant school, indeed!”

't Deed mijn hart goed, dat in dien toon en met dien verrukten glimlach uit den mond van een flinken jongen te hooren.

Waarin dat plezier bestond?

Ja, dat kon hij niet zeggen: 't was in alles en alles: de heerlijke ruimte, de vriendschappelijkheid onder elkaar, de vrijheid van het landelijke leven, het spel . . .

„En het leeren?” vroeg ik.

„Och ja,” zei hij in den eenvoud zijns harten, „dat

is ook wel prettig, maar daar bekommert een jongen zich natuurlijk 't minst om."

Ik had gehoord, dat er op de Bedalesschool les gegeven werd van $8\frac{1}{2}$ tot 1 met pauzes van 2—5 minuten tusschen de lessen. Bij mij op school bestaat die morgenregeling alleen voor de oudste jongens (de jongeren hebben n.l. maar tot twaalf uur les,) terwijl er ook een vol half uur, later nog een kwartier pauze is. Toch heeft de ervaring mij geleerd, dat de 5de les lang niet de vruchtbaarste is. Voorts heb ik nooit kans gezien, alle leervakken het hunne te geven in de morgenuren alleen, zoodat ik nog twee avondlessen heb moeten invoeren van $5\frac{1}{2}$ —7. Onze vrije middagen waren gevuld met gelijke werkzaamheden als op de Engelsche school.

„Of dan alle klassen na één uur vrij waren van lessen en studie?" vroeg ik mijn vriendje.

Hij geloofde, dat de oudere jongens 's avonds nog lessen kregen, speciaal in de klassieke talen; voorts stond 't allen vrij te studeeren, waar en wanneer ze wilden; en van die vrijheid maakten de oudere jongens ook nogal gebruik.

Gezellig pratende reden we naar huis terug.

Mijn jongens had ik na het souper in geen velden of wegen gezien, maar na eenig zoeken vond ik ze op de tennisbanen, druk bezig hun kunsten te vertoonen.

De tennisbanen waren natuurlijk grasvelden, alweer keurig onderhouden. De vastheid en de vruchtbaarheid van den bodem maakten, dat er uitstekend op gespeeld kon worden, wat mijn jongens dan ook be-

wezen, door eenige sets achtereen te winnen, zoodat ze niet zonder pluim op hun hoed thuis hoefden te komen. Aan den overkant van de tennisvelden lag 't meisjeshuis: een eenvoudig, vierkant gebouw met klimop begroeid, waar 40 meisjes, stellig niet ruim, logeerden onder de hoede van een aparte directrice.

Zooals ik reeds heb opgemerkt: er is co-educatie op de Bedalesschool. Dat scheen hier de natuurlijkste zaak ter wereld. 't Heeft mij niet mogen gelukken, gedurende de dagen van mijn verblijf op de school, iets in de verhouding tusschen de jongens en de meisjes op te merken, waaruit een tegenstander van co-educatie munt zou kunnen slaan.

Daarenboven ben ik zóó getroffen door de bijzondere paedagogische voordeelen van een ongedwongen omgang tusschen jongens en meisjes, dat ik — in weerwil van een mislukte proef, jaren geleden, — de co-educatie op mijn school gaarne weer zou willen invoeren, maar dan zoo, dat de school gemeenschappelijk, de woning heelemaal gescheiden was.

Onder het lommer van hoge olmen, kijkende naar het tennissen, zaten de directeur en ik een beetje te praten over dit stekelige onderwerp en terloops opmerkende, dat zoowel mij als mijn jongens de uitstekende geest in de school dadelijk opgevallen was, vroeg ik hem wat 't geheim daarvan was?

„Good trust and a good race,” antwoordde hij kort en bondig.

't Scheen mij een beetje een machtspreuk toe, te meer, omdat ook Dr. Lietz in zijn Landerziehungsheime zijn paedagogische methode met dit groote

woord karakteriseert, en 't dus — gelijk zooveel mooie dingen — waarschijnlijk afkomstig is van Abbotsholme.

Maar met goed vertrouwen alléén voedt men geen jongens op; er moet tucht en discipline zijn óók.

„En welke tuchtmiddelen past u op school toe?” vroeg ik, mijn gedachtenreeks overspringende.

„'t Voornaamste is: een ferm en gevoelig pak slaag, in hoogste instantie door mij eigenhandig in de „study” gegeven,” luidde 't verrassende antwoord.

En toen ik groote oogen opzette, ging mijn gastheer voort:

„Ja, ik weet wel, bij u op 't vasteland wil men daar niets van weten, maar bij ons werkt 't uitstekend: het is kort en afdoende.”

Ik bleef met een mond vol tegenwerpingen zitten, want mijn gastheer verontschuldigde zich, daar de tijd van „prayer” naderde. Het spel was intusschen geëindigd, van alle kanten daagden groepjes jongens en meisjes op, die hun schreden weer naar de groote eetzaal richtten. Ik volgde met mijn jongens.

Binnen weinige oogenblikken was het gansche groote gezin, volwassenen en kinderen, tot het dienstpersoneel toe, in de zaal vereenigd, onder eerbiedige stilte wachtende op den prediker. Daar luidde de gong ten teeken, dat de gemeente was vergaderd; nu kwam de directeur binnen, schreed statig en onhoorbaar tusschen de rijen door, plaatste zich achter een laag spreekgestoelte voor de schouw en begon de godsdienstoefening. Eerst een kort stuk uit den Bijbel, daarna gemeenschappelijk gezang, ten slotte een gebed

door allen knielend aangehoord: de „prayer” was afgeloopen en het bedklokje luidde.

Thans gebeurde er iets, dat ik nooit zal vergeten.

De 130 kinderen zaten nog steeds in lange rijen; stil, onder den indruk van het oogenblik.

Plotseling stond de achterste rij op, liep in gelid naar het front en begon het geheele schoolpersoneel met een handdruk goeden nacht te wenschen. Voor den directeur gekomen, stelde ieder kind zich in postuur, zag den directeur recht in de oogen, onderging het onderzoek van een tot in de ziel dringenden blik en kreeg gelegenheid zijn bezwaard gemoed te luchten. Had er iemand iets te zeggen, dan trokken de nakomers zich uit eigen beweging op eerbiedigen afstand terug, de voorsten liepen door en zóó had een kort onderhoud plaats onder vier oogen.

Zóó werd elken dag met één blik — oog in oog en hand in hand — onderzocht, of het goede vertrouwen, waarop het opvoedingssysteem was gebaseerd, dien dag was verdiend.¹⁾

De godsdienstoefening diende tot voorbereiding van dat oogenblik, de hooge ernst van den prediker gaf er wijding aan.

Toen het laatste kind zijn oog trouwhartig in dat van den directeur had gespiegeld, — o, dat meisje! ze stond daar als de godin der reinheid, volmaakt schoon van houding in haar krachtig zelfbewustzijn — was mij 't geheim, waarnaar ik zoo straks had gevraagd, volkomen geopenbaard.

---

¹⁾ Ideaal vind ik dit volstrekt niet. 't Was dáár voor de eerste maal bijgewoond, treffend!

De directeur verwijderde zich, 't personeel trok zich terug in een aangrenzende kamer, waar een glas melk met biscuits werd rondgediend; mijn jongens en ik, uitgenoodigd om in die versnapering te deelen, genoten nog eenige oogenblikken van het gezelligsamen-zijn en vergastten ons aan de bijzondere hartelijkheid, waarmee men ons van alle zijden tegemoet kwam.

Maar onze dag was meer dan vol en dus bevonden we ons weldra op weg naar onze appartementen.

Onderweg bleek mij, dat ook mijn jongens diep onder den indruk waren van de slotscène der godsdienstoefening.

Zij waren er stil van.

Bij den nachtgroet waren ze veel minder nonchalant met hun handdruk dan gewoonlijk en ze trachtten zich zoo waarlijk een houding te geven, waarin zich zelfbewustheid en fierheid afteekenden.... O, ik hoopte zoo, dat mijn jongens een onvergetelijke les in wèllevendheid hadden ontvangen.

Den volgenden morgen om half acht werden wij aan het ontbijt verwacht, om vervolgens de lessen van $8\frac{1}{2}$ —1 bij te wonen, een kijkje te nemen bij de werkzaamheden van den middag en 's avonds te luisteren naar de zangoefening, die elken avond van 7—8 onder leiding van een der hoofdleeraren werd gehouden.

De vermoeienissen van den vorigen dag werkten nog zoo na, dat ik de rol van porder moest opnemen, om mijn jongens om kwart over zeven uit 't bed te trommelen. Van toiletmaken kwam dus weinig, van de omstreken verkennen, waartoe 't mooie weer anders wel uitlokke, kwam heelemaal niets; we

hadden ons alleen maar te haasten, om behoorlijk op tijd present te zijn.

't Ontbijt zal den lezer wel geen belang inboezemen; genoeg dus, dat ik mijn klassieken leerlingen den raad gaf de lessen in oude talen bij te wonen, de overige jongens vrij liet in de keuze der lessen en mijzelf terugtrok in de study, waar ik weldra verdiept zat in een lesroostertje, welwillend voor mij gecopieerd door een der leeraren. Ik gaf mijn verlangen te kennen, de lessen in de wiskunde bij te wonen, waarop na eenige oogenblikken de betrokken leeraar zich aan mij voorstelde, om mij zijn methode in korte trekken uiteen te zetten.

't Kwam hierop neer, dat de jongste klasse hoofdzakelijk bezig werd gehouden met de constructie der zoogenaamde algebraïsche functies; een zaak, die ten onzent noch in de lagere, noch in de middelbare school wordt beoefend, maar waarvan op de Bedaleschool veel werk werd gemaakt met het oog op de toegepaste mechanica.

Eerst in de hoogere klassen werd met de theoretische meetkunde en algebra aangevangen, terwijl meetkunde en trigonometrie gelijktijdig werden onderwezen, daar 't elkaar aanvullende wetenschappen waren.

In weerwil van de goedbedoelde uitlegging bleef mij de methode volkomen duister; alleen 't samengaan van meetkunde en vlakke trigonometrie droeg mijn volle instemming weg om dezelfde reden, die mijn collega daarvoor aanvoerde.

Ook de les zelf maakte mij niet wijzer.

Ik zag kinderen van een jaar of 12 à 13 bezig met

de constructie van zoo'n fameuze algebraïsche functie in een cahier met blauwe ruitjes, waarvan de lengte de eenheid voorstelde. Op vorige bladzijden zag ik sommige kegelsneden geconstrueerd, ook al door middel van hun algebraïsche vergelijkingen. Daargelaten de methode, kreeg ik den indruk, dat hier geen wiskunde, maar lijntekenen aan de orde was en 't zou mij niet verwonderen, wanneer ik bij gelegenheid tot de ontdekking kwam, dat meetkunde en lijntekenen in Engeland één vak vormen.

Daar de les voor den toehoorder niet bijster interessant was, liet ik mijn oogen onwillekeurig door het lokaal weiden. 't Zag er niet bijster gezellig, maar wel practisch en gerieflijk uit.

Ik heb den lezer nog niet duidelijk gezegd, dat school en huis één waren, wat mij in alle opzichten onpractisch toescheen. 't Trof mij al dadelijk, dat alle geluiden uit het huis, alsmede 't getjengel van een piano en 't gekras van een paar violen uit de muziekkamer, tot het schoollokaal doordrongen, welk euvel ik overal terug vond.

't Type van de lokalen was ook vrijwel 't zelfde: een ruime, vrij lage kamer met banken voor twee of meer kinderen, precies zooals wij ze een kwarteeuw geleden hebben genoten; langs de wanden open, in hokjes verdeelde kasten voor de leerboeken, een lessenaar voor den leeraar, overigens weinig versiering; een slechte ventilatie en onvoldoende licht. 't Aantal kinderen in één klas wisselde af van 2 tot 25. O, o, wat zijn wij, die ons zóó aan het buitenland plegen te vergapen, verwend op het stuk van schoolmeubileering.

En wat genieten wij met name op de Brinoschool een buitensporige weelde aan licht, meubilair en gezelligheid.

Intusschen liep de les ten einde en de hoogste klasse vereenigde zich in 't zelfde lokaal. Hier voelde ik mij meer op mijn gemak. De leerlingen hadden een repetitie-les over het gedeelte der meetkunde, dat de stelling van Pythagoras tot kern heeft.

Alle bewijzen werden aanschouwelijk gegeven door middel van groote, duidelijke teekeningen; de leerlingen, beurt om beurt bij 't bord geroepen, dreunden er precies volgens 't vóór hen liggend leerboek een van buiten geleerd lesje bij op; waar er aanleiding toe bestond werden de met deze meetkunde corresponderende stellingen uit de vlakke trigonometrie opgehaald. En hoewel dit alles vlot van stapel liep, scheen mij de leerstof zóóver beneden de hoogte van een klasse, die vlak vóór haar Staats-examen zat, miste het onderwijs zoo beslist alle kleur en levendigheid, dat zoowel mijn wiskundig als mijn paedagogisch gemoed in opstand kwam.

O, ik ken 't vervloekte euvel wel, dat het spook van het huiswerk heeft opgeroepen: de leeraar verwacht les geven met lessen overhóóren! en 't tekort aan vrucht van de les moet aangevuld worden door óverwerk van het kind.

Maar het onderwijs der toekomst eischt wat anders: eischt de toewijding van een geestdriftig man, de gave van het woord, en de gave der voordracht, om het onderwijs zóó vruchtbaar te maken, dat 't huiswerk slechts beteekenis behoudt als middel om technische vaardigheid te krijgen in sommige vakken. Dit

alles ontbrak op deze school der toekomst, althans in de klasse, waar ik mij bevond.

Gelukkig luidde de bel voor de korte pauze en ik spoedde mij gaarne met de leerlingen naar buiten, of liever naar de ruime, grootendeels overdekte binnenplaats, waar de lokalen voor school en huis in een vierkant om heen waren gebouwd.

Gezellig zag die binnenplaats er niet bepaald uit, maar aan alles was te zien, dat zij bestemd was voor spelende en stoeiende kinderen: overal graniet, hardsteen en portland, nergens een raam, dan boven de glazen overkapping. Ergens op een tafeltje stond een blad met biscuits en sinaasappels, waarvan de kinderen zich vrijelijk bedienden. De meesten liepen knabbelend op en neer, enkelen hadden in de gauwigheid een tenniscracquet te voorschijn gehaald en stonden een balletje te slaan in expres voor dat doel gebouwde muurvakken, waarboven de glazen overdekking ontbrak.

Geheel op mijn verhaal gekomen, ging ik 't volgende uur naar een Duitsche les, waar een tweetal aardige jongens van een jaar of 17 met verveelde gezichten een stukje uit der Trompeter von Säckingen duchtig radbraakten, terwijl ook hier de leeraar deed, alsof hij een passief toehoorder was.

Weldra was mijn aandacht weer geheel verstrooid en om mij zelf van voorbarige critiek te onthouden, ging ik op goed geluk af een andere deur binnen, die mij toevallig tot het oord der gelukzaligen voerde. Ik stond onverwacht in een ruim, goed verlicht teekenklokaal, waar een 25-tal kinderen van 11 à 12 jaar zich oefende onder leiding van een leerares, die met

haar sympathiek gezicht en haar direct opvallende onderwijsgaven mijn hart stormenderhand veroverde.

Ik zou waarlijk niet kunnen zeggen, of het model der banken hier even ouderwetsch was als in de andere lokalen, maar wel weet ik, dat er een collectie teekenmodellen aan en langs de wanden prijkte, waarvan ik de wedergade nog nooit heb gezien.

De kinderen waren naarstig aan het werk.

Sommigen maakten schetsjes in potlood uit het geheugen: een ploegende boer, een tennisspeler in volle actie, een naaiend vrouwtje, een voetbalveld met de figuren er in, alles zoo goed en bevallig van lijn, dat een schilder er jaloersch van zou worden.

Anderen maakten pleisters of aquarellen; kleine meisjes hielden zich bezig met het teekenen van garneringen voor hare japonnetjes, die ze vervolgens op lint of zij naverkten en dan werkelijk gebruikten.

Hier vond ik datgene, waarvan 't gemis mij in de andere lessen zoo getroffen had: de algemeene activiteit onder den invloed van een geniale leerkracht.

En daarover peinzende, terwijl ik bezig was een kolossale portefeuille met verdienstelijke kindertekeningen te doorbladeren, ging mij een licht op.

Ik repte mij naar de Slöjdlessen, naar het natuurkundig laboratorium, want ik moest dáár zijn, waar oog en hand werden geoefend!

En ja! ook daar vond ik, wat mij in het teekenlocaal zoo bekoord had: een geniale leiding, practisch en actief; een inrichting, waaraan geen kosten waren gespaard; een bedrijvige kinderschaar aan 't werk, stralende van lust en opgewektheid.

Ik had 't Engelsche onderwijssysteem leeren kennen, straks in zijn zwakheid, thans in zijn kracht; het systeem, dat bedoelt gezonde, redzame jonge menschen te kweken, frisch van geest, scherp van oog, vaardig van hand, resoluut in doen en laten, maar dat alle geleerdheid buitensluit tot 't kind rijp is voor wetenschappelijke ontwikkeling en zijn studie kan kiezen overeenkomstig zijn bestemming.

De zwakheid van dit systeem openbaart zich in het lage peil van 't theoretisch onderwijs en in de saaiheid van den leertoon; de kracht in gewikstheid, betrouwbaarheid, practischen kijk op de dingen en geschiktheid in den omgang.

Natuurlijk zal dat lage peil van onderwijs een Hollandsch hart pijnlijk treffen, want wij taxeeren onze jongens en meisjes niet naar hun gezondheid, hun kracht en hun karakter, wij taxeeren onze kinderen naar den graad van knapheid, dien ze blijkens school-rapporten en examens hebben bereikt.

Maar ik vraag u: als het hooge peil van onderwijs in de vaderlandsche scholen bereikt moet worden ten koste van bloed en tranen, hebben wij dan wel reden, ons zoo te verheugen over de wonderbaarlijke knapheid van onze jeugd?

Is 't niet oneindig beter de krachten der jeugd te sparen, dan ze te forceeren? Een geslacht te kweken, dat op den leeftijd van 17 en 18 jaar alle gegevens bezit, om een breede vlucht te nemen, dan een geslacht te kweken, dat op dienzelfden leeftijd of iets later al vleugellam is ten gevolge van overspanning?

Dit toch is de schaduwzijde van òns systeem. En het is een heuglijk verschijnsel, dat wij na lange zelfverblindings op deze schaduwzijde beginnen te letten, al kunnen de meeste ouders en onderwijzers nog maar niet begrijpen, dat er indirecte schuld en indirecte verantwoordelijkheid in de wereld zijn.

Zooals het thans staat, geloof ik, dat òns volk de beste kansen heeft, om het volmaaktste onderwijsstelsel te scheppen.

Onze school is met reden onze nationale trots; goed onderwijs gaat ons na aan het hart; wij zijn wars van het prügelsysteem, dat in Engeland en Duitschland nog hoogtij viert. Wat wij hebben te leeren: dat is wijze vóórzorg ten bate van de jonge levens, die aan ons zijn toevertrouwd.

Zoo doorpratende, zou ik vergeten, dat we nog steeds op de Bedalesschool zijn. Mijn jongens hadden intusschen de lessen mee gemaakt, die hun 't meest interesseerden: de ééne Klassieken, de andere Fransch enz. Zij zeiden er niet veel van, maar aan alles kon ik merken, dat hun de wetenschappelijke hoogte van het onderwijs zeer tegengevallen was.

Na den eten gingen we een wandeling maken in de omstreken en 's avonds om 7 uur waren we present bij de zangles.

Wij hadden daarvoor een bepaalde invitatie ontvangen en dit bleek niet zonder reden, want nauwelijks hadden wij onze plaatsen ingenomen, of daar klonken ons de welbekende tonen van het „Wien Neerlandsch Bloed” in de ooren, waarbij Engelsche woorden expresselijk voor ons gedicht:

Come rise a song to England's kin,
beside the swallow sea,
Who chained the wave and won the soil
and planted Liberty.
't Was Holland proved the length of pluck,
when Alva stirred their hive,
In the land they 'd won and dared to drown
May they long as Freeman thrive.

To us they brought not only tilth
or bulb with flame for bloom
They showed us once at the mouth of Thames
the use of a good house-broom.
Ashore, afloat, in war and peace
they have taught our Empire wealth.
Our thanks to the sons of Earth and Sea;
We sing: to Holland Health!

Voorts werden wij onthaald op Engelsche, Schotsche en Iersche volksliederen in den trant van onze oud-Hollandsche liederen, alle eenvoudig en zuiver in eenstemmig koor door een veertigtal kinderen gezongen.

Over de verdere heerlijkheden, die wij op de Bedalesschool genoten hebben, zal ik hier niet uitweiden.

Genoeg, dat toen wij den volgenden morgen om 10 uur afscheid namen, de gansche school ons uitgeleide deed en dat de „three cheers”, die wij voor elkaar offerden, recht uit ons hart opwelden.

Onwillekeurig komt men na zoo'n bezoek tot vergelijkingen. Daartoe bestond voor mij des te gereeder aanleiding, omdat ik àl de jaren van mijn struggle

for life 't stumperige gevoel van een brekebeen gehad heb, die o zoo graag wil, maar niet kàn. O, ik wou zoo graag een school scheppen, die voor normale kinderen een plaats van geluk kan zijn en die tòch — of liever juist daardóór — gezonde, bekwame, moreel onbedorven individuen aan de maatschappij aflevert. Ik deed daarvoor met mijn geringe krachten, wat ik kòn, maar ik dacht altijd: „och man, je begrijpt 't réchte er niet van; als je maar eens kon gaan kijken in die vèrre, vèrre scholen, dan zou je eens wat anders zien.

En nu ben ik er geweest.

O, kleingeestig, babbelziek vaderland! wat is het moeilijk U te dienen met een kloeke overtuiging. De Bedalesschool werd opgericht in 1893 en begon met 3 leerlingen. Ik opende mijn eerste school toevallig ook in 1893 en begon met 2.

Zonder tot op den huidigen dag iets van elkaar te wèten, hebben beide scholen zich ontwikkeld tot een verrassende gelijkvormigheid.

De geheele dagverdeeling dáár en bij ons is precies gelijk.

Beiden hebben we lessen van drie kwartier, beiden hebben we de middagen vrij, beiden hebben we in die vrije middagen slöjd, spelen, zwemmen en militaire oefeningen, beiden maken we hoofdzaak van de opleiding voor de Universiteit.

De Bedalesschool heeft thans 130 interne leerlingen, ik heb er 30; de afmetingen verschillen dus, maar een Bedalesschool gedeeld door 5 zou bij de Brinioschool een povere figuur maken.

Het gezin van den directeur der Bedalesschool woont een aparten vleugel van het gebouw en van gezinsleven heb ik daar geen spoor ontdekt.

Op de Brinioschool zijn de kinderen geheel in 't gezinsleven opgenomen.

De vrije middagen zijn op de Bedalesschool onafgebroken gewijd aan handenarbeid, spelen en andere lichaamsoefeningen, op de Brinioschool zijn zij onderbroken door het thee-uur in de huiskamer.

Na het dagwerk vereenigen zich de leerlingen der Bedalesschool in de eetzaal voor „prayer”; daarna verdwijnen allen naar de slaapappartementen. Op de Brinioschool vereenigen zich allen in de huiskamer en daaraan grenzende ontspanningslokalen.

Op de Bedalesschool zijn groote naakte, primitieve slaapzalen; op de Brinioschool heeft iedere leerling een eigen, behoorlijk gemeubeld slaapkamertje. Op de Bedalesschool wordt officieel aangeplakt onder welk beding de leerlingen 's Zondags uit mogen en er staat bij dat, wie vóór een bepaald uur niet binnen is, niet behoeft te rekenen op een middag- of avondmaal; op de Brinioschool loopt 't geheele personeel zich 't vuur uit de sloffen om uitgaande en thuiskomende jongens geen ongerief te laten lijden.

In de omgeving der Bedalesschool ontmoette ik een troep wandelende kinderen onder leiding van een leeraar en zij wandelden netjes twee aan twee in 't gelid; in de bosschen achter de Brinioschool gaan de leerlingen met hun plantkunde-leeraar ongedwongen uit.

Maar de groote kracht en de groote bekoring van de Bedalesschool, dat zijn de jòngens!

Misschien is er nòg een geheim, dat boven mijn bevattingsvermogen ligt.

Wie 't kent, moge 't dan kort en bondig ten algemeenen nutte zeggen.

De directeur der Bedalesschool oordeelde, dat ik — om de school in haar volle kracht te zien — in den winter moest terugkomen, want dan waren de jongens met allerlei werkzaamheden bezig, waarvan hij blijkbaar onderstelde, dat wij in Holland geen notie hadden. Maar al wat hij noemde, doen wij óók; en terwijl de kinderen, dunkt mij, dáár altijd in de groote eetzaal moeten hokken, hebben wij de huiskamer met aangrenzende vertrekken en de gymnastiekzaal tot onze beschikking.

Zooals ik de Bedalesschool gezien heb, was zij in optima forma een goede, ouderwetsche Hollandsche kostschool met een gewijzigde dagverdeeling en bevolkt door een welopgevoed, goed-gedisciplineerd ras kinderen.

Als dáár niet veel te weinig voor de kinderen gedaan wordt, dan doen wij ongetwijfeld veel te veel. Is de directeur dáár de heer van zijn inrichting, dan ben ik zeker niet meer dan de slaaf van de mijne.

De Bedalesschool op Hollandschen bodem overgeplant zou, dunkt mij, plotseling al haar roem verliezen, of 't moest zijn, dat zij imponeeren zou door haar afmetingen. Maar de jongens en de meisjes! Ik wou, dat ik er tien van dat ras op mijn school had. Mijn bezoek aan de Bedalesschool heeft mij een licht doen opgaan, waar bij ons te lande de schoen wringt. Het schijnt mij daarom voor de gezonde ontwikkeling

van het onderwijs en de opvoeding bij ons te lande niet van belang ontbloot, dat de praktische bezwaren, die zich bij de toepassing der moderne paedagogische beginselen hebben doen kennen, duidelijk en onomwonden worden gezegd.

1) Men kan immers in het hoekje van den haard wel een mooie school in elkaar zetten, haar bevolken met een heele schare volmaakt aangelegde, deugdzame, poëslieve phantasiekindertjes, haar onder leiding stellen van een wijs, humaan, nimmer falend paedagoog en dan een lofzang gaan aanheffen op 't ideale van zoo'n inrichting, maar zoodra men een school moët gaan dirigeren, waar Hollandsche jongens van vleesch en bloed in de moeilijke en gevaarlijke jaren der puberteit de vermaarde „beginselen” van tal van wetenschappen moeten leeren, om tijdig klaar te zijn voor een moeilijk examen, en onder de hand opgeleid te worden tot alle goede dingen, die vader en moeder zoo graag in hun zoontje zien, als 't maar geen strubeling geeft, dan komt er toch heel wat anders kijken.

Had ik nu maar, behalve de kennis en de ervaring van de zwakheden die ons volk aankleven, ook het gezag, om oor en hart van mijn lezers te openen voor mijn betoog! 1)

---

1) Zoo geloof ik, dat meerder gezag en krachtiger middelen van verweer mij gevrijwaard zouden hebben voor een insinuatie, die Mr. J. N. van Hall zich in „de Gids” — immers in lang vervlogen tijden „de blauwe beul” genoemd wegens zijn streng, eerlijk en onpartijdig rechterschap — tegen mij veroorlooft, waar deze criticus in het num-

Niet ieder mag helaas de waarheid zeggen en niet ieder kan gehoor vinden. Wie 't door naïf vertrouwen gedragen gezag heeft, stemt den lezer tot den

---

mer van April 1905 mijn brochure: „Wat maken wij van onze jongeren?” aankondigt.

De heer Van Hall vertelt den Gidslezer:

„Dr. Gunning vermeldt, dat de schrijver (van de brochure bovengenoemd) geen andere denkbeelden heeft verkondigd dan die, welke hijzelf meermalen, voornamelijk in een artikel in de Gids van Nov. 1898, heeft uitgesproken en dat er tusschen hem en den heer Kleefstra op dat punt haast woordelijke overeenstemming bestaat”. (De spatieering is van mij.)

De heer Van Hall jukt het door mij gespatieerde. En hij jukt 't dubbel!

De heer Gunning vermeldt n.l. in zijn aantekening op blz. 44 van mijn brochure:

„De heer Kleefstra! schreef mij eenige maanden geleden na lezing van één mijner artikelen in „het Kind” dat ik dezelfde denkbeelden haast in woordelijke overeenstemming zou terugvinden in zijn brochure.”

Alzoo: niet de heer Gunning vermeldt dat, maar ik vermeld 't zelf; en er is geen sprake van 't Gidsartikel van 1898 maar van het blaadje „'t Kind” in 1905!

En wat was de heele zaak, waarop de heer Gunning doelt?

In het artikeltje in „het Kind” maakte de heer Gunning onderscheid tusschen ouderlijke = onberedeneerd instinct en ouderlijke = beredeneerde liefde.

Juist in die dagen had ik 't zelfde gedaan in de brochure die ik toen juist bezig was te schrijven. En die toevallige overeenstemming vermeldde ik in een brief aan dr. Gunning.

Intusschen insinueert de heer Mr. J. N. van Hall op grond van zoo'n vergissing, dat ik beter gedaan zou hebben, zelf te verklaren, van wien ik mijn denkbeelden borgdel!

Dit is een nette manier, om iemand van letterdieverij te beschuldigen.

Vermoedelijk zullen al deze fraaiigheden wel te wijten zijn aan oppervlakkig lezen. Maar kan dit als verontschuldiging gelden voor iemand, die zulke schimpscheuten uitslaat in een tijdschrift, waar hij

goeden wil, om te trachten hem zelfs in zijn philippica's te begrijpen en de aandacht gericht te houden op datgene, wat hij in het licht stelt, in plaats van achterdochtig in het licht te sleuren, wat de schrijver, als niet ter zake dienende, zonder eenige bijbedoeling in de schaduw liet.

Deze overweging zou voor mij een reden kunnen zijn, om er geheel het zwijgen toe te doen, of althans mijn philippica's nog eenige jaren in portefeuille te houden.

Maar intusschen wordt 't geluk in honderden gezinnen ernstig verstoord, doordat tal van ouders verzuimen de opvoeding van het kind om zoo te zeggen van de geboorte af met krachtige hand en naar een gezonde overtuiging te leiden, integendeel de ontwikkeling van het kind aan luim en gril van het toeval overlaten, totdat zij na jaren van onvergeeflijke nalatigheid plotseling komen te staan voor een dreigend paedagogisch bankroet en dan hemel en aarde in beweging zouden willen brengen, om de ramp te keeren.

Kon ik die stoornis slechts in één gezin keeren, kon ik slechts één nalatig ouderpaar overtuigen, dat de opvoeding van het kind aan de wieg moet begin-

---

vrij praten heeft, terwijl de tegenpartij geen recht van verweer heeft?

Ik schreef indertijd over deze dingen particulier aan Mr. J. N. van Hall, maar ontving geen antwoord. De moeite niet waard? Daarop schreef ik aan Dr. J. H. Gunning, met verzoek mij bij den heer Van Hall te rehabiliteeren. De heer Gunning bood mij een getuigschrift aan, dat ik nooit iets van hem had nageschreven en dat hij mij daartoe niet in staat achtte. Maar aan Mr. J. N. van Hall schrijven wou hij niet. Waarom niet? 't Is mij een raadsel.

Waar is de oud-Hollandsche rechtschapenheid, waar onze Vaderen roem op droegen?

nen, dan nog zou ik dankbaar zijn dit kleine boekje in het licht te hebben gegeven ¹).

Bij dit alles vergeet ik echter niet, dat de maatschappij een levend organisme is, waarin elke actie een reactie te voorschijn roept. Evenals een gezond menschelijk lichaam zèlf de kracht produceert, om ziektekiemen te weerstaan, zoo vindt een gezonde maatschappij in zichzelf de elementen tot herstel van wat niet goed is. Evenals een verslapt menschelijk lichaam geholpen kan worden, om de energie voort te brengen, die tot het beheerschen van ziekten noodig is, zoo kan een verzwakte maatschappij geholpen worden, om krachtige reacties op te wekken tegen den sleur van het verkeerde.

Ieder onzer herinnert zich, welk een groote rol de drank gespeeld heeft in de conversatie. Men zou een jaar of vijftien geleden gezegd hebben: die gewoonte is zoo ingeroest, dat er geen verwikken of verwegen aan is. Toch heeft de geheelonthoudersbeweging, aanvankelijk belachen en bestreden, in een spanne tijds de flesch uit de conversatie zoo goed als verbannen.

---

1) Na de verschijning mijner „Brieven over Opvoeding” schreef mij een treurende vader, wiens 17-jarige zoon aan geestelijke overspanning gestorven was:

„Och, had U maar een jaar of zes eerder geschreven, wat ik thans van U gelezen heb, dan ware wellicht een lang lijden en een smartelijk sterven te verhoeden geweest.”

Zoo heb ik meer betuigingen van sympathie gehad met een uitgave, waartoe ik ook slechts aarzeland ben overgegaan.

't Is waarlijk geen aangename taak het innerlijk bedorven karakter van onze tegenwoordige huiselijke opvoeding in het licht te moeten stellen.

Dat is bemoedigend.

Eén eerlijke overtuiging kan de oorsprong worden van een krachtige strooming, die dwars door allen weerstand heen baan breekt voor nieuwe levensbeginselen, waar ten slotte duizenden zich naar richten, gelijk het oevergras zich richt naar den stroom van een beekje.

Het ware en goede vindt altijd wel geopende harten.

Daarom heb ik in 't volgende ronduit gezegd, waar 't op staat.

Wie waarheid voelt in mijn woorden, moge die waarheid ter harte nemen.

Het leven der kinderen kan een bron zijn voor veler geluk, maar helaas ook een bron voor veler ellende.

Soms staan wij, nietige menschjes, even machteloos tegen de natuur van een kind, als een landman tegen het woekerende onkruid. Maar als wij iets kunnen geven, dat tot geluk van 't kind strekken kan, dan is het vóór-zorg.

Er wordt veel geleden onder de menschen.

Hoeveel groote en kleine rampen zouden er niet voorkomen kunnen worden door vóórzorg?

II. Wat haar in den weg staat.

Het kind wordt te veel behoed
voor strijd en gevaar.

Wie niet blind is voor de teekenen der tijden, wie niet doof is voor de stemmen uit het matte, kwijnende

samenleven, hoort en ziet om zich heen vele dingen, die wijzen op een innerlijke verzwakking van ons eens zoo stoere volk. Het moge al niet met ronde woorden gezegd worden, 't blijkt dan toch wel uit de toenemende onrust aangaande de zekerheid van ons volksbestaan, dat in allerlei kringen ernstige twijfel wordt gekoesterd aan de verdere levensvatbaarheid van onze natie.

Waarlijk, er is wel reden voor.

Er bestaat maar één machtige prikkel, die alle menschelijke vermogens ontwikkelt tot den uitersten graad van scherpte: dat is voortdurend gevaar!

Er bestaat maar één allesberoerend ding, dat den mensch dwingt, om het hoogste te presteeren, wat hij kan: dat is strijd!

Wij Nederlanders, kennen den strijd slechts bij geruchte. Uit verre oorden of uit lang vervlogen tijden doemt er zoo iets van oorlog voor ons op, maar het beeld mist voor ons alle verschrikking, omdat zelfs onze grootouders geen herinnering meer hebben van wapengekletter en kanongebulder. Gevaar kennen we heelemaal niet.

Een lange periode van vrede heeft ons een gevoel van veiligheid en onbezorgdheid gegeven, tengevolge waarvan onze persoonlijke weerkracht is afgestompt. Om wezenlijk goed te kunnen begrijpen, welk een ontzaglijke macht strijd en gevaar is voor de ontwikkeling van een volk, moeten wij onze toevlucht nemen tot zwakke vergelijkingen met wat er in 't particuliere leven omgaat: de beroering door dreigende concurrentie in oude, gevestigde zaken te-

weeg gebracht; de plotselinge activiteit in financieele zaken, tengevolge van malversaties bij één of andere bank, enz.

Wat wonder dat onze natie in den dut geraakt is?

Ik zal waarlijk de laatste zijn, om 't iemand euvel te duiden, wanneer hij in deze tijden van slapte en onverschilligheid in een moedelooze bui uitroept, dat 't weldra met ons gedaan zal zijn.

Maar toch! het is voor een warm vaderlander — en ik stel er een eer in te verklaren, dat ik dit met hart en ziel ben — prikkelend, telkens te moeten hooren, dat wij in deze verzwakking het kenteeken hebben te zien van een ouderdomskwaal, waarvoor geen kruid is gewassen. Het is verdrietig telkens te moeten lezen, hoe heerlijk 't is in dat onvolprezen buitenland, hoe de treinen daar sneller rijden dan bij ons, hoe de menschen daar dieper en breeder denken, hoe alles daar grootscheeps is ingericht. Ik ben er Oost en West en Noord en Zuid vol verwachting naar toe getrokken en telkens ben ik blijder gestemd teruggekeerd, ziende dat Holland — óns Holland — veel schooner is en veel meer goeds bevat, dan ik ooit heb durven beweren, toen ik nog nooit een voet buiten het vaderlandsche grondgebied had gezet.

Gij behoeft mij niet aan te komen met Londen, Parijs, Berlijn, waar 't hart van groote volken klopt. Ik zeg u: wie 't breed heeft, kan 't breed laten waaien en 't moet ons vaderland tot een verdienste aange-rekend worden, wanneer 't een nederigen staat voert, overeenkomstig zijn nederigen rang.

Bovendien, Duitschland is het levend bewijs van de straks opgeworpen stellingen. Het heeft zich in den oorlog van 70 verjongd; het kloeke, werkzame ondernemende geslacht van thans met zijn merkwaardigen keizer aan de spits, heeft in zijn jeugd gesidderd onder het donkere gevaar van den strijd op leven en dood. En dat gevaar is niet geweken met de overwinning, want de wraakzucht brandde in de harten der overwonnenen en de revanche-oorlog hing immer als een dreigende donderwolk aan den horizon. Daar kwam nog bij dat Duitschland een onbloedigen, maar niet minder opwindenden strijd met Engeland heeft moeten voeren, om zich op de wereldmarkt een positie te verschaffen, overeenkomstig zijn energie en zijne industriele hulpbronnen.

En in het zelfde tijdperk hebben wij geleefd in rustige rust.

Neen, ik wil onze minderwaardigheid niet aanvaarden op grond van de alles-overwinnende macht van onze Oostelijke naburen.

En wat zal ik U zeggen van het kleine België, waar meer dan de helft der bevolking onze taal spreekt en den familieband met de Noordelijke broeders op allerlei wijze tracht te herstellen?

Er wordt ongetwijfeld in de industriele centra van België hard en goed gewerkt; terwijl wij op de wereldmarkt en in het wereldbedrijf niet veel meer in te brengen hebben, vraagt het nòg kleinere land overal mee stem in het kapittel. Maar toch! ik kan mij niet goed zetten tot een vergelijking met België, al vind ik de Vlamingen gastvrije verwanten, die

dank zij een beetje Fransche luchtigheid veel minder zwaar op de hand zijn dan wij.

Ik durf dien tegenzin niet zwart op wit ontleden, want wie kan zich altijd precies rekenschap geven van zijn persoonlijke gevoelens en wie is er bij de beoordeeling van personen en zaken zeker van, of hij altijd onpartijdig is voorgelicht? ¹⁾

Bovendien, al zijn wij de minderen óók van onze zuidelijke naburen, al zijn er omstandigheden in ons nationaal bestaan, tengevolge waarvan onze innerlijke gezondheid wordt ondermijnd, onze uiterlijke beteekenis

---

1) Dat Brussel onzedelijk is, valt den vreemdeling dadelijk bij zijn eersten gang door de stad op. Men mocht zijn oogen wel in den zak dragen, om niet gehinderd te worden door de brutale lonken van de demi-monde.

Dat de Belgen los in den mond zijn, treft den vreemdeling zelfs in de plattelandsstreken, zooals Brugge en Gent.

Maar dat er in België ook op andere wijze zonderling met de publieke zeden omgesprongen wordt, bleek mij eens op de volgende wijze:

Ik zat in den trein van Brussel naar Antwerpen met een heel fatsoenlijk uitzienenden Belgischen m'nheer, met wien ik een praatje maakte over Belgische zaken. Hij vertelde mij minzaam alles, wat ik weten wou, en begon toen in eens joviaal over een bekend Nederlandsch Kamerlid uit te pakken, die 's zomers in de buurt van de Ardennen dikwijls een buitenhuisje bewoonde.

Hij verzekerde mij, behalve eenige fraaiigheden, die ik hier niet noemen kan, dat mijn landgenoot er warmpjes in zat, wat hij heel speciaal wist, doordat hij eens op het erf van bedoeld buitenhuisje een heele boel papiersnippers had opgeraapt, daaruit brieven had geconstrueerd en zoo o.a. te weten was gekomen, welke sommen mijn landgenoot in effecten had belegd. Wie in een coupé aan een wildvreemde zulke dingen zit te verklappen, bewijst dunkt mij nog wel iets meer, dan dat hijzelf de schaamte heeft verloren.

En hoe is dat wonder gewrocht?

Doordat ook België zijn vrijheidsoorlog heeft gekend.

Er heeft in 1830—31 over gansch België een frissche vrijheidswind gewaaid, die nieuw leven inblies aan de versufte nationaliteit.

Er is, ondanks den tegenspoed hunner wapenen, in de harten onzer zuidelijke naburen een machtige geestdrift ontvlamd, niet alleen voor een vrij, maar ook voor een gróót en geëerbiedigd België; een geestdrift, die de gedachte en het gevoel vèr verhief boven het kleingeestige, alledaagsche gewurm, waarin een klein volk gewoonlijk zichzelf versmoort als in een moeras.

En hoe is de natuurlijke drift tot zelfbehoud kort geleden wakker geworden in ons eigen volk? Heeft niet de verontwaardiging over een door niets gerechtvaardigden aanval op onze Stamverwanten in Zuid-Afrika gebeefd in het hart van onze gansche natie? Hebben wij niet in ademlooze spanning meegeleefd met de helden daarginder? Ging 't ons niet als een priem door 't gemoed, toen de dapperen den nek moesten buigen? Is er niet door iederen Nederlander zoo iets gevaren van: o, laten wij ons sterk maken, om het geweld te kunnen weerstaan, als 't òns bedreigt?

Het is een verblijdend teeken, dat er sedert enkele jaren in tal van kringen over onze nationale minderwaardigheid gesproken wordt op een toon van spijt! En menigeen heeft intusschen de handen uit de mouw gestoken, om onze natie moreel op te heffen; de eene door mee te werken tot uitbreiding van ons taalgebied, de andere door zijn krachten te wijden aan

de verhooging van ons nationaal bewustzijn, de derde door mee zijn schouder te zetten onder de dingen, die de versterking van onze weerkracht beoogen.

Tuchteloosheid en gemis aan paedagogische grondbeginselen.

Maar dit zijn middelen, die — hoe verdienstelijk ook op zich zelf — het hart van de kwestie niet raken.

De toekomst van een volk ligt in zijn kinderen!

De cel, waaruit 't organisme van een volk wordt opgebouwd, is het gezin

Het is mijn in de ervaring en door waarneming bevestigde overtuiging, dat de opvoeding in het welgestelde gezin over 't algemeen hopeloos zwak is bij gebrek aan natuurlijke tucht en hopeloos verward bij gebrek aan goed geformuleerde paedagogische grondbeginselen, die kracht van levenswet hebben verworven door de autorisatie van bevoegde personen. Dientengevolge zijn de individuen, die door het gezin als frissche en domineerende elementen in de maatschappij worden gebracht, verre van toegerust met de persoonlijke krachten en eigenschappen, welke het wezen eener onvergankelijke volkskracht uitmaken. Dáár ligt de grondoorzaak van onze toenemende minderwaardigheid.

De paedagogie van het welgestelde gezin miskent de roeping om het kind op te leiden voor het leven, maar zij wil het leven dwingen, om zich te richten naar háár zwakheid. Zij roept immer om mildheid,

barmhartigheid en genade, zonder te begrijpen, dat 't onbeperkt toegeven aan die humanitaire neigingen uitloopt op schromelijke tactische fouten, waardoor de beste menselijke krachten verslappen.

Laat mij U eens zeggen, welke eigenschappen op te merken vallen bij kinderen, die in weelde zijn opgevoed; ik bedoel in materieele weelde tengevolge van maatschappelijke welgesteldheid, maar vooral in moreele weelde, tengevolge van overdreven verontschuldiging, bescherming tegen de natuurlijke gevolgen van eigen daden en zorg voor betrekkelijke straffeloosheid.

Zij lijden aan verstrooide aandacht in school.

Zij leven bij lust en luim.

Zij vervelen zich nog in een jongensluilekkerland.

Zij lijden aan zelfoverschatting.

Zij verstaan geen scherts.

Zij hebben geen eerbied voor den arbeid.

Zij hebben geen zorg voor 't werk van anderen.

Zij zijn slordig en ordeloos.

Zij vatten alles op als vermaak.

Zij laten zich leeren en leven.

Natuurlijk doen zich niet al deze eigenschappen in ieder zwak opgevoed weeldekint voor, maar globaal genomen zijn dit de bezwaren, die verkeerd genoten weelde den opvoeder in den weg legt.

Dat is waarlijk geen bodem, waarop volkskracht kan groeien!

En toch! Zoodra men daartegenover 't woord tucht noemt, slaat menigeen de schrik reeds om 't hart, wanende dat er een voorstel op til is, om in de schóól roede en plak, in het léven het schavot en de beul met slaande trommen en wapperende vaandels binnen te halen.

Wie verstaat er ten onzent tucht in den géést van een gezin, van de school, van de samenleving? tucht voortvloeiende uit den áárd van een werkring, uit het karakter der persoonlijke verhoudingen? tucht als onmisbaar bestanddeel van innerlijke beschaving?

Wie 't Londensche straatleven eenmaal heeft aanschouwd, weet wat een heerlijke, geheime kracht er schuilt in tucht en discipline, wanneer die gedragen worden door den goeden wil van een gansch publiek.

De voorbeeldige orde in dien reusachtigen chaos treft den Hollander als iets wonderbaarlijks. Op elk druk kruispunt blijft hij staan kijken in stille verwachting, dat er ongelukken zullen gebeuren of opstootjes zullen plaats hebben, maar alles marcheert, alsof 't door een raderwerk bewogen wordt. En thuisgekomen roept hij in vervoering uit: „Zoo moest 't bij ons in de groote steden óók zijn!” Maar hij vergeet er bij te voegen, dat een wijze overheid en een welgezind publiek, tot elkaar gebracht door den gemeenschappelijken wensch, om een chaotische verwarring te voorkomen, jarenlang hebben moeten samenwerken, om dat wonder tot stand te brengen.

Wij zijn op het punt van tucht zoo hopeloos van de ketting en wij zijn dit met zooveel overtuiging,

dat er waarlijk geen beginnen aan is, elkaar tot betere gedachten te stemmen. Al jarenlang jeuken mij de vingers, om eens goed in het licht te stellen, dat wij met onzen „vrijheidsgeest” de school — wat het onderwijs betreft gedeeltelijk, wat de opvoeding betreft geheel — tot onvruchtbaarheid doemen, doordat wij haar de tucht en de tuchtmiddelen niet gunnen, die toch voor ’t welslagen van ’t onderwijs en de opvoeding onmisbaar zijn. Maar ik heb gezwegen, omdat ik mijn bestrijding zou moeten richten tegen een bloedneiging van ons volk. Wij, Hollanders, zijn immers van huis uit een volk van vrijbuiters; wij dragen daar roem op en verlooohenen onze afkomst niet. Wij zijn in doorsnee tuchteloos, onhebbelijk en lomp in ons persoonlijk en maatschappelijk leven, wij staan met alles, wat gezag kan doen gelden op voet van gewapende neutraliteit en scheppen er een kwa-jongensachtig behagen in, met recht en wet een loopje te kunnen nemen.

Wij dulden geen terechtwijzingen aangaande onzen „vrijheidszin”. En heeft iemand ’t hart toch de zede-meester over ons te spelen, dan wijzen wij hem af met de flauwe geestigheid: „hebben wij dan geen tachtig jaar voor onze vrijheid gestreden?”

Wij voeden onze kinderen van hun eerste levensjaar af op in den voorvaderlijken geest, niet met voorbedachten rade, maar wel met een stellige overtuiging, dat ’t zoo behoort. Wij maken ’t ten slotte de school onmogelijk te herstellen, wat de huiselijke opvoeding in dezen heeft bedorven, omdat wij te groote particularisten zijn, om de school eenige macht over onze kinderen te gunnen.

Ik zou tafreelen op kunnén hangen van de baldadigheden, waarmee ons volk zich in alle rangen en standen belachelijk maakt tegenover alle beschaafde naties van Europa en waartegen geen politiemaatregel, geen ingezonden stuk in een courant iets vermag, zoolang de volksgeest onveranderd blijft.

Ik zou uit mijn ervaring verhalen kunnen doen, hoe beschaafde ouders even goed als minderbeschaafden de school in eindelooze, vinnige disputen wikkelen, wanneer deze er een opvatting van tucht op nahoudt, die in den grond der zaak niets beoogt, dan 't scheppen van een houdbaren, ordelijken toestand in een groot gezin.

Er wordt de school stelselmatig geen tuchtmiddel gegund.

De lichamelijke kastijding wordt algemeen afgekeurd en op dit punt hebben we 't zoover gebracht, dat een onderwijzer, die 't waagt zijn handen naar een kwajongen uit te steken, door den delinquent zelf behoorlijk bedreigd wordt met een aanklacht.

Persoonlijk ben ik tégen lichaamsstraffen op school, maar nog sterker ben ik er tegen, dat de eerste de beste rakker van de openbare meening als 't ware carte blanche krijgt, om een onderwijzer te treiteren met dingen, waartegen lichamelijke straf 't karakter van eenvoudige zelfverdediging krijgt. Wat voorts kleine kinderen betreft is het mijn vaste overtuiging, dat sommige jongensnaturen op lichamelijke straf beter reageeren, dan op elke andere, terwijl er in de opvoeding van jongens op den leeftijd van 2—5 jaar momenten kunnen voorkomen, waarin een matige,

lichamelijke kastijding voor den volwassene 't éénige middel is, om zich te doen gehoorzamen.

Het te pronk stellen (in den hoek staan, boven op de bank staan met opgeheven handen en dergelijke) is op moreele en hygiënische gronden uit de school verbannen.

Het nablijven wordt krachtig bestreden, omdat 't ongerustheid thuis kan veroorzaken en bovendien verwarring kan brengen in huiselijke aangelegenheden. Wanneer de onderwijzer vooraf informeert, of 't nablijven het kind en de ouders gelegen komt, dan wordt hem dit tuchtmiddel nog wel eens veroorloofd.

Het schrijven van strafregels wordt belachelijk gemaakt om de eentonigheid van dat werk.

Het maken van strafwerk (rekenen, thema's maken, lessen copieëren) kan geen genade vinden, omdat daardoor 't gewone huiswerk een bedenkelijke uitbreiding verkrijgt.

Het uit de les verwijderen wordt een bedenkelijk strafmiddel geacht, omdat 't verband van 't onderwijs er door wordt weggenomen.

Verontwaardiging heet een paedagogische en taktische fout, omdat een leeraar nu eenmaal onder de verplichting staat, de incarnatie van onaandoenlijkheid te zijn.

Een simpele terechtwijzing is dikwijls de oorzaak van een eindeloos gehaspel tusschen de ouders en de school, omdat zij het gevoel van het kind heet te kwetsen.

Een ernstige vermaning wordt belachelijk

gemaakt door haar met den naam „preek” te bestempelen.

Cijfers, rangnummers en rapporten kunnen niet door den beugel, omdat zij de zenuwen in de war brengen en een onedelen wedijver tusschen de leerlingen veroorzaken.

Belooningen worden bestreden op moreele gronden, omdat zij aan den eenen kant de ijdelheid streelen, aan den anderen kant wangunst veroorzaken.

Welk tuchtmiddel blijft er over, dat de school in waarheid bezit onder sanctie van de ouders? Geen enkel!

Ik zou daar tot op zekere hoogte vrede mee kunnen hebben, want ik geloof, dat een goede school 't zonder 't meerendeel der bovengenoemde tuchtmiddelen stellen kan ¹⁾. Maar dan is 't eerste, waarop 't toonaangevende deel van 't Nederlandsche volk zich behoort toe te leggen: eerbied te kweeken voor de school.

---

1) Een paar jaar geleden kreeg ik een gezonde, goed-uit-de-kluiten gewassen jongen op school, die uit pure gemakzucht niet kon leeren en denken. 't Was altijd voor hem gedaan. Ik liet hem voor elk stuk slecht werk 2 M³ grond spitten en daarmee meende ik om zoo te zeggen een ideale straf bedacht te hebben. Weldra stond de jongen op een lijzige manier aan de schop, maar hoe hij ook zuchtte en zweette, hij blééf in zijn kuil tot die af was en dan praatten we er niet meer over. Na eenige dagen viel 't mij op, dat tantes, nichtjes, kennissen en zelfs mannelijke familieleden van den jongen in onrustbarend aantal kwamen informeerden, hoe 't met hem stond. Allen wilden hem zien en spreken. Later bleek mij, dat er zelfs een soort familieraad was belegd, om te overwegen of 't niet wenschelijk was, de ouders van den jongen, die in Tyrol reisden, per expresse terug te doen komen, want de dames vonden, dat 't kind er bedrukt en slecht uitzag. Een verstandige oom wist althans dit voornemen te verijdelen, terwijl ik van mijn kant verzocht van verdere familiebezoeken verschoond te blijven. Intusschen had de jongen eieren voor

Meen niet, dat ik mij uit het veld laat slaan door Uw tegenwerping, dat de school dan maar moet zorgen dien eerbied te verdienen. Laten we de waarheid onder de oogen zien: het onderwijzersambt wordt in zekere kringen wezenlijk nog als inferieur beschouwd. Het wordt algemeen zóó pover gesalarieerd, dat 't hoogstens begeerlijk is voor burgermanskinderen, terwijl 't heelemaal niet in trek is bij menschen, die er stand op na houden. Zoodra iedere maatschappelijke klasse zijn kinderen in het onderwijs werkzaam heeft, zal het gewenschte respect van de maatschappij de school ongevraagd ten deel vallen, terwijl de arbeid en de toewijding van de talrijke jonge mannen en vrouwen uit het volk, die het onderwijs tot hun arbeidsveld hebben gekozen, thans slechts bij machte is, een schijn van respect te verwerven en dan nog uit genade. —

Geen opvoedende kracht in de samenleving.

Het is niet mijn bedoeling, de stelling op te werpen, dat een zwakke opvoeding in het gezin de volks-

---

zijn geld gekozen en stond af en toe te spitten als een grondwerker. Zijn kuilen bekoorden hem zoo, dat hij ze zuiver haaksch afspitte en zijn schop geen rust gaf, voor dat hij een zuiver vlakken vloer in zijn kuil had gelegd. Toen de ouders drie weken later terug kwamen, kregen ze hun jongen thuis als een wolk van gezondheid, stralend van trots over zijn simplen, maar geslaagden arbeid. Dat pleit had ik in zooverre gewonnen. Maar 't was een dubbeltje op zijn kant. Want als die ouders in 't verre land eens ooren gehad hadden voor de alarmeerende klaagliederen van de lieve tantes? — En diezelfde tantes zullen zoo'n jongen des zomers met welgevallen zien zwoegen in het zand der zee!

kracht noodzakelijk moet uitmergelen; zelfs wil ik toegeven, dat bij het krachtigste, best-toegeruste volk — waartoe ik bijv. de verschillende loten van het Angel-Saksische ras reken — de gezinsopvoeding zekere stereotype, uit bloedneiging voortkomende zwakheden zal vertoonen. Maar dan treedt de geest der samenleving als correctief op; en doordat de samenleving in werkelijk democratische landen souverain is, zal het gezin zich op straffe van uitstooting der kinderen in den grond der zaak naar haar moeten richten.

Ten onzent, waar ondanks onze democratische allures de vrije concurrentie van aanleg, talent en werkkracht belemmerd wordt door tal van stand-privileges en waar dientengevolge het monopolie van gezag en macht zoowel in zaken van landsbestuur als in administratieve en financieele instellingen in handen is van een kleinen, door banden van huwelijk, bloedverwantschap en klasse-sympathieën goed aaneengesloten kring van menschen, is de geest der samenleving een getrouwe afspiegeling van den geest der opvoeding in de domineerende gezinnen.

Er wordt ten onzent wel veel geschermd met „het volk”, maar de stem van het volk heeft maar een bitter beetje invloed. Wij smoren, als altijd, in partij-zucht en klassegeest. Er bestaat ten onzent geen volstrekte zedelijkheid of onzedelijkheid, geen absoluut goed of kwaad, geen onbevooroordeeld begrip van karaktergrootheid of karakterloosheid; 't is alles betrekkelijk. Wij vragen eerst: wie? en eerst daarna: hoe of wat? Wij hebben een kinderachtig zwak voor klinkende namen, zóó zelfs dat men groote financieele

of nationale belangen liever dekt door den schijn van een naam, dan door het wezen van een persoon.

De groote massa heeft geen nationale trots en geen nationale bewustheid meer, doordat er geen nationale idealen zijn. Zij leeft in een niets ontziende jacht naar persoonlijk genot en persoonlijke bevrediging en zij zou er haar pink niet om verdraaien, als morgen den dag ons onafhankelijk volksbestaan een einde nam.

De kleine minderheid ziet deze zegepraal van het egoïsme met bezorgdheid aan; zij tracht het nationaal gevoel op te wekken met geklinkklank van woorden, maar tot de hoogte van een ideaal weet ook zij zich niet te verheffen. Zij is verdeeld in tal van klikjes, die ieder hun eigen afgodjes hebben; coterietjes, die den nationalen naam vergooien door hun eeuwig gekibbel en geharrewar over hun beurs en hun geloof, maar die men nooit eens geestdriftig ziet geschaard om één banier: de nationale eer of het nationaal belang. Zij voeden achterdocht tegen elkaar op grond van de oppervlakkigste en onwaarschijnlijkste praatjes; zij zitten elkaar in hun klein glazen huis te begluren, alsof ze er den hemel mee kunnen verdienen elkaars intimiteiten aan de groote klok te hangen.

En dit euvel is zoodanig ingevreten in ons volkskarakter, dat de deftigste organen van onze groote pers, de hoogste colleges van het Staatsbestuur zich slag op slag bezoedelen door de nationale waardigheid prijs te geven aan kleingeestig partijgekibbel naar aanleiding van prullige voorvalletjes of flauwe praatjes. Wie ooren heeft om te hooren, die lette er eens op, dat de kinderen der weelde zoo goed als de

60

kinderen der armoede op een leeftijd, wanneer hun natuur nog ongerept behoorde te zijn, het juichen hebben verleerd. Dank zij den vaderlandschen geest van oppositie en kritiek kunnen ze jouwen om niets, kunnen ze smalen op alles, kunnen ze een gebrul aanheffen zonder eenigen klank van geestdrift, maar zij kunnen niet uitbarsten in een spontaan, heerlijk gejubel over een treffende gebeurtenis. De toon van onze samenleving verlaagt alles, wat eenvoudig, oprecht, karaktervol is.

Maar — dat alles kan binnen den leeftijdsgrens van één geslacht veranderen.

Wanneer 't aloude woord: *n o b l e s s e o b l i g e* in den ruimsten zin aanvaard wordt als parool voor de opvoeding in onze gezaghebbende kringen.

Wanneer de élite van onze natie haar kinderen niet opvoedt als levende speelpopjes voor haar ouderlijke lusten en grillen, maar als de levende, bezielde materie, waarin de machtige ouderliefde al het edele en goede heeft te ontvonken, waarvan ieder kind de onverdelgbare kiem in zich heeft.

Wanneer de jeugd, bezielde door hoogzedelijke opvoeding in het gezin, soeverein hervorming in de samenleving wil.

Het is een beroep op den ernst, de liefde en de wijsheid van het ouderhart, waarvan ik volkomen besef, dat het een mate van zelfverloochening vraagt, die de kracht van menigeen te boven zou gaan, als niet 't geluk van het eigen kind er mee gemoeid was.

Wij hebben in onze onmiddellijke omgeving een

voorbeeld gehad, dat Nederlandsche ouders tot in het diepst der ziel heeft geroerd.

In de Koninginne-moeder.

Zij heeft Haar kind opgevoed, niet als het weelde-kind van een machtig koningspaar, levende om gediend te worden; maar als de toekomstige Vorstinne van het Nederlandsche volk, geroepen voor een grootsche taak. Zij heeft Haar aangenomen vaderland een Koningin geschonken, die door gansch Europa heen in een roep van wijsheid en liefalligheid staat.

Daarmee heeft Zij den eerbied van het gansche Nederlandsche volk verworven.

Maar treffender en meer het schoone voorbeeld waardig ware 't geweest, als 't gansche Nederlandsche volk zijn kinderen had opgevoed met een sprankje van de zeldzame wijsheid, die de Koninginne moeder heeft voorgelicht bij de volvoering van haar moeder-taak. Het moge voor een volk een zeldzaam voorrecht zijn, een Koningin te bezitten, die gevierd is om haar gaven tot in de stille dalen van Zwitserland en Tyrol, grooter voorrecht nog ware het voor een Koningin, aan de spits te staan van een volk, dat om zijn innerlijke kracht door gansch Europa wordt geëerbiedigd.

III. Enkele paedagogische grondbegrippen nader beschouwd.

Het is boven allen twijfel verheven, dat alle ouders het beste willen voor hun kinderen. Maar er bestaat

geen schijn van formule wat het beste voor de kinderen is, hoe het bij de kinderen moet worden bereikt en in hoeverre wij aan de natuur kunnen overlaten, het kind te leiden.

Stel u eens voor, dat 't den ouders geoorloofd ware het kinderleven, zooals het zich onder verschillende systemen ontwikkelen zal, als een panorama voor zich heen te zien gaan, wie zou dan niet zonder aarzelen het beste systeem kiezen? Wie zou dan niet blijmoedig tot elk offer bereid zijn, zeker als hij was, dat 't met rente op rente als een kapitaal van geluk ten goede zou komen aan het kind?

Of — als ge liever wilt, dat ik binnen de grenzen der mogelijkheid zal blijven — stel U eens voor, dat van overoude tijden af de paedagogie opgevat was als een empirische wetenschap; dat ieder ontwikkeld mensch uit plichtgevoel jegens de gemeenschap materieel had aangebracht ter volmaking van die wetenschap; dat de wijsgeeren onder alle volken hun beste krachten hadden gewijd aan de schifting, rangschikking en bespreking der verstrekte gegevens, om langs zuiver experimenteelen weg te komen tot grondwaarheden, zooals iedere exacte wetenschap ze heeft, welke ouders zouden dan niet met dankbaarheid de heilige boeken der paedagogie opslaan, waarin de ervaring van eeuwen aan eeuwen werd neergelegd?

Is er een heerlijker wetenschap denkbaar dan die van den mensch zelf? Zooals 't thans staat, moeten alle opvoeders op goed geluk af — d. w. z. met hun persoonlijk instinct als gids — voor zichzelf uit-

maken, hoe ze de opvoeding der kinderen zullen leiden 1).

1) Een artikeltje van mijn hand in het blaadje „het Kind” over dit onderwerp lokte een repliek uit van dr. H. Cannegieter, leeraar aan het Gymnasium in den Haag. Ik had in dat artikeltje den term gebruikt: wetboek der paedagogie, natuurlijk in maatschappelijken en niet in juridischen zin, gelijk wij ook spreken van een wetboek der etiquette, een wetboek der samenleving, wetten van het onderwijs (geven); met de bedoeling daaronder te verstaan: een reeks van uit ervaring verworven of krachtens gewoonte en gebruik vastgestelde grondwaarheden zonder dwingende kracht.

Dr. Cannegieter tracht de lachers op zijn zijde te krijgen door dien term op te vatten in juridischen zin.

Eerlijk gezegd, ik vind dergelijke gewilde vergissingen altijd een beetje kinderachtig, maar voor ditmaal heb ik er dan toch een uitspraak aan te danken, die ik in een gestudeerd man niet had durven onderstellen:

„Slechts één artikel kan het (wetboek der paedagogie) bevatten:

„Zoekt gij opnieuw, gelijk ieder vóór U, met liefde en oprechtheid uw eigen weg.” Mij dunkt, dit gaat goed, wanneer 't ons eigen ethisch streven betreft, hoewel zelfs dat zich nog heeft te richten naar sommige wetten der samenleving.

Maar wanneer wij slag op slag geroepen worden in te grijpen in het leven van een kind, dan vind ik zoo'n voorschrift van: ga je gang maar menschen! eenvoudig fataal. Ons aller uiterlijke leven wordt beheerscht door lichamelijke, geestelijke en gemoedswerkingen en nu is wel 't eerste, waarnaar een ernstig opvoeder zal snakken, dat hij eenige gegevens heeft, om voor elk geveuen geval 't aandeel van deze drie werkingen vast te stellen.

Gesteld een kind is lastig. De oorzaak daarvan kan zijn: ondeugendheid, humeurigheid, geestelijke vermoeidheid, een opkomende ongesteldheid, gebrek aan slaap, wormen in den endeldarm enz. Het is redelijk, dat zoo'n geval behandeld wordt met inachtneming van de oorzaak, en daartoe is liefde — dat wil in rond Hollandsch zeggen: dom menschelijk instinct — ten eenenmale ontoereikend.

Ik verzeker dr. Cannegieter, dat juist liefde den ouders de vrijmoedigheid tot ingrijpen beneemt. Een ouder durft zijn gang niet gaan; dus sluit hij bij gebrek aan dollen overmoed de oogen voor den ernst

Natuurlijk ontstaan er op die wijze evenveel systemen als er menschen zijn. Tal van vaders en moeders, vooral jonggehuwden, zullen bij herhaling ernstig van gedachten wisselen over de houding, die zij in verschillende paedagogische momenten hebben aan te nemen, maar omdat zelfs de liefde tusschen man en vrouw geen wijziging brengt in de subjectieve, zeer teedere gevoelens aangaande het kind, zal het onvermijdelijke gevaar van geschillen en conflicten bij elke bespreking dieper worden gevoeld.

Toch brengt iedere dag zijn klemmende vragen, zijn angstige moeilijkheden, zijn onbegrijpelijke verschijnselen. Wie heeft in de onrust van het zoeken nooit eens gebeden om zekerheid? Wie heeft niet keer op keer getracht zich zekerheid te verschaffen door het lezen van paedagogische werken, of door het spreken met anderen? En wat vindt men dan, zowel in de boeken als bij de menschen, anders dan oppervlakkige praatjes, onbevredigende uitleggingen, theoretisch gezeur; dit alles onder het mom van een opgeschroefd idealisme, dat ergernis baart?

Wijsheid — ik bedoel de wijze opwelling van een warmgestemd en fijnvoelend gemoed — die het blindelings zoekende ouderverstand treft als een openbaring, leggen schrijvers van romans hun helden in

---

van een geval, of hij gaat radeloos bij de pakken neerzitten in de hoop, dat de tijd uitkomst zal brengen. Dit is de manier om kwaad zéér te laten voortwoekeren.

Wetenschap alleen kan uitkomst geven.

't Verbijstert mij telkens, dat deze volkomen logische dingen een betoeg behoeven, alsof 't ongelooflijke enormiteiten zijn.

den mond, maar in het praktische leven hoort men zelfs geen wijsheid van den wijze; niet in zaken van algemeen belang, omdat hij daarvoor innerlijk te onverschillig is; niet in zaken van persoonlijk belang, omdat hij daarvoor te verstrikt is in zwak voor zichzelf en voor zijn vleesch en bloed.

Kort geleden kwam ik toevallig in aanraking met een psychiater van grooten naam; niet een kamergeleerde, maar een man, die den levenden mensch behandelt. Eerbiedig betrad ik zijn kamer en daar zag ik hem zitten, inééngedoken op zijn stoel, alsof de last van duizend jaar praktische ervaring hem neerdrukte. O, hoe hunkerde ik naar de gelegenheid mij als een kind neer te zetten aan zijn voeten, mijn dikwijls pijnlijken twijfel aan mijzelf voor hem bloot te leggen en dan de wijsheid te drinken, die van zijn lippen zou vloeien, als de rimpels van zijn voorhoofd zich ontspanden. En plotseling priemde hij mij de woorden toe: „u meent, dat u een nuchter mensch is, maar u is een idealist. U meent, dat u eenig hoûvast hebt aan 't gezond verstand van ouders, maar ik weet niet, wat mij in mijn langdurige praktijk méér heeft getroffen: de blindheid en de domheid, waarmee het ouderschap alle menschen slaat, òf de inbeelding, waarmee ze hun domheid als wijsheid aan den man brengen.”

Deze onverwachte ontboezeming rukte mij plotseling weg uit mijn devote stemming, want onzeker als ik was van mijn eigen paedagogische wijsheid, voelde ik mij één met de getroffenenen en ik had willen uitroepen:

„Maar hoe kan dit anders? Er bestaan praktische handleidingen voor het kweeken van planten en beesten, alle geschreven door vakmannen. Zij leeren den weetgierigen mensch alles omtrent de voortbrenging, de kruising, de beste bestaansvoorwaarden, de veredeling en de verzorging dier schepselen. Maar waar is de handleiding, die bruikbare voorschriften geeft omtrent het kweeken van menschen? Wat hebben wijsgeeren, psychiaters, psychologen, physiologen en pædagogen tot op den huidigen dag gewrocht, om aan de natuurlijke, maar daarom niet minder onwetende opvoeders der kinderen, althans zékerheid te verschaffen aangaande de grondbeginselen, die zij hebben te volgen?

Ik heb dikwijls genoeg versted gestaan over de ongelooflijke kortzichtigheid van het ouderlijk gevoel en het zonderlinge optimisme, waarmee de grootste inconsequenties in de opvoeding worden bedreven zonder zelfs 't decorum van gezond verstand te bewaren.

Maar als een lang leven van moeilijk doorworstelde en ernstig overdachte ervaring mij nog niet verder heeft gebracht dan tot een steeds grootere aarzeling om in het leven der kinderen in te grijpen, een steeds dieper wordend besef van de ontoereikendheid mijner vermogens, om het teere weefsel der menschelijke daden in al de fijnheid van zijn structuur te begrijpen, hoe kunnen dan menschen, wier leven verschoond gebleven is van de hevige beroering eener snelle lotswisseling, anders dan met een luchtig vertrouwen op eigen intuïtie over de kritieke momenten in de opvoeding heenleven?”

Natuurlijk moeten er gewichtige redenen geweest zijn, waarom de paedagogie in de laatste 20 eeuwen hardnekkig gehandhaafd is in het karakter van bespiegelende wetenschap, terwijl toch verscheidene oud-Grieksche wijsgeeren reeds getoond hebben haar tot ervaringswetenschap te willen verheffen.

En men behoeft waarlijk geen geleerde te zijn, om deze redenen te zoeken in de leerstellige opvattingen van het Christendom, alsof de mensch smetteloos en zondeloos ter wereld komt. De idylle van het blanke kinderzieltje, dat als een onbeschreven blad voor den opvoeder openligt, is eigenlijk eerst voor kort naar het rijk der fabelen verwezen, tengevolge van de onderzoekingen der psychologen omtrent de erfelijkheidskwestie; maar nog steeds zijn tal van menschen bewust of onbewust bevangen in de waanvoorstelling, alsof wij, nietige menschjes, een domineerenden invloed hebben op de vorming van den geest, het karakter en den aard der kinderen.

Bedriegen de verschijnselen mij niet geheel, dan meen ik te mogen gelooven, dat eerst thans een klasse van geleerden ernstig bezig is, buiten de paedagogen om van de paedagogie een exacte wetenschap te maken, nl. de psychologen. Wellicht zweeft den lezer de vraag op de lippen, wat ik daarvan verwacht?

Laten wij vooraf onze aandacht even wijden aan wat er in de medische wereld omgaat. Er wordt in tal van laboratoria, over de gansche aarde verspreid, door geleerden van grooten naam hard gewerkt. Zoo dra een geleerde iets ontdekt, dat hem van publiek belang toeschijnt, maakt hij daar een speciale studie

van, onderzoekt langs alle wegen of zijn ontdekking oorspronkelijk en betrouwbaar is, en zoodra hij zéker genoeg meent te zijn, om haar in ruimer kring bekend te maken, brengt hij haar ter tafel op een medisch congres, waar de keur der geleerden uit alle beschaafde landen zich vereenigt. Als de ontdekking bestand blijkt tegen een kritische gedachtenwisseling, wordt zij op tal van laboratoria met evenveel nieuwsgierige belangstelling als koele objectiviteit getoetst en de uitslag van dit veelzijdige onderzoek bepaalt, of de ontdekking al of niet mag worden geboekt als een nieuwe overwinning der wetenschap.

Zweven U, terwijl gij dit leest, niet de schitterende ontdekkingen voor den geest van een Pasteur, een Koch, een Behrens en tal van andere geleerden? Welnu, in dezen geest stel ik mij de samenwerking der psychologen voor en ik hoop, dat zij de paedagogen niet geheel buiten hun kring zullen houden. De menschelijke geest en vooral het menschelijk gemoed bieden een veld van wetenschappelijk onderzoek, dat nog zoo goed als braak ligt.

En nu moge 't waar zijn, dat op dit terrein niet zulke wereldschokkende ontdekkingen te verwachten zijn als op medisch gebied, ik stel me toch voor, dat wij een heel andere paedagogie zullen zien ontstaan, wanneer zij de uitkomsten der wetenschappelijke onderzoekingen op intellectueel en psychisch terrein als grondwaarheden opneemt ¹⁾.

---

1) Hiermede is volstrekt niet gezegd, dat ik een paedagogisch receptenboek wensch, waarin voor ieder gegeven geval de gewenschte be-

Zoo weet ik, om een voorbeeld te noemen, dat groote psychologen zich in alle beschaafde landen ernstig bezig houden met 't onderzoek naar de betrouw-

---

handeling zou staan. Integendeel, ik vind 't een zonderlinge logica, die mijn pleidooi voor 't vaststellen en algemeen aanvaarden van sommige fundamenteele begrippen in de opvoeding gelijk stelt met een streven naar paedagogische kwakzalverij. Ik zal nu maar niet weer in herinnering brengen, dat omtrent de lichamelijke opvoeding van het jonge kind de bakerwijsheid van een kwart eeuw geleden toch ook voor vrijwat verstandiger inzichten plaats heeft moeten maken. Maar 't onderwijs heeft toch ook zijn wetten, regels, grondstellingen, of hoe men ze noemen wil?

Een paar eeuwen geleden lag dat veld toch ook nog braak en de betrekkelijke zekerheid, waarmee we thans kunnen vaststellen, hoe de leerstof van een gegeven leervak verdeeld moet worden, volgens welke methode zij moet worden onderwezen, enz. hebben we toch ook te danken aan den arbeid van mannen als Comenius, Locke, Fichte, Pestalozzi, Rousseau, Herbart, Spencer e. a.?

Wat willen de anthropologen en de psychologen, wat willen prof. Heymans uit Groningen en de honderden geleerden over de geheele wereld, die in gelijken geest werken, anders dan grondwaarheden zoeken, die voor de kennis van de functiën van den menschelijken geest en het menschelijk gemoed onmisbaar zijn?

De opvoeding van het kind omvat toch nog wel iets meer dan de ethische opvoeding en 't zijn toch niet allemaal abstracties, waardoor onze paedagogie moet worden beheerscht?

Er is in de opvoeding een ongebreidelde anarchie van denkbeelden. Volkomen onhoudbare meeningen worden met binnemelijke naïveteit als onweersprekelijke argumenten in het debat gebracht.

En al is dit op zichzelf geen doodzonde, de kinderen, wier opvoeding volgens zulke meeningen wordt geleid, worden de slachtoffers er van; en dat is toch een feit, waarop 't de moeite waard is de aandacht te vestigen?

Of vecht ik ook hier tegen windmolens en zijn 't alleen ongetrouwde vrouwen en kinderlooze echtgenooten, die den moed eener gewaagde overtuiging hebben, omdat er toch geen haar van hun vleesch en bloed gekrenkt kan worden?

baarheid van getuigenissen in 't algemeen en die van 't kind in 't bijzonder.

De uitkomsten dezer onderzoekingen wettigen het vermoeden, dat binnenkort als paedagogisch axioma zal gelden:

Het getuigenis van een kind verdient geen onvoorwaardelijk geloof.

Slechts uit een reeks getuigenissen kan een onpartijdig beoordeelaar een beeld der vermoedelijke waarheid construeeren.

Een andere grondwaarheid, die mijn lezers zeker wel zonder geleerd betoog zullen willen onderschrijven, is deze:

Vertrouwen in de school is een onmisbare voorwaarde voor het slagen van onderwijs en opvoeding. Trouwens 't is een algemeen humanitair beginsel, dat menschen, in een zekere maatschappelijke verhouding ten opzichte van elkaar geplaatst, moeten beginnen elkaar te vertrouwen, terwijl dit vertrouwen door een verstandige contrôle moet worden gesteund ¹⁾.

Als wij hierop even doorredeneeren komen wij tot het Gevolg: Gezond verstand en wetenschap stellen ouders den natuurlijken eisch, om met het getuigenis van

---

1) Het dezer dagen op het repertoire van 't Nederlandsch tooneel geplaatste Duitsche drama *Droomulus* is wel de welsprekendste bevestiging van deze stelling, die ik zou kunnen wenschen.

kinderen voorzichtig te zijn. Het is altijd een grove onrechtvaardigheid, om op het getuigenis van één kind omtrent een onderwijzer, een school of een medeleerling een oordeel te baseeren, zonder de weerp partij te hooren.

Hoe eenvoudig dit alles ook schijnt, nauwelijks heb ik deze stellingen geformuleerd, of er komt een stroom van herinneringen bij mij op aan verbijsterende ervaringen, alle betrekking hebbende op de miskennis van bovenstaande grondstellingen eener gezonde paedagogie. Ik zal niet in gebreke blijven in de volgende bladzijden enkele treffende voorvallen te vermelden, hier moet ik volstaan, alleen 't verschijnsel in herinnering te brengen.

Onder de ouders mijner leerlingen heb ik brave menschen gekend, die mij met beminnelijke naïveteit meedeelden, dat zij hun kind bij iedere thuiskomst tot in de kleinste bijzonderheden uithoorden over ons schoolleven en ons huiselijk leven. Ik kan mij best voorstellen, dat liefhebbende ouders gaarne alles willen weten, wat er met hun kind gebeurt, maar ik heb toch altijd heel duidelijk gevoeld, dat er een onkieschheid en een gevaar in schuilt; wij, Hollanders, zijn allen zoo gevoelig voor de intimiteit van ons gezinsleven, dat ik zeker de onkieschheid niet nader behoef aan te duiden; het gevaar is, dat kinderen afgericht worden, om iemands gezinsleven als 't ware te bespieden. En dit alles daargelaten, heb ik menig warm gesprek moeten voeren, om vooroordeelen en misvattingen uit den weg te ruimen, die wel degelijk 't directe gevolg waren van kindergelui-

genissen, terwijl ik aan den anderen kant bij ervaring weet, dat menige vooze zaak in een reuk van heilichheid staat, doordat het kindergetuigenis er een glimp van aantrekkelijkheid aan geeft. Daarom behoeft het kind nog niet tot zwijgen gedoemd te worden! Laat 't kind praten! Maar forceer 't niet tot praten? En, bovenal, put geen stof voor onbekookte kritiek op menschen of zaken uit één kinderpraatje.

Een andere zaak, die gedeeltelijk reeds ontsluit is, en voor een ander gedeelte in de naaste toekomst een punt van nauwgezet onderzoek zal uitmaken, is deze:

Een kind ontvangt bij zijn geboorte als erfenis zijner onmiddellijke voorouders de kiemen mee van een bepaalden physieken, geestelijken en zedelijken aanleg. De opvoeding kan de natuur van een mensch niet onderdrukken of wijzigen. Bij tijdig ingrijpen kan echter een aangeboren ongunstige aanleg van lichaam, geest of gemoed door preventieve middelen worden geneutraliseerd, wanneer de levensomstandigheden daartoe op gelukkige wijze meewerken¹⁾.

Ieder lezer weet, dat 't beginsel, in deze stellingen neergelegd, in de laatste jaren een breede toepassing

---

1) Het merkwaardige boek van dr. Ootmar: de Wereld van het Kind is bijna doorlopend een heldere toelichting op deze stelling.

heeft gevonden in de praktijk van den geneesheer. Ongetwijfeld heeft menig kind een krachtiger gezondheid te danken aan de wijze voorzorg, die dokter en moeder samen in zijn eerste levensperiode aan hem hebben gewijd. 't Spreekt vanzelf, dat de psychische aanleg van een kind even wisselvallig moet zijn als de lichamelijke en er is geen enkele reden, waarom een zwakke psychische aanleg niet door vroege voorzorg gesterkt zou kunnen worden.

Maar de paedagoog tast nog volkomen in den blinde omtrent de preventieve middelen, die in onrustwekkende gevallen te zijner beschikking staan. Hij moet zwakke of ziekelijke neigingen en gevaarlijke ondeugden laten voortwoekeren, totdat zich ondubbelzinnige verschijnselen voordoen; en als 't dan nog niet te laat is, mag hij luk-raak de middelen toepassen, die zijn goede genius hem ingeeft.

Niet waar? 't is in de „eeuw van het kind” geen overbodige weelde iets meer te weten van het psychische samenstel, waarmee wij in onderwijs en opvoeding rekening hebben te houden.

Om maar eens een kleinigheid te noemen, die niet getuigt van ziekelijkheid, maar van zwakte. Ik krijg tal van jongens bij mij op school, die zich op een leeftijd van 16, 17, 18 jaar van allen ernstigen arbeid met een Jantje van Leiden afmaken. Al hun organen zijn onvolkomen: ze hebben een slecht taalgehoor, een gebrekkig taalgevoel, een zwak denkvermogen, een slechten kijk op getallen, een onbeholpen hand, een zwakke wil, een geringe ambitie, een stupide eigenwijsheid; alle eigenschappen, voortkomende uit

één en dezelfde psychische onvolkomenheid, verergerd door een jarenlang voortwoekerenden sleur. O, gij moest er vóór staan met 't waarachtige verlangen, om dit alles te verhelpen, dan eerst zoudt gij kunnen begrijpen, hoe een opvoeder soms in diepe wanhoop neer zit.

Ik weet niet, wèlke psychische onvolkomenheid deze misère over het kind brengt, maar dat 't er één is, daarvan ben ik zóó zeker, als men bij mogelijkheid op intuïtie af zijn kan. Gesteld nu eens, dat jaren geleden, toen de afschuwelijke sleur zijn intrede nog niet had gedaan in het leven van deze jongens, iemand had kunnen zeggen: „Kijk, dàt is de psychische onvolkomenheid, die zich hier voordoet en dit is 't stel methodische oefeningen, dat dienen kan om den zwakken aanleg te sterken, zou er dan niet veel geestelijke misère voorkomen zijn?

Een andere kleinigheid.

't Treft mij dikwijls, dat jongens van een jaar of zestien met geen mogelijkheid inzicht kunnen krijgen in de wiskunde.

Men pluist de leerstof ragfijn voor hen uit, men wijst hen het logisch verband tusschen de feiten met den vinger aan, men herinnert bij iedere bespreking aan analoge gevallen, die in vorige lessen zijn behandeld. Maar zij begrijpen er niets van en na eenige maanden van afmattend geploeter is het resultaat nihil.

Mankeert 't hen aan verstand? Neen! Aan goeden wil? Neen! Aan ijver? Neen!

Wat dan?

Ze zijn niet rijp voor de logica der mathematische wetenschappen.

De begaafdste leeraar kan daar niet tegen optornen.

Heb den moed één of twee jaar te wachten — als 't om 't examen maar kon — en 't is volstrekt geen uitzondering, dat dezelfde leerlingen u verrassen met een merkwaardige vlotheid in 't zelfde vak ¹⁾).

Op talrijke scholen van Middelbaar en Hooger Onderwijs is men aan dezen niet te loochenen toestand tegemoet gekomen op een wijze, die althans voor aanstaande technici geen navolging verdient.

Men geeft nl. den kinderen een leerboek in de hand, laat hen voor elke les plichtmatig een stukje van buiten leeren, overhoort dat op de les, dicteert vraagstukken met oplossingen, laat ook die van buiten leeren, oefent de kinderen in 't maken van analoge vraagstukken en leert op die wijze aan de jeugd wiskunde, zonder 't verstand in actie te brengen.

Gesteld nu: de vak-onderwijzers verschaffen aan de psychologen een reeks van eerlijke gegevens, ontleend aan hun ervaring; de psychologen stelden na breed onderzoek vast, in welke ontwikkelingsperiode een normaal kind „rijp” is voor een gegeven leervak, de school had zich op wettelijk voorschrift naar die uitspraak geregeld, wat zou 't dan heel anders worden op de scholen en wat zou daar een leed minder worden geleden!

Laat mij ten slotte nog een derde stelling opwer-

---

1) In zulke verrassende dingen toont zich waarschijnlijk de buitengewone invloed der puberteit.

pen, die de algemeene overweging wel verdient:

De beroepskeus behoort in 't algemeen provisioneel te worden gedaan door de ouders, met inachtneming van de aanwijzingen, die bij uitzondering door de natuur en de omstandigheden zullen worden gegeven gedurende de ontwikkelingsperiode van het kind.

Een kind beschikt zelden of nooit over deugdelijke gegevens, om te kunnen beoordeelen, welk beroep voor hem gewenscht is.

Het kiest op schijngronden.

De mensch is — afgezien van toevallige verwickelingen en afgezien van verkeerde suggesties — gelukkig in elk eervol beroep, waarvoor hij de bekwaamheid heeft en waarin hij zich verdienstelijk kan maken.

Het is voor de bestaanszekerheid van onze natie noodzakelijk, dat alle slagboomen in het onderwijs wegvallen en elk Nederlandsch kind de opleiding kan krijgen, waartoe zijn aanleg en werkkraft hem recht geven.

Ik weet zeer goed, dat ik hier in 't oog van velen gewaagde dingen neerschrijf, want er wordt allereergsten aangedrongen op vrijheid voor het kind in zijn beroepskeus en tal van ouders oefenen een zenuw-

achtige pressie op hun kind uit, om hem te doen zeggen, wat hij worden wil. Maar ik geloof, dat dit meer een kwestie van mode dan van overtuiging is. Laat mij U voorstellen, de zaak eens kalm te bekijken.

Stel, een kind heeft op twaalfjarigen leeftijd de lagere school doorlopen; laat 't behooren tot de kleine minderheid van ons volk, die voortgezet onderwijs bekostigen kan, dan moet al dadelijk een keus gedaan worden tusschen de gymnasiale en de H. B. S. richting.

In een bijzonder gelukkig geval kan 't gebeuren, dat 't beroep van den jongen door familietraditie als 't ware gesuggereerd is, in alle overige gevallen heeft 't kind geen notie van de lusten en lasten van een beroep en verklaart zich dus onbevoegd, om zelf te kiezen.

Gelukkig heeft de gang van het onderwijs in de lagere school nog wel eens uitgewezen of het kind meer aanleg heeft voor de litteraire dan wel voor de wiskundige vakken en nu wordt op dien zwakken ¹⁾ grond besloten tot de H. B. S. of tot het Gymnasium in het tevreden gevoel, dat de beroepskeus zoodoende geruimen tijd verschoven kan worden.

Het kind leert vervolgens eenige jaren plichtmatig klassieke en moderne talen, of moderne talen en mathesis, zonder te weten waarvoor.

In den loop dier jaren wordt het vraagpunt: beroepskeus van tijd tot tijd aangeroerd, de jongen heeft van kennissen eenige losse en volkomen onbetrouw-

---

1) Zwak, omdat de puberteit onverwachte verrassingen brengen kan.

bare informaties gekregen omtrent sommige betrekkingen, kiest soms op die wankelende gronden, maar blijft zich gewoonlijk incompetent verklaren. Eindelijk is op zijn best het eindexamen H. B. S. of Gymnasium verworven, de jongen trekt thans zonder vast plan naar een inrichting van Hooger Onderwijs in de hoop daar genoeg te zien en te hooren, om binnenkort tot een definitieve keus te kunnen komen.

Maar ook dit loopt op teleurstelling uit. De meest bevredigende oplossing van 't geval is dan, dat 't jonge mensch een faculteit volgt, die een zoo breed mogelijke keus van beroepen waarborgt, bijv. de faculteit der rechten.

Intusschen is de studie al die jaren met slappe belangstelling opgenomen. Er is nooit een prikkel geweest, om een zuiver belijnd einddoel te bereiken, noch om in oppositie te komen tegen de ingeslagen studierichting op grond van een eigen keuze.

De jongen heeft zich eenvoudig laten drijven.

En zoo bereiken tal van kinderen na een kostbare opleiding genoten te hebben een armzalige bestemming.

Zelfs in 't gunstige geval, wanneer het kind al vroeg voor 't front komt met een eigen beroepskeus, is er volstrekt geen reden tot juichen, want de keus kan op geen enkel deugdelijk motief steunen.

Een kind kan bijv. bekoord worden door 't mooie pakje van een officier en kiest op dien grond de militaire loopbaan.

Een jongen kan door 't lezen van romantische kinderboeken een onbedwingbaren lust tot avonturen krijgen en kiest op dien grond een opleiding voor de marine.

Of hij heeft gehoord, dat de titel van meester in de rechten 't gemakkelijkst te verkrijgen is, heel gekleed staat, de mogelijkheid opent, om in Staatsdienst te komen etc. en op één dier futiele gronden gaat hij den juridischen kant op.

Is er in dit alles een zweem van waarborg, dat de mensch en het beroep met elkaar gelukkig zullen zijn?

Neem nu 't door mij gewenschte geval.

De ouders hebben met inachtneming van de gezondheid, het lichaamsgestel, den aanleg en de neigingen van het kind een voorloopige beroepskeus gedaan ¹⁾, waarvoor zij de opleiding kunnen bekostigen.

Er wordt nu van meet af in de familie en onder kennissen over gesproken als een uitgemaakte zaak. De jongen moge onverschillig blijven onder 't vooruitzicht van 't voor hem gekozen beroep, hij wéét dan toch, waarvoor hij studeert; hij is in de gunstigste conditie, om belangstelling op te doen voor de wetenschappen, die voor hem van 't hoogste gewicht zijn.

Nu zijn er in den loop der volgende jaren twee dingen mogelijk:

òf de jongen aanvaardt met meer of minder sympathie de keus van zijn ouders; streeft dan met meer of minder ijver naar 't duidelijk omschreven einddoel en openbaart weldra in zijn liefhebberijen, dat hij zich ontwikkelt in de richting van zijn vak.

òf de jongen komt in oppositie tegen de keus

---

1) Natuurlijk in overleg met zijn onderwijzers.

van zijn ouders, maar is dan ook moreel verplicht met een eigen keus te voorschijn te komen en daarvoor behoorlijke motieven aan te voeren.

Zoo gaat 't ook inderdaad onder het volk en onder den deftigen middenstand. Alleen onder de hoogere standen is een weelderige neiging tot 't eindeloos uitstellen van de beroepskeus.

Eenmaal in het beroep geplaatst, hangt 't geheel van de persoonlijke geschiktheid, den lust en de energie af, of iemand zich op den duur in zijn werkkring gelukkig zal gevoelen, aangenomen n.l. dat de werkkring op zich zelf niets onteerends, vernederends of ontmoedigends heeft en dat liefhebbende familieleden geen tegenzin in den werkkring scheppen door de nergens ontbrekende bezwaren breed uit te meten.

Zoo kan ik mij bijv. voorstellen, dat een gehuwd zeeofficier die 4 jaar uit moet, een hekel krijgt aan den dienst; dat een luitenant met anti-militaire gevoelens ontslag vraagt; dat een predikant zonder geloof den kansel vaarwel zegt enz.

Evenzoo weet ik bij ervaring, hoe soms door zeurige praatjes van vader en moeder of andere nabestaanden over de gebondenheid en de kleine vervelenissen van een ondergeschikte betrekking, de blijmoedigheid en de energie, waarmee een jongen de eerste zure tijden in een hem vreemden werkkring doormaakt, langzaam maar zeker aan het kwijnen worden gebracht. Als „'t heilige moeten” er maar was! Hoeveel burgerjongens gaan er niet in betrekkingen, die voor hen gekozen zijn? Zelf heb ik tranen met tuiten gehuild, toen geheel buiten mij om werd besloten,

mij onderwijzer te laten worden. Op lateren leeftijd heb ik tweemaal gelegenheid gehad, om een bestemming te volgen, die veel meer voldeed aan de eerzuchtige droomen van mijn jeugd en toch ben ik telkens van ganscher harte tot het onderwijs terug gekeerd, omdat ik mij daarin gelukkig voelde. O, wat zou ik mijn jongens graag willen inprenten, dat wijding aan den door het beroep opgelegden arbeid de bron is van onvergankelijk geluk.

Het denkbeeld van een vrije beroepskeus voor kinderen is veel te ingeroest, om te kunnen verwachten, dat mijn fragmentarisch betoog daar in eens verandering in zal brengen. Of mijn gezond verstand mij al zegt, dat een kind evenmin op goede gronden een beroep kan kiezen, als wij op goede gronden een keus kunnen doen tusschen verschillende ons volkomen onbekende gerechten, dit zal een opposant niet beletten zijn argumenten tegenover de mijne te plaatsen.

Maar wat geen oppositie, hoe fel ook, vermag om te kegelen, dat is de ervaring.

De ervaring heeft mij geleerd, dat goed aangelegde en goed onderwezen kinderen zich na de puberteitsjaren (daarvóór valt er geen peil op te trekken) splitsen in drie hoofdgroepen :

mathematici, litteratoren en zakenmensen.

Brengen ze zich door een voorbarige beroepskeus zelf onder een groep, waartoe ze later blijken niet te behooren (of hebben hun ouders hen daarbij ingelijfd uit motieven van ijdelheid, eerzucht e. d.) dan is een sleepende misère daarvan 't onvermijdelijke gevolg.

't Is mij dikwijls voorgekomen, dat een kind, nadat

't door besliste en volhardende tusschenkomst gebracht was in de groep, waartoe 't behoorde, als 't ware opleefde naar lichaam en ziel.

Werp mij niet tegen, dat een kind van zoo'n tusschenkomst niet gediend is. Het is in zijn hart dankbaar voor een eerlijk, logisch verdedigbaar optreden van een volwassene, maar het moet diep overtuigd zijn, dat dit optreden door niets en niets anders dan door z ij n belang wordt beheerscht.

Als ik U nu min of meer gewonnen heb voor deze indeeling in groepen, dan zult gij wellicht vragen: is 't dan niet de meest bevredigende oplossing van deze moeilijkheid, wanneer de ouders in overleg met de leeraren de kinderen trachten te plaatsen in een groep — wat voor de groote massa der kinderen, die geen uitgesproken type hebben, toch al weer vrijwat hoofbrekens zal kosten — terwijl de kinderen zelf vervolgens één der beroepen kiezen, die correspondeeren met de onderscheidingsformule voor de groep ¹⁾?

Inderdaad schijnt mij dit voor talrijke kinderen de oplossing, nl. voor hen, die genoeg individualiteit bezitten, om zich uit te spreken.

Dat is, geloof ik, de minderheid.

De meerderheid moet geholpen worden.

---

1) Wat zou er te dezen opzichte veel ten goede keeren, als er maar één soort school voor Middelbaar of Hooger Onderwijs was, die na een zekere klasse (bijv. op de hoogte van de 3de H. B. S.) in drie takken uiteenliep: Klassiek onderwijs, Mathematisch onderwijs en Handelsonderwijs, zoodat een jongen de gewenschte richting kon kiezen zonder van school te veranderen.

En het is een paedagogische overweging, dat ik met deze hulp zóó ver wil gaan, om voor te stellen, dat de ouders provisioneel het beroep kiezen, omdat ik in het onderwijs alle gelegenheid heb gehad te zien, hoe verderfelijk het ik-weet-niet-wat-ik-wil op een kind werkt.

* * *

't Naaste doel van de formuleering dezer stellingen is intusschen niet geweest, om ze met klem van redenen te verdedigen, maar om in het licht te stellen, dat er tal van brandende vraagstukken in de paedagogie zijn, die nooit tot een praktisch aannemelijke en door allen geëerbiedigde oplossing zullen komen, tenzij de hoogste wetenschappelijke autoriteiten ze de eer van een nauwgezet onderzoek waardig keuren en de uitkomsten van dat onderzoek door een leger van adjudanten in de samenleving laten verkondigen als een natuurlijke wet.

Hoe zijn wij er — om een analoog geval te noemen — toe gekomen, om onze kleintjes op een leeftijd van een maand of wat pijnlijke prikjes in den arm te laten geven, ze bloot te stellen aan hevige koorts en zelf eenige vervelende dagen op den koop toe te nemen?

Als voorbehoedmiddel tegen de pokken, niet waar?

Maar hoe heeft dat voorbehoedmiddel zoo'n algemeene bekendheid en zoo'n algemeen vertrouwen verworven? Doordat immers de grootste medische specialiteiten er hun naam aan hebben

verbonden en 't met dat etiket voorzien door bemiddeling van de doktoren en van de pers onder het volk hebben gebracht. De praktische ervaring heeft vervolgens bewezen dat 't middel goed was, want een der meest gevreesde algemeene ziekten is er door verdwenen.

Welnu, dat is naar mijn meening ook de weg, om psychische wetten en voorbehoedmiddelen bij 't publiek in te burgeren. En ik houd mij overtuigd, dat de groote massa der ontwikkelde ouders zich naar duidelijke adviezen van bevoegde zijde dankbaar zal richten. Want velen begrijpen zeer goed, dat ze in hun door bloedneiging, ijdelheid, sleur, onwetendheid en eigenzinnigheid gestijfde neiging tot zwak toegeven tegen de intuïtie van 't gezond verstand in fouten maken, waarvan de uitwerking 't geluk der kinderen ernstig bedreigt. En wie belangstelling toont voor de opvoeding in het gezin hoort duizendmaal de droeve klacht van ouders, dat ze de verschijnselen in het kinderleven niet begrijpen; oorzaak en gevolg niet kunnen ontwarren; niet weten, wát ze op zijn beloop kunnen laten en wánnere of hoe ze moeten ingrijpen; terwijl hun ook niemand of niets bekend is, tot wien ze zich met vertrouwen kunnen wenden om voorlichting.

Wanneer nu maar groote fouten in de opvoeding zich onmiddellijk wreekten, gelijk 't zich bijvoorbeeld onmiddellijk wreekt, wanneer onverstandige ouders hun kind te vroeg laten loopen of te veel zoetigheid laten eten, dan zou 't ouderlijk instinct zelf den weg wel vinden in de geheimenissen der opvoeding, zooals

't kind zelf tal van onmisbare begrippen omtrent de hem omringende wereld opdoet, omdat de natuur dadelijk de gerechte straf laat volgen op het kleinste mispasje.

Maar fouten in de opvoeding wreken zich eerst na jaren. Gewoonlijk worden ze dan nog niet eens als zoodanig erkend, en 't is den psycholoog of pædagog onmogelijk 't reële bewijs te leveren, dat slechte aanwensels, gewilde onhebbelijkheden, en hardnekkige ondeugden directe gevolgen zijn van een verkeerde opvoeding.

Particularisme.

Om maar eens iets te noemen: één der waarschijnlijke gevolgen van een zwakke opvoeding in een welgesteld gezin is: een sterk particularisme in de latere perioden van den kinderleeftijd, (bij jongens tusschen de 14 en 18 jaar), dat als een giftige adem strijkt over alle nederige bloempjes, die in het samenleven van menschen uit verschillenden kring kunnen opbloeien, bijv. een prettige toon onderling; spontane vreugde over kleine aardigheden; zorg voor elkan- ders klein geluk; huiselijke égards; 't vermijden van kleine onhebbelijk- heden; onderlinge vriendschap en aanhankelijkheid.

Gij weet wel, er zijn maar weinig gezinnen, waar met taaie volharding getracht wordt deze schoone dingen aan- te kweken. En toch zijn zij 't, die 't leven

inderdaad tot een stil geluk kunnen maken. Wij, Nederlanders, hebben allen een slagje van het particularisme beet; wij hebben allen een zekere ingeboren vijandigheid tegen het niet-eigen; wij zijn allen nog al sterk in de verwaten vitterigheid, die juist in particularisten zoo hinderlijk is. Daardoor laten wij ons, evenals onze kinderen gemakkelijk verleiden, den particularist een bewijs van instemming te geven, zonder te begrijpen, dat wij daardoor aan de verstijving van het leven meedoen.

De particularist heeft alleen maar veel eerbied voor zichzelf en op zijn allerbest voor zijn eigen eng famieliekringetje. Hij heeft geen sprankje kieschheid voor 't nederige geluk van anderen. Hij geeft geen klank op een goed woord of een lieve daad. Als iemand een liedje zingt, bromt hij: „een varken is er nog nog heilig bij.” Als iemand een stukje speelt, laat hij een sarcastisch kuchje hooren, of hij gaat met de vingers in de ooren zitten lezen; als iemand een vers reciteert, zit hij met een honend lachje te luisteren tot 't uit is en trapt dan, bij wijze van applaus, met veel herrie op den grond.

De particularist is de vloek en de schrik voor een groot familieleven.

Wat zouden wij in het groote gezin, dat onder mijn persoonlijke leiding staat, algemeen gelukkig kunnen zijn, als ik de felle particularisten er altijd buiten kon houden. Want al zijn er maar twee op de dertig, zij maken, dat de poëzie in ons leven 't besterft. Zij dooden de persoonlijke vriendschap en dooden ook 't algemeene familiegevoel. Duurzame vriendschap

tusschen jongens, die 't goed hebben, is toch al een zeldzaam verschijnsel, want 't groote gezin, waar materieele zorgen onbekend zijn en waar de kinderen dezelfde vrijheden in het huiselijk leven genieten als thuis, is niet de bodem, waar vriendschap welig tiert ¹⁾. Maar op schoolverwantschap en een daaruit zich ontwikkelend groot familiegevoel heb ik altijd gehoopt; ik heb 't in sommige jaren zien ontstaan en ik heb 't als een diepe ontmoediging gevoeld, dat 't door één of twee felle particularisten kan worden verstijfd.

Zulke jongens, meestal op den lastigen leeftijd van een jaar of 17, komen en gaan als ongenaakbare potentatjes, ingenomen met zichzelf, maar koud voor het gedoe van de schepselen, die om hen heen leven. Zij geven den toon aan. Wat béter is, zwijgt van schrik — zooals 't altijd gaat in de wereld.

Vraagt men, of die jongens dan nooit 't gemis voelen van de verkwikkelijke dingen, die een warme omgang vol onderlinge welwillendheid schenkt?

O zeker, als zij een enkele maal verteederd zijn,

---

1) De verrukkelijke kostschoolvriendschappen, waarvan talrijke jongensboeken gewagen, zijn, voor zoover ze een reëlen grondslag hebben, uit Engeland geïmporteerd. En dan nog wel van de slechtste kostscholen, waar zorg voor de kinderen ontbrak. Bij ons te lande heb ik alleen kostschoolvriendschap zien ontstaan op een innerlijk verdorven school. Het is m. i. ook volkomen logisch, dat de behoefte aan vriendschap zwakker wordt, naarmate 't gevoel van welverzorgdheid toeneemt. Vriendschap tusschen broeders en zusters is immers ook een zeldzaamheid. Maar de kracht van een gezin is het familiegevoel, de bloedverwantschap; zóó zou ik wenschen, dat schoolverwantschap een band vormde tusschen mijn jongens.

klagen ze, dat ze geen vriendschap kunnen vinden. Maar ze begrijpen niet, dat die teedere gevoelens ontspringen in het goede van hun eigen innerlijk en gevoed worden door de kleine, sympathieke trekjes van hun eigen dagelijksche handelingen. Kon ik hen maar leeren, elkaar te sparen, elkaar te ontzien, oog en oor te hebben voor de kleine vreugden van het leven, zich te vlijen naar den geest van een groot gezin en aan de éénheid van dat gezin mee te arbeiden als nijvere werkertjes, dankbaar dat ze nog in die periode van het leven zijn, waarin het hart der ouderen neigt hen lief te hebben, alleen omdat ze jong zijn.

Zij voelen nooit, dat er een hart en een beginsel klopt in sommige eenvoudige dingen. Zij meenen, dat alles gedaan wordt voor hun direct vermaak en dat zij dus recht hebben naar luim en lust te verwerpen, wat zij geen direct vermaak vinden. Dat heeft mij pijnlijker getroffen dan in gewone omstandigheden wellicht 't geval geweest zou zijn, omdat zij 't weerbarstig materieel vormden, waarmee ik de beginselen der school tot hun recht moest trachten te brengen ¹⁾.

---

1) De particularist is uit zijn aard een scepticus. Hij twijfelt zoowel aan de belangeloosheid en de toewijding als aan de wijsheid en de wetenschap van vreemden. Dat drukt natuurlijk 't onderwijs niet weinig. Ik heb zelfs wel voorbeelden gezien, dat een particularist op de ééne school noch van leerlust noch van leervermogen blijk gaf, terwijl 't op een andere school heel goed met hem ging.

De particularist kan alleen vruchtbaar onderwijs ontvangen van bijzonder bewaame, geduldige leeraren. Als de persoon hem niet bevalt, of hij vertrouwt diens wetenschap niet, dan sluit hij zich

Voorbeelden tot toelichting van deze uiteenzetting ontleenen hun groote bewijskracht aan de situatie, daarom zal ik mij beperken tot één, dat niet zoozeer het felle particularisme van heel enkelen illustreert, als wel bewijst, hoe gemakkelijk onze jeugd in 't algemeen zich door dat euvel laat besmetten.

Verleden jaar werd het Brinioblad opgericht met het doel, daarin alle komische en humoristische voorvalletjes uit ons dagelijksch leven vast te leggen, om er als 't ware een spaarpotje van tintelende aardigheden van te maken. Een der redacteuren schreef er Brinioliedjes in op bekende wijsjes, een ander zorgde voor ondeugende advertenties, een derde voor plaagzieke ingezonden stukjes, een vierde voor een aardig feuilleton, een vijfde voor grappige dingen in de klas gehoord.

De vijf redacteuren — drie leerlingen, de leeraar in het Nederlandsch en ik zelf — hebben 't gansche jaar hun best gedaan, 't blaadje te houden in den toon van scherts en humor, ten bewijze waarvan ik hier een en ander aanhaal.

---

voor het leeren. Hij beslist op zijn eigen houtje, welke lessen hij noodig heeft en welke niet; of: welke methode goed voor hem is en welke niet. Van de eischen voor een examen begrijpt hij niets.

De particularist spaart U zijn twijfel en ongeloof niet. Hij zit als een kat te loeren op uw geringste inconsequentie. Hij vermaakt zich nooit meer, dan wanneer zijn leeraar in de war raakt, of blijk geeft niet op de hoogte te zijn.

Geen wonder, dat de school wel eens met hem verlegen wordt. Ouders, die de belangen van hun kinderen goed begrijpen, moesten het particularisme van hun kinderen niet steunen.

En toch gebeurt dit tot wanhopig wordens toe.

Afgeluisterd gesprek.

Het tooneel verbeeldt de eetkamer om kwart over één. B. K. (4 jaar) die gewoonlijk met J. K. aan één tafel zit en met dezen treinen van messenleggers maakt, zit thans aan de andere tafel. Op het oogenblik van de handeling telefoneeren B. K. en J. K. met elkaar, den servetring aan het oor.

B. K. (belt op). Hallo chef!

J. K. Hallo!

B. K. Zend me eens een trein van de dwarstafel!

J. K. Dat kan niet, chef!

B. K. Laat 'm dan over een plankje rijden.

J. K. Daar kan toch geen trein over?

B. K. O! over 'n plank dan!

J. K. Dat kan toch niet? Kan jij een trein over een plank laten rijden? — zoo'n zware trein?

B. K. Nee — jij? (lachsucces). B. K. daardoor aangemoedigd met stentorstem: Nee, jij? — Nee, jij?...

J. K. Ik ook niet.

B. K. Ik ook niet (hilariteit). Goeien dag, chef! Rrrr! (belft af).

P a u z e.

J. K. (belt op) Hallo chef!

B. K. Wat is er?

J. K. Ik zal je boete geven, omdat je niet op je post bent.

B. K. Wat?

J. K. (als voren).

B. K. Goed! (hilariteit).

peettante. Niet meer dan billijk dus, dat ik hem aan de lezers van dit blad voorstel.

Mijn kleine jongen is een snuiter van drie jaar. En zoo wijs! zoo wijs! Hij maakt met iedereen een praatje.

Gij moest hem daar eens zien staan op het straatje bij de pomp, de beenen een beetje uitgespreid, de handen in de zakken van zijn jekker, zijn buikje parmantig vooruit; oreerende tegen den melkboer, tegen den groenteboer of zelfs tegen een wildvreemden voorbijganger, alsof hij de wijsheid in pacht heeft. Dan is hij een levend plaatje uit een humoristisch album.

Onder ons gezegd: zijn vader is theoretisch de meening toegedaan, dat alle snuiters van drie jaar erg wijs, erg leuk en erg beminnelijk in hun praatjes zouden zijn, wanneer ze in dezelfde conditie leefden als onze guit. Maar toch: als zijn vader en zijn moeder hem zoo betrappen, dan gaan ze om een hoekje staan luisteren met gezichten stralende van oudervreugde. En in een parelend lachje vertolken ze hun meening, dat er toch maar één Brinio op de wereld is.

Mocht gij bij mij aan huis komen, dan bestaat er veel kans, dat mijn kleine jongen u opendoet en u verwelkomt met de niet zeer hoffelijke vraag: „wat moet je?” Maar hij meent 't zoo kwaad niet. Hij wil u met plezier een hand geven, hij noemt u „m'nheer” of „mevrouw”! al zijt ge 't nederigste personage van de heele wereld. En als ge in 't spreekkamertje een oogenblik alleen zit, weet hij u met zijn gezellig gesnap voor verveling te behoeden.

Natuurlijk is mijn kleine jongen zoowat den geheelen

dag buiten. Wanneer ik, van school naar huis loopende, het pad rechts van het tusschenliggende grasperk insla, dan komt hij dadelijk op mij toe en roept: „paatje zullen we 't bosch in gaan?”

Want — slim als hij is — heeft hij allang opgemerkt, dat 't inslaan van genoemd paadje mijn voornemen vertolkt, om onze dagelijksche wandeling te maken.

Dan voorzien we ons ieder van een wandelstok — waartoe mijn kleine jongen altijd een voorraad boomtakjes in reserve heeft — fluiten den hond en gaan 't achterhekje uit, den grintweg dwars over, regelrecht 't bosch in. Mijn kleine jongen kent daar den weg als de beste. Hij weet 't poeltje, waar de jongens palinkjes vangen; de zanderij, waar we zoo vermaken naar beneden kunnen buitelen; de diepe wei, waar in den zomer de koeien grazen en dan — de heuveltjes, waar we verstoppertje spelen met den hond.

Als we een tijdje uit kunnen blijven, koersen we gewoonlijk in de richting van dat dorado.

Mijn kleine jongen loopt trippelend voor mij uit, met een aanloopje springend over de knoestige sparenwortels, die 't boschpad onveilig maken voor zijn kleine beentjes.

In zijn prille jeugd struikelde mijn kleine jongen grif over die wortels, maar de ondervinding — die heerlijke bron van alle praktische wijsheid — heeft hem weldra geleerd, hoe hij ze moest ontwijken.

Nauwelijks is hij die gevaren te boven, of hij blijft staan, gluurt door de boomtoppen en roept: „pa, zou de chocolawolk er ook zijn?”

Tot recht verstand van den lezer moet ik hier een

geheimpje verklappen. Op lange tochten van een half uur of zoo, nemen wij als fourage gewoonlijk twee chocolaatjes mee. Zoodra nu mijn kleine jongen de zonderlinge vraag doet, die ik zooeven noteerde, inspecteeren we samen met onderzoekenden blik de lucht en ontdekken hier of daar een klein, grijs wolkje, dat ons hopelijk op een malsch chocola-regentje zal onthalen. Inmiddels heeft mijn kleine jongen zijn pet al afgenomen en houdt hem op in zoete verwachting van de dingen, die komen zullen; de helft van onze fourage is ongemerkt naar den top van mijn hoed verhuisd; mijn kleine jongen staart met gespannen aandacht in zijn pet; ik sta voor hem en buig mijn hoofd een weinig . . . . daar valt de heerlijke manna precies in de holte van zijn hoofddekseel. Een juichkreet ontsnapt hem. Hij grabbelt het chocolaatje er uit en geeft 't als een liefhebbend kind aan zijn vader. Dan smeeken we nogmaals om een buitje en na eenige oogenblikken wachtens herhaalt zich 't wonder.

Nu zijn we ook tevreden.

De wolk drijft weg, om andere menschen met haar zegen te overladen en wij vervolgen genoeglijk onzen tocht naar de heuveltjes.

Ik heb een sterk vermoeden, dat mijn kleine jongen de aardigheid heel goed snapt: hij kan me soms zoo guitig aankijken, als 't uit een volkomen wolkenloozen hemel chocolaatjes regent; en hij roept er mij altijd met den neus bij, anders doèt de wolk 't niet, zegt hij. Maar wij zeggen elkaar niets en vermaken ons altijd kostelijk, ons in stilte verkneukelend bij de gedachte, dat de één den ander voor 't lapje heeft.

Intusschen heeft de hond, na lang om ons heen gesnuffeld te hebben, op eigen houtje vermaak gezocht. Hij wentelt zich in het mos, rent tusschen 't kreupelhout, snuffelt met zijn neus langs den grond en loopt ons alvast een goed eind vooruit, al de airs aannemende, alsof hij heelemaal geen notitie van ons neemt.

Plotseling zegt mijn kleine jongen: „pa, zullen we ons verstoppen?”

Dan kruipen we weg tusschen 't kreupelhout of achter een dikke spar; dicht bij elkaar, om 't kleinst mogelijke plekje in te nemen, maar altijd zoo, dat we den hond kunnen gadeslaan.

Nu laten we een zacht gefluit hooren.

De hond wordt plotseling een en al aandacht. Hij keert zijn kop dadelijk naar de plaats, waar wij zitten te grinniken; in ééns schiet hij vooruit en holt naar ons toe; maar dichtbij gekomen jaagt hij soms een anderen kant op en als wij dan schaterlachend opspringen, houdt hij zich zoo verrast, alsof hij volstrekt niet wist, waar wij zaten: de oolijkerd. Als wij moe gestoeid zijn, gaan we met zijn drieën tusschen de heuveltjes een tijdje in 't mos liggen, genietende van de heerlijke stilte, die er is. Maar mijn kleine jongen kan dat niet lang uithouden. Weldra holt hij weer heuvel-op heuvel-af, kopjebuitelt soms van een steile helling naar beneden, wanneer hij de snelheid van zijn gang niet met zijn kleine beentjes bijhouden kan. Dan verstoppt hij zich achter een struik of achter een boom en roept: „pa kan mij niet vinden.” Maar nauwelijks sta ik op, om hem quasi te zoeken, of hij komt

juichende te voorschijn en schreeuwt: „hier ben ik!
hier ben ik!”

Eindelijk slaat 't klokje van gehoorzaamheid.

Met een weemoedigen blik naar de heuveltjes en de dalen, waaraan zoo tallooze herinneringen van heerlijk genot verbonden zijn, zoeken we den mullen zandweg weer op en drentelen te zamen naar huis: de hond en ik in stille aandacht voor mijn kleinen jongen, die alweer bezig is plannen te beramen voor nieuwe gemakkelikheden binnen de grenzen van zijn domein.

O, die heerlijke, heerlijke jeugd, waarin 't kleine kind van 't eene geluk in 't andere buitelt, totdat moeders armen hem opvangen, om hem in slaap te wiegen.

Ik vraag u in alle bescheidenheid, lezer! is dit alles genietbaar voor kinderen, die de situatie kennen, of niet? Zou 't in een normale, gezondvoelende kinderwereld een te hoog gespannen verwachting geweest zijn, dat 't verschijnen van zoo'n in den goeden toon gehouden blaadje een evenement geweest ware in ons schoolleven en dat op den 15^{den} van iedere maand de leerlingen zich knus in een hoekje hadden genesteld, allemaal verscholen achter 't pas verschenen krantje, zich verkneuterend om een goeie aardigheid of een rake zet?

Welnu, ik heb zelden een anderen klank dan een

wanklank gehoord over al ons ernstig pogen, om den gullen lach van stille pret op te wekken in ons midden.

Nooit heeft iemand zich voor de piano gezet, om een wijsje te spelen; nooit heeft zich de heele schare om de piano verdrongen, om een liedje te zingen. Een poging van ouderen, om het zingen uit te lokken, mislukte.

Nooit heeft een ondeugendheidje, een plagerijtje of een aardig stukje een merkbaar succes gehad.

Nu weet ik wel, daar zijn verontschuldigen voor: onze jeugd kan niet zingen; talrijke kinderen gaan al naar Beethoven- en Wagner-concerten, waardoor de zin voor echt vaderlandsche liederen er bij de meesten uit gaat, terwijl de zin voor schoonheid er niet in komt; aardigheden hebben bij de jongens 't meeste effect, wanneer ze onder een opzichtig etiket ter tafel worden gebracht, enz.

Maar nu durf ik in de verste verte niet vertellen, wat een grimmige of ongepaste hatelijkheden de redactie heeft moeten weren, die als geestigheden waren bedoeld; wat een slordig gestelde, zoutelooze stukjes naar de prullemand zijn gegaan, die de schrijvers in een verloren oogenblikje uit hun mouw hadden geschud, om het Brinioblad ook eens te verrijken met een product van hun phantasie.

Ik wil hier niet boekstaven, welke schreeuwerige kritiek niets kwaads bedoelende jongentjes in hun onbezonnenheid hebben uitgeslagen over onze eerste nummers, wanneer ze op hun slaapkamer nabetrachting hielden; niet omdat ze 't blad vervelend vonden, maar eenvoudig, omdat hun onderlinge toon niet

deugt. Laat mij alleen verklappen, dat mijn eigen stukje „Brinio” met één sneer werd afgemaakt: „een imitatie van Carl Ewald!” En dit klonk als een ont-eerend vonnis!

De lezer is misschien niet eens zoo thuis in de paedagogische litteratuur, om de beteekenis van dit vonnis te beseffen; maar ik had kort te voren eenige fraaie hoofdstukken uit Carl Ewalds bekende boekje: „Mijn kleine jongen” aan mijn leerlingen voorgelezen en dit was de bron van hun wijsheid.

Voorts gelieve de lezer van mij aan te nemen, dat ik dit niet vertel uit gekwetste schrijversijdelheid; zoo gauw laat ik me niet uit 't veld slaan. Maar toch heb ik me door dien sneer 't zwijgen laten opleggen, d. w. z. 't plan laten varen, om de pareltjes uit een heel jong kinderleven in een reeks van deze stukjes vast te leggen. En als mijn gevoel nu niet eens bestand is tegen zulke onhebbelijke opmerkingen, hoe zou ik dan van mijn onbedorvenste jongens iets anders kunnen verwachten, dan dat hun naïveteit terugdeinst, als er maar uit de verte een hardhandigheid dreigt?

O, wat zou ik niet willen doen, om die parasitische onhebbelijkheden uit het gemoed van die enkele toon-aangevende jongens weg te scheuren. Maar 't is het ellendige particularisme, dat de invloed van den opvoeder verlamt. Het leeft in duizend kleinigheden: in humeurigheid, in deining van stemming, in een hatelijkheidje bij den neus langs, een sarcastischen blik, een vlijmenden glimlach, een jouwenden kreet; in een lomp zwijgen op een lieve daad; in een voorgewende

onbevattelijkheid voor aardige komische dingen; in ongenietbaarheid voor eigen omgeving ¹⁾).

„De jongen in de vlegeljaren,” zegt gij, ’t beeld herkennende aan deze grove trekken.

---

1) Tot recht begrip meen ik den lezer een kijkje achter de schermen te moeten geven. Dit kleine boekje is een arbeid van vele maanden, bij stukjes en beetjes voltooid en natuurlijk hier en daar geschreven onder den indruk van versche gebeurtenissen.

Zoo ook deze episode.

Ik heb een paar van die ontzettende particularisten op school gehad, waarmee geen land te bezeilen is; jongens, die door achterbaksche streken de kracht van een school zouden fnuiken, als ze niet bijtijds werden verwijderd.

De eene was een cynicus.

Mijn dochtertje van nog geen jaar lachte eens zoo lekker, als zoo'n mollig kindje lachen kan, 't mondje wijdewaag open. Hij gromde: „mot je 's kijke, wat een bek!” Een der jongens vroeg aan de nieuwe leerlingen, of ze abonné van het Brinioblad wilden worden. Hij smaalde: „mot je ook een ruim geweten hebben, om een ander geld uit den zak te kloppen voor dat rotte ding.” En zoo ging 't dag-in dag-uit.

Toen ik hem eindelijk weggezonden had, kreeg ik een brief van hem, waaruit ik enkele zinsneden zal aanhalen:

„Een diep berouw en een volkomen van schuld overtuigd zijn, zijn de redenen, die mij nopen, mij met dit schrijven tot u te wenden. Nu ik geheel en al inzie, dat mijn houding gedurende al den tijd, dat ik leerling der Brinioschool geweest ben, slecht en verkeerd is geweest, kan ik mezelf niet genoeg verachten, als ik naga op wat voor een wijze ik me al dien tijd heb gedragen tegenover hen, die zich den ganschen dag doodmoe werkten . . .”

Ik geloof dat dit schrijven echt is en dan spreekt er ten minste geweten uit, niet waar? O lezer! en als ge daarnaast eens wist, wat er gedáán is, om dien knaap af te brengen van zijn wrange, grievende onhebbelijkheden.

Wanneer 't water tot de lippen gestegen is, dan is de laatste les, die ik zoo'n jongen geven kan: hem de school ontzeggen.

En ik hoop van harte, dat die les bij dezen jongen nagewerkt heeft.

Nu ja, maar dan toch een vlegelachtigheid, die beteugeld dient te worden. Want alles wat ik hier aangehaald heb, betert niet met de jaren.

De particularist heeft geen geweten, omdat er van zijn geboorte af nog nooit op zijn geweten is gewerkt en geen verantwoordelijkheidsgevoel, omdat dit van zijn geboorte af nog nooit is geoefend.

Hij teert op een stilzwijgend verworven monopolie van genade, maar straft anderen bij de minste tekortkoming te zijnen opzichte met ongenade.

Evenals hij in de jeugd zijn familieleven tyranniseert, zoo vergiftigt hij later zijn huwelijksleven, door het kleine geluk te vernietigen en zich dan te beklagen, dat 't er niet is; door spontaan gegeven sympathie te verbeuren en zich dan verongelijkt te achten, dat zij weg is; door zijn eigengerechtigde opvattingen door te zetten — en zich dan beleedigd te achten, wanneer hij een felle oppositie ontmoet.

· L i e v e   p a e d a g o g i e .

Of al de geschetste gebreken in de opvoeding binnen afzienbaren tijd te verhelpen zijn?

Ik geloof van wèl.

Maar dan moeten wij één ding onder contrôle brengen, dat is: de lieve paedagogie, die altijd met lieve voorbeelden aankomt, lieve kinderen uit de beminlijkste periode van het leven voor 't voetlicht brengt en alle paedagogische moeilijkheden door lieve phantaisie-ouders op een lieve wijze tot oplossing laat brengen.

Zij wordt gewoonlijk druk beoefend door ongetrouwde vrouwen en kinderlooze menschen, die het bovenst best meenen, maar het Kind beschouwen als een idylle in plaats van een ongevormd en onvolkomen type van het onvolmaakte menschengeslacht. Er zijn gelukkig lieve menschen in de wereld en wanneer die tevens geroepen worden tot opvoeden, dan ontstaat er een lieve paedagogie, die wáár is. Deze wáre lieve paedagogie zal slechts de oppervlakte van een menschenleven zien en naar de diepte niet eens raden; zij zal zich door den mooien schijn van een leven laten bekoren en afkeerig zijn, om, zelfs aan de hand van een kenner, in het wezen in te dringen; zij zal een zieleleven nooit in zijn grondvesten doen beven, nooit een mensch brengen voor den spiegel van zichzelf — máár, zij zal in het gezin en in de school zijn, als de zon aan den hemel: koesterende in haar warmte, badende in haar licht zoowel de slechten als de goeden, omdat zij de incarnatie is van de zich wijdende liefde.

Verreweg in de meeste gevallen is de lieve paedagogie valsch en dus gevaarlijk.

Haar bron is niet wijdende liefde, maar trekkend egoïsme. Het wel en wee der heele menschheid kan haar feitelijk geen lor schelen, maar zij speculeert op het zwak van ouders voor hun kinderen, op het zwak van kinderen voor hun gebreken, om zichzelf in het genot te stellen van de glimlachjes der gestreelde ijdelheid.

Wanneer een herstellende typhus-patient door een lievige tante onder 't motto: „och, wat zou dat nou!

de stakkerd heeft zoo'n honger!" getrakteerd wordt op oliekoeken, dan zal ieder de tante er op aanzien, wanneer de patient 't besterft. Maar wanneer een lievige paedagoog door lachende zorgeloosheid een geestelijk of moreel zwak aangelegd kind tot patient maakt, of een patient naar den kelder helpt, dan kraait er geen haan naar.

Ik ken thans nog wel kinderen, wier gezondheid naar mijn verwachting in de volle kracht van hun leven zal bezwijken, doordat liefhebbende ouders hen laten leven boven hun krachten, en lieve paedagogen dit proces maar stilletjes zijn gang laten gaan; niet uit schandelijke roekeloosheid, maar uit zuivere onschuld. Zij hebben geen kijk op verschijnselen, zij kunnen geen diagnose stellen en zij gelooven niet aan 't verband tusschen oorzaken en gevolgen, omdat die zoover uit elkaar liggen.

Wil ik u iets heel merkwaardigs vertellen?

Al sedert jaren worden mijn leerlingen elke maand door mijzelf gemeten en gewogen. Nu en dan trof 't mij, dat zoowel de lichaamslengte als 't lichaamsgewicht van sommige jongens in de vacantiemaanden achteruitging.

Sedert een jaar of drie doe ik opzettelijk waarnemingen in deze richting en nu is mij gebleken, dat meer dan $\frac{3}{4}$ van mijn leerlingen in de vacaties noch groeit, noch zwaarder wordt, terwijl bijna de helft achteruitgaat, sommigen zoo sterk, dat ik de oorzaken wilde weten.

Die zijn voor zoover ik kan nagaan: ongeregeld leven, laat naar bed, en rooken.

Hoe zou 't gaan, als de laatste categorie altijd thuis was?

Zooals het spook der groote kindersterfte den geneesheer heeft geholpen aan zijn gezag in de lichamelijke opvoeding, zoo kan het schrikbeeld van de degeneratie den invloed van den psycholoog op de intellectuele en moreele opvoeding bevestigen. Het is in die verwachting, dat ik het wagen zal een en ander uit mijn ervaring mee te deelen, dat licht werpen zal over de bedoeling van het vorenstaande betoog.

IV. Moreele verwenning.

Een der kenmerkende zwakheden van de ouderliefde is de neiging, om het kind te vrijwaren voor de natuurlijke tucht, die elke misgreep consequent door de logische straf laat volgen. Bijv.

Een kind, dat bij 't loopen over een drempel zijn voetjes niet hoog genoeg optilt, struikelt.

Komt 't aan de heete kachel of aan heet water, dan brandt 't zich.

Speelt 't met een mes, dan snijdt 't zich.

Plaagt 't de kat, dan krabt die.

Laat 't zijn speelgoed slingeren, dan veegt de meid 't (quasi) op en 't speelgoed blijft geruimen tijd zoek.

Gaat 't op een wankel voorwerp zitten, dan valt 't om.

Eet 't teveel zoetigheid, dan wordt 't onpasselijk.

Opmerking: Dit doet 't kind echter uit zichzelf

nooit. 't Is merkwaardig te zien, hoe 't instinct 't kleinste kindje tot matigheid maant.—

Heeft 't dingen noodig, die niet te krijgen zijn, dan moet 't zich behelpen, of 't moet phantaseeren.

Stoot 't zich tegen den muur, dan loopt 't blauwe plekken op.

Of uit een latere periode:

Verwaarloost 't speeltuig of gereedschap, dan raakt dit zoek en moet 't de daaruit voortvloeiende ongenegenheid voor lief nemen.

Geeft 't zijn zakgeld onnut uit, dan kan in de loopende week niet voldaan worden aan den natuurlijksten wensch, die geld kost.

Is 't onbeleefd of onhebbelijk tegen minderen, dan wordt 't genegeerd.

Laat 't zich met kattenkwaad in, dan moet 't de gevolgen dragen.

Eet 't onrijp ooft, dan krijgt 't buikpijn.

Werkt 't niet, dan zal 't niet genieten.—

De ware paedagogische wijsheid zou hier zijn: kalm blijven en toezien.

Dat de ouders dit niet kunnen, komt omdat zij zich de natuurlijke straf overdreven voorstellen. Zij vreezen, dat een kind zich dadelijk te pletter zal vallen, als 't over een drempel struikelt, of dat 't zich direct de vingers zal afsnijden, als 't met een mes speelt.

Maar zoo wreed is de natuur niet. Zij heeft het kind bedeed met iets, dat instinct heet; en het is interessant genoeg de werking van deze wonderbaarlijke natuurgave als opmerkzaam toeschouwer gade te slaan.

Waaraan zou 't anders toe te schrijven zijn, dat kleine kinderen uit behoeftige en ook uit groote gezinnen zooveel gewikster en redzamer zijn, dan de éénlingen, die met zorgen worden omringd?

Maar vader en moeder verstaan dat niet.

Zij gelooven wel, dat de natuur 't goed meent met haar schepselen, maar zoodra 't hun eigen vleesch en bloed betreft, spreken ze toch maar liever een woordje mee.

Alzoo: als 't kind over den drempel moet stappen, roepen ze zenuwachtig: „pas op!” Wat anders wellicht niet gebeurd zou zijn, gebeurt thans zéker: de kleine struikelt. Met een angstigen kreet springen vader of moeder op, nemen met groot misbaar de kleine in hun armen, zoenen zijn pijn weg, hoewel hij zich heelemaal niet zeer gedaan heeft en schelden den drempel uit, alsof die heel wat op zijn geweten heeft. 't Kind, onthutst door 't misbaar, heeft 't intusschen op een schreeuwen gezet en 't eind van 't liedje is een huiselijke scène zonder de minste reden.

De gewone kunstgreep der ouders, om hun kind te vrijwaren tegen de logische straf voor een verkeerde daad is, dat zij het kind altijd en overal excuseeren. Deze fatale zwakheid, die ik moorele verwennings zal noemen, richt de ergste onheilen aan in de prille jeugd, maar laat zich ook in de schooljaren lang niet onbetuigd. Men kan een kind ook materieel verwennen en ik veronderstel, dat dit in alle welgestelde gezinnen ook gebeurt. Mijn meening voor beter gevende, geloof ik

echter, dat deze verwenning een betrekkelijk onschuldige zaak is. Zij kan de maag bederven, een zekere heberigheid kweeken, in 't ergste geval tot snoepzucht leiden, maar 't moet al heel raar gaan, als zij 't karakter en de persoonlijkheid van 't kind aantast. De moreele verwenning lijkt mij een paedagogische misgreep, die niet fel genoeg kan worden gelaakt, omdat zij de edelste krachten van het gemoed ondermijnt. 't Begint o zoo onschuldig.

Henk zette zijn kleine vingertjes in een gaatje van het tafelkleed en haalde er een flinke scheur in. Een der huisgenooten zei: „foei, Henk!” Maar moedertje kwam tusschenbeide met den troost: „och, brom niet op 't arme kind; hij doet 't immers bij ongeluk! Hij kan 't niet helpen, hé?”

Inderdaad, hij kan 't niet helpen. Schuldbesef heeft Henk ook niet, omdat hij zich van 't bedreven kwaad onbewust is. Maar moedertje had beter gedaan, hier door een kleine terechtwijzing schuldbesef te kweeken, anders provoceert zij baldadigheid.

Den volgenden morgen kaapte Henk een kopje van de tafel, speelde er wat mee en brak het. Moeder vond de scherven op den grond en Henk met een zondaarsgezicht er bij. Want dat gebroken kopje had hem een beslist indruk gegeven, dat er iets niet in den haak was en dat hij hiervan de oorzaak was. Henk riep al dadelijk: „ik heb 't bij ongeluk gedaan!” Maar hij was nog zoo slecht in zijn rol, dat hij op de eerste sommatie schuld zou hebben beleden. Moedertje begreep echter dien kostelijken wenk van de natuur niet. Althans ze nam den kleuter in haar armen en

108

zei: „wees maar niet bedroefd, hoor! ik zal dien stouten kop wel weggooien!”

Moedertje heeft 't geval thans inderdaad bedorven, want zij heeft 't schuldbesef verzwakt.

Eenige dagen later stak Henk zijn vingertjes in papa's inktpot en verfde een boek, dat onder zijn bereik lag, met inkt. Henk schrok er zelf van. Hij zag met een benepen gezicht van zijn vingertjes naar het boek. Vader knorde over 't geval, maar moedertje zei: „och man! wat zou zoo'n klein wurm daar nu van begrijpen. Hij onderzoekt zoo graag alles, moet je denken. Hij heeft jou misschien zien schrijven en nu heeft hij 't met zijn vingers willen nadoen!”

Hier hebben we de eerste onschuldige lesjes in uitvluchten, jokkentjes en verontschuldgingen, zooals ze honderden kinderen in den mond bestorven liggen.

Laten we het leven van Henk eens iets verder volgen.

Hij is nu al op school, maar 't wil met leeren volstrekt niet vlotten.

Voor enkele schoolvakken heeft hij een bepaalde liefhebberij en daarin maakt hij dan ook normale vorderingen, maar voor de meeste schoolzaken heeft hij absoluut geen belangstelling en daarin kan hij dan ook maar niet opschieten. In uitvluchten is hij nu zelf al buitengewoon goed gesorteerd en in dit opzicht heeft hij vader en moeder al ver achter zich gelaten.

Als hij te laat op school komt, omdat hij onderweg getreuzeld heeft, dan wist hij den tijd niet, of de huisklok was achter, of hij heeft zich verkeken, of

de knecht van den groenteboer zei, dat de school nog niet begonnen was.

Kent hij zijn les niet, dan had hij zijn boek vergeten, of de meid heeft 't zoek gemaakt, of de jongens hebben 't weggenomen, of hij heeft bij ongeluk een verkeerde les geleerd, of hij kòn 't er ònmogelijk in krijgen.

Wordt hij geroepen en gelieft hij niet te komen, dan heeft hij den roep niet gehoord. Wordt hem iets gelast en komt 't hem gemakkelijker uit, den last niet op te volgen, dan heeft hij 't niet goed verstaan, of niet begrepen, dat 't direct moest gebeuren! Of gemeend, dat een ander bedoeld was!

Op deze wijze verzwakken volkomen normale vermogens bij gebrek aan oefening: de wil, 't geheugen, de opmerkingsgave, 't doorzicht, zelfs 't verstand. Er is niet de minste kans op, dat er iemand tusschen beide komt, om 't proces te stuiten.

Meen ook niet, dat Henk zich bij elken flater thans nòg voelt als een arme zondaar, bereid om op de eerste sommatie de waarheid te getuigen, ingeval de vlieger van zijn uitvlucht niet opgaat.

Integendeel, hij voelt zich als de beledigde onschuld, indien men zijn uitvluchten in twijfel trekt. En inderdaad, de uitvlucht is dikwijls een feit: zijn natuurlijke organen zijn zóó afgestompt, dat hij niet goed meer hoort, ziet en denkt.

Weldra is 't zoover gekomen, dat Henk een jaar in dezelfde klas moet blijven zitten. Nu wordt de meester opgeroepen, om verantwoording af te leggen.

De meester weet al bij ervaring, dat hij in zulke gevallen voor de vierschaar van het oudergericht altijd min of meer in de bank der beschuldigten terecht komt en dat hij de bijzondere gevoeligheid zijner weerpartij te ontzien heeft op straffe van ongenade. Er zweven hem een eindelooze reeks van kleine histories met Henk voor den geest, maar hij heeft er geen boek van gehouden — gelukkig niet! — en elk concreet geval op zich zelf is zoo'n wissewasje, dat hij 't niet als verklarend verschijnsel te berde durft brengen. Bovendien heeft hij al bij ondervinding, dat zoodra hij zelf begint te excuseeren, de ouders hem direct dankbaar bijvallen. Schipperen is dus de boodschap en daarom geeft hij de volgende verklaring:

„Henk heeft een heel goed verstand; zijn geheugen laat ook niets te wenschen over. Maar hij heeft, gelijk dat trouwens met zooveel kinderen 't geval is, de rechte ambitie niet in 't leeren.

Hij is te speelsch. 't Is heel goed voor hem dezelfde klas nog eens over te doen, de leerstof komt er dan zooveel vaster in en een erg zwak vak kan met een privaatles wel worden bijgewerkt.

Loopt 't met leeren heelemaal mis, dan ligt er èn voor de ouders èn voor de school nog altijd één afdoend excuus in 't vet: hij kàn niet!

Maar laten we aannemen, dat de lagere school wordt doorgezielt. Nu begint de ellende bij 't Middelaar Onderwijs en daar loopt 't proces veel sneller af. Soms krijgt Henk al na 't eerste jaar een

brevet van ongeschiktheid mee naar huis, soms weet hij 't, gesteund door privaatlessen, tot de derde klasse te bolwerken. Nu schiet er nog maar één ding over: naar kostschool!

Zoo komen we op een terrein, waar ik ervaring heb.

Gesteld een jongen, wiens levensgeschiedenis in hoofdtrekken met al het bovenstaande strookt, is in tusschen een jaar of 16 geworden.

Hij heeft dan gewoonlijk de volgende eigenschappen: achterlijk, lui, slordig, lichtgeraakt, mokkerig, eigenwijs en zelfingenomen.

't Zal den lezer misschien eenigszins verwonderen, dat de vier laatstgenoemde eigenschappen voort kunnen komen uit een zwakke opvoeding in een weelderig gezin. Maar ik heb bij kinderen van 't beschreven type deze eigenschappen altijd in meerdere of mindere mate geobserveerd.

't Eenige middel, dat ik bij ervaring ken, om den jongen in dezen vergevorderden staat van moreele verwaarloozing nog terecht te brengen, is — om 't met een teekenachtige volksuitdrukking te zeggen — hem met een kloeke, vaste hand op de stang te rijden, zoowel in 't huiselijk als in 't schoolleven.

Twintig jaar geleden reed ik van Dwingeloo naar Steenwijk in een Drentsch huurspulletje. Mijn koetsier was een goedgehartige slungel van een boer, die graag een praatje maakte en een pijpje rookte, maar nonchalant achter het paard zat.

Het beest sjokte met hangenden kop moeizaam voort, zijn slappe pooten zwaar vooruitwerpend, alsof 't met iederen stap zou struikelen.

Ik haalde mijn trein, maar 't was op 't nippertje.

Een week of zes later moest ik toevallig weer in Dwingeloo zijn en dus werd mij ten tweeden male 't genoeg beschoren naar Steenwijk te karren.

Ditmaal was mijn koetsier een aardige, glundere kerel, die voor de feestelijke gelegenheid zijn beste spullen had aangetrokken. Hij voerde den teugel met twee stevige knuisten en had geen oog van het paard af. Het beest droeg den kop fier omhoog, kromde de pooten, dat de hoeven blonken en vloog onvermoeid met ons voort, alsof 't voelde, dat er haast bij 't werk was.

„Sjonge,” zei ik op een gegeven oogenblik, „dat 's een ander beestje als de knol, die mij zes weken geleden gebracht heeft. 't Is toch een heel verschil: paard of paard!”

„Nou,” lachte de boer fijntjes, „dan ben je voor dit keer toch glad mis, m'nheer! 't Is krek dezelfde bruine van voor zes weken. Maar weetje! de vorige maal heeft mijn broer je gereeën en die is te bang. Die meent, dat een paard dadelijk dood valt, als 't goed op de stang gereeën wordt en ik denk, dat 't beest daarvoor geboren is. 't Is met een paard net als met een mensch, m'nheer! 't Scheelt een boel, wie er achter zit.”

Nu, wij waren drie kwartier te vroeg in Steenwijk en ik noodigde mijn glunderen koetsier uit nog een praatje te maken in de wachtkamer.

„Nee,” zei hij, „ik moet dadelijk naar huis, want de bruine moet van avond nog naar Assen. Hij kan

't best doen, hoor! Als 't moest reed ik met 'm naar Amsterdam."

Het is merkwaardig en verblijdend, dat sommige jongensnaturen direct naar den nieuwen teugel luisteren. Dat is het geval, wanneer verkropte eerzucht, schaamte, huiselijke beroering of ook de invloed der puberteitsjaren in het kind zelf een sterken drang naar verandering van koers hebben verwekt.

In de meeste gevallen wil het kind echter van den krachtigen teugel niets weten.

Het stelt alle denkbare middelen in het werk, om aan het nieuwe régime te ontkomen. Die middelen zijn talrijk en er zijn er bij, die den opvoeder erg in 't nauw brengen, omdat hij nooit zuiver onderscheid kan maken tusschen ernst en aanstellerij, eerlijk motief of voorwendsel, onkunde of gehuichelde onnoozelheid. Bovendien ontstaat er tusschen den opvoeder en het kind van meet af een misverstand tengevolge van tegenstrijdige appreciatie: het principieele en besliste optreden van den opvoeder wordt door het kind aangezien voor vijandschap en dwingelandij.

Het werkt op het ouderzwak door een air aan te nemen van niet begrepen te worden, of erg in de verdrukking te zijn. De ouders hebben nog wel een vage herinnering, dat zij zelf jarenlang in een wanhopige misère hebben gezeten, toen ze met de opvoeding omtobden, maar ook hier komt 't vaderlandsche spreekwoord tot zijn recht: nauwelijks is de roede geborgen of de slagen zijn vergeten. Zij willen wel gelooven, dat er een nieuwe koers moet worden gevolgd, maar meenen, dat dit mogelijk is met eer-

biediging van alles, wat 't oude régime in 't kind heeft gewrocht en verstaan in elk geval niet, dat er zoo iets van op-de-stang-rijen nóódig is.

Daar komt nog bij, dat tal van gegoede ouders de school nog niet serieus nemen, haar niet beschouwen als 't opvoedingsinstituut, maar als inrichting van onderwijs, die een beetje liefhebbert in zaken van opvoeding.

Zóó ontstaat er, juist bij de behandeling der krietekste gevallen, een noodlottige wrijving, die door alle partijen bij intuïtie wordt gevoeld (door het kind o zoo fijn!) maar die door geen der partijen met feiten kan worden aangetoond. De opvoeder moet een kapitaal aan geduld, beleid, volharding en eerlijke toewijding ten beste geven, hij moet er kalm onder blijven, wanneer bij de geringste verongelijking zijnerzijds ouders en kind beide als 't ware op hem toeschieten, om hem zijn misgreep op de ziel te spijkeren. Wanneer hij zijn talent, zijn persoonlijkheid, zijn wil en zijn gedachten in vollen omvang en van ganscher harte ten offer heeft gebracht, om een moreel hopeeloos verwend kind op te veëren, dan moet hij 't zich rustig laten welgevallen, dat de ouders, met hem over 't geval sprekende, altijd iets van twijfel in hun oog en stem hebben, of hij 't kind niet miskent en of hij er wel genoeg voor doet.

Laat mij eens met een voorbeeld toelichten, hoe de school geheel buiten haar toedoen in de klem kan komen en hoe onbarmhartig de ouders haar bejegenen, zoodra zij meenen, dat hun kind met niet genoeg genade is behandeld.

Jaren geleden kreeg ik tegelijkertijd een stuk of vijf hachjes van jongens op school, allen een jaar of twaalf oud, die te zamen met een paar lang niet gemakkelijke Indische kinderen een klasje zouden vormen. De vijf eerstgenoemden kwamen van een school, waar een jaar of wat te voren het hoofd ontslagen was wegens langdurig bedreven onzedelijkheid met kinderen, tengevolge waarvan er op die school een geest van ruwheid en immoraliteit was ontstaan, die nog jaren naverkte.

Alzoo was 't zaak op mijn hoede te zijn èn voor de arroganties, waartoe kinderen uit een innerlijk bedorven school zich gerechtigd plegen te achten èn voor de sexueele afdwalingen in woord en daad, waartoe zulke kinderen licht vervallen.

Tegelijkertijd trad er voor een lagere klas een jong onderwijzeres op, die een paar maal per week ook in bovengenoemd klasje les zou geven.

Een harer eerste lessen maakte zij dienstbaar aan de oprichting van een onderlinge vereeniging tot bescherming van dieren, die zich reeds geconstitueerd had, vóór ik het wist. Een paar erg voortvarende leden wisten van bemiddelde familieleden een bijdrage voor het goede doel te krijgen, zoodat de club begon met een voor haar doen gespekte kas. Voorts werd besloten van zeildoek en boomstammetjes een clubtent te stichten in een stil, afgelegen hoekje van 't bij de school behorende bosch en ingevolge dit besluit togen de snuiters op een middag na schooltijd met bijlen en schoppen gewapend het bosch in, om ongevraagd-

ongeweigerd midden in een met struikgewas begroeid terrein een plekje open te kappen. Toevallig was ik getuige van deze werkzaamheden en hoewel mijn spontane indruk van dit eigenmachtige zaakje was: niet pluis! ze waren eenmaal druk bezig en ik kon 't niet over mijn hart brengen er een stokje voor te steken.

De tent werd inderdaad opgericht en 's middags tusschen vier en vijf werd er clubvergadering op dat idyllische plekje gehouden, waar echter — zooals ik twee jaar later van de mannetjes zelf vernam — niet alleen praatjes over 't heil der beesten, maar ook sexueele praatjes tot onheil der menschen aan de orde kwamen. Intusschen was er een piepjong penningmeestertje opgetreden, die geen raad wetende met zijn kasgeld, één der Indische jongens, bezitter van een ijzeren spaarpot, tot schatbewaarder aanstelde. Bij de eerste de beste kasverificatie bleek er 30 cent te kort in kas te zijn en de schatbewaarder werd door het penningmeestertje zonder blikken of blozen als dief gesignaleerd. De aantijging vond bij de overige clubleden een willig oor, zoodat de schatbewaarder het bitter hard te verantwoorden had. Echter werd de jongen zóó stil en achterbaks gehegeld, dat ik er aanvankelijk niets van merkte. Enkele oudere jongens, eerder met de gevaarlijke verwickeling bekend dan ik, bemoeiden er zich mee, herinnerden 't penningmeestertje, dat hij vóór de kasoverdracht met zijn schat in de hand op 't voetbalveldje had staan kijken, waarbij een nukkige bal hem al zijn geld uit de handen had geslagen, zoodat bij 't weer opgrabbelen allicht dertig cent verloren geraakt kon zijn, maar

deze heel begrijpelijke oorzaak van het tekort werd vinnig afgewezen en de schatbewaarder, inmiddels natuurlijk zonder vorm van proces afgezet, bleef gesignaleerd als dief.

De stakkerd raakte zoo in 't nauw, dat hij zijn broer dertig cent uit hun gemeenschappelijke beurs vroeg en deze in zijn schooltafel wegmoffelde — waar de spaarpot gelegen had — om er den schijn aan te geven, alsof die dertig cent daar bij toeval waren achtergebleven. De toeleg mislukte volkomen. Alle jongens doorzagen natuurlijk de list, vonden 't een gemeene streek en achtten thans 't overtuigend bewijs geleverd, dat de knaap gestolen had.

Alsof er nog één kans voor hem bestond, om aan een onteerend vonnis te ontkomen! Gesteld, hij was met die 30 cent naar dat fanatieke penningmeestertje gegaan en had gezegd: „ik heb die 30 cent niet weggenomen, maar omdat je mij zoo treitert, zal ik ze betalen,” zou dan 't jonge volkje niet unaniem gemeend hebben: wie onschuldig is, betaalt niet?

In dit stadium kwam ik in kennis met 't geval.

Na ernstig onderzoek was ik overtuigd van de onschuld van den Indischen jongen — vijf jaar later is mij die onschuld door denzelfden jongen op eere-woord bevestigd en 'k heb nog steeds geen reden, aan dit woord te twijfelen — maar schuld of geen schuld, ik mocht in geen geval toestaan, dat één mijner leerlingen door een bevooroordeeld klikkje moreel werd vernietigd, terwijl voor de vermissing van de 30 cent zoo'n natuurlijke oorzaak kon worden aangevoerd.

Bovendien, ik was in de samenleving keer op keer zelf getuige èn slachtoffer geweest van de beestachtige vervolgingswoede van sommige menschen, die met een de Vargas-achtige doordrijverij altijd maar schreeuwen: „hang hem op! hang hem op!”

Wat kon ik mij best begrijpen, dat een tienjarig kind, in 't nauw gebracht door een stuk of zes onbarmhartige rakkers van jongens, zijn toevlucht nam tot een list als de boven aangeduide, maar wat speet 't mij ontzaglijk, dat de jongen niet tot mij gekomen was, vóór hij op die onhandige wijze voedsel gegeven had aan de verdenking.

Mijn eerste werk was, de tent in 't bosch, die ik toch al met geen goed oog bezag en waar 't grootste deel van dit kabaal op touw gezet was, te doen opruimen en de club te ontbinden. Dat zette bij een paar jongens kwaad bloed, want de school was in die dagen nog in haar periode van wording, zij had nog geen gelegenheid gehad haar karakter te doen kennen en één der jongens had al eens met ronde woorden vlak in mijn gezicht gezegd: „wij vinden, dat u er niets mee te maken hebt, wat wij buiten de school zeggen of doen!”

Vervolgens riep ik de jongens bij mij, lei hun 't geval duidelijk uit, gaf hun door een paar voorbeelden te verstaan, hoe gemakkelijk een in 't nauw gebracht mensch door provocatie komt tot onverantwoordelijke dingen, zei hun, dat een ernstige beschuldiging op zich zelf al geen pas geeft, als er eigenlijk een feitelijk bewijs voor onschuld bestaat en verzocht hun den geplaagden knaap vriendschappelijk

tegemoet te komen, om alles weer in 't reine te brengen. Allen gaven daaraan gehoor, behalve 't kleine penningmeestertje. Hij blééf giftig tegen den betrokken jongen en wrokte nu ook tegen mij.

Een paar dagen later gaf de les toevallig aanleiding, om op 't geval terug te komen. De vervolgte schatbewaarder was intusschen van spanning heelemaal van streek geraakt en dat woelde in mij. Toen ik het knaapje een blik in den gemoedstoestand van zijn slachtoffer gaf, en hij halsstarrig bleef zwijgen, steeg de verontwaardiging in mij op. Thans verwéét ik hem zijn schuld, sprak er schande over, wat hij misdaan had en vroeg ten slotte: „begrijp je daar niets van?” Waarop het ventje met harde, brutale stem zei: „nee, daar begrijp ik niets van!”

Daarmee had ik 't pleit verloren. 't Knaapje ging onvermurwd naar huis, diep gekrenkt, dat ik hem verontwaardigd had toegesproken. Zijn ouders namen direct de partij van hun kind op, zonder bij mij naar de toedracht van 't geval te informeeren. Na wat heen en weer geschrijf werd hij van school genomen.

Het recht der verontwaardiging in de opvoeding.

Ik heb hier den vinger gezet op een teëre en moeilijk te behandelen kwestie: het recht der verontwaardiging in de opvoeding.

't Is mij niet mogelijk dit onderwerp te bespreken, zonder dat zich de vraag aan mij opdringt: voer ik strijd tegen windmolens of niet?

Want wèl heb ik menig pleidooi voor het eerlijke recht der verontwaardiging moeten houden en wèl heb ik daar menige veer bij moeten laten zitten, maar door den aard mijner betrekking leer ik de menschen niet van hun objectiefste zijde kennen; het is een algemeen bekend verschijnsel, dat de zwakheid van ouders en kinderen zich juist hierin openbaart, dat zij voor zich uitzonderingen willen gemaakt zien op regels, wetten en beginselen, waarvan zij voor 't overige de goede bedoeling gaarne willen erkennen.

Bovendien, wij leven onder het régime van „eerbied voor de individualiteit” en 't is geen wonder, dat in onzen tijd van moreele verzwakking tal van menschen zoo'n paedagogisch geloofsartikel misbruiken, om er een kwade zaak mee goed te praten.

Alzoo acht ik de mogelijkheid gansch niet buitengesloten, dat verreweg de meerderheid mijner lezers na lezing van het volgende pleidooi den indruk krijgt, alsof ik met grooten ijver aan 't werk getogen ben, om water naar de zee te dragen.

Dan nog moet ik den lezer vriendelijk verzoeken zich te hoeden voor de verwarring van verontwaardiging met drift.

Drift is primair, verontwaardiging is secundair.

Drift is een persoonlijke ondeugd, verontwaardiging is een harde wéérklank op indrukken van buiten af.

Iemand, die zijn hemd kapot scheurt, omdat hij 't knoopje er niet in kan krijgen, is driftig. Iemand, die een jongen uitvetert, omdat hij een beest mishandelt, is verontwaardigd.

De verontwaardiging kan m. i. een pedagogische fout zijn, als er wèl een dader maar geen slachtoffer is; bijv. in alle gevallen, waarin alleen materiele schade wordt toegebracht, of waarin een mensch alleen zichzelf benadeelt.

Het meer of minder absolute van de fout hangt dan af van de vraag of er ongeluk, onbedachtzaamheid of opzet in 't spel is.

De verontwaardiging schijnt mij een menselijke deugd, als er een slachtoffer is, dat geen recht of kracht van verweer heeft. Want m. i. is het veel belangrijker, dat een slachtoffer 't troostende en opbeurende gevoel krijgt van moreele bescherming, dan dat een boosdoener zich verlustigt in een ongestoorde moreele vrijbuitery.

In 't bovenstaande geval zou ik meenen, dat de verontwaardiging een instinctmatige poging is geweest, om iets grofs in 't knaapje te stuiten, dat zich met goede woorden niet beteugelen liet.

Nu zullen mijn bestrijders zeggen: „daar hebt gij niets mee gewonnen, eer mee verloren”; en daarmee geven ze blijk alleen maar oog te hebben voor den verkeerden kant van de medaille.

Ware ik onverstoorbaar gebleven, ik zou 't knaapje evenmin hebben overtuigd, ik zou 't slachtoffer ongetroost hebben gelaten; de heele geschiedenis zou in het schoolleven zijn blijven zitten als een rotte plek en wie weet, wat een kwaad zeer 't nog zou hebben gegeven.

Thans heb ik ten minste 't bijzondere voorrecht genoten één der kinderen voor mijn beginselen te

winnen, en uit zwakke, moreele en intellectueele gegevens groote krachten te zien groeien, doordat een gezonde genegenheid de vonkjes van het goede in geest en hart heeft aangeblazen.

Wanneer men sommige theorie-paedagogen gelooven mag, dan moet de opvoeder, rechtzinnig in de leer, de incarnatie van onaandoenlijkheid zijn.

Zijn ziel mag niet in beroering komen, als daar een kind in diepe smart de handen wringt over werkelijk geleden onrecht, want zoodra de warmte der sympathie hem doorvloeit, keert hij zich met ingehouden, misschien zelfs met uitbarstende verontwaardiging tegen den bewerker van dat leed en kwetst hij wellicht 't gevoel van iemand, die óók recht heeft op zijn sympathie.

Ik voel mij niet de aangewezen man, dit verleidelijke thema uit te spinnen, want er zou zich onwillekeurig een beetje ironie mengen in mijn betoog. Laat mij liever de gulle bekentenis doen, dat ik geen gestudeerd paedagoog ben, maar zooveel te meer studie gemaakt heb van 't werkelijke leven, waartoe de smartelijke gelegenheid mij helaas ruimschoots is geboden.

Daardoor vermeet ik mij, al de snaren op mijn gemoed te hebben, die de natuur geeft, om stemmingen te vertolken. Ik geef mij spontaan en onvoorwaardelijk aan de taak der opvoeding, op gevaar af, dat ik „onpaedagogisch” word.

Dat is mijn kracht, maar stellig ook mijn zwakheid. Ik heb er 't lief van genoten, 't leed van gedragen . . . . .

Maar nu wou ik op mijn beurt met alle bescheidenheid vragen:

Is die onverstoorbare gelijkmatigheid van u onbedrieglijk wézen of valsche schijn?

En zoo 't eerste: wat verwacht gij van die eeuwige gelijkmatigheid?

Kan zij ooit iets anders geven dan uiterlijken schijn maar innerlijk bederf, evenals de eeuwige gelijkmatigheid van de natuur in de zeldzame streken, waar zij bestaat een ontzettend bederf verbergt achter een bedriegelijken schijn van schoonheid?

Ik heb die vraag al jaren en jaren op mijn hart, want studie en ervaring hebben mij in twijfel gebracht aangaande de oprechtheid en aannemelijkheid van het paedagogische voorschrift. De welsprekendste redenaars en schrijvers onder alle volken hebben door alle eeuwen heen den toon der verontwaardiging laten klinken of donderen in hun schitterendste oraties en in hun onvergankelijkste werken.

Demosthenes in de oudheid, Savonarola in de middeleeuwen, J. J. Rousseau in den nieuweren tijd zijn mijn onverdachte getuigen. Jezus spaarde bijv. den geldwisselaars in den tempel zijn verontwaardiging niet; alle profeten hebben gegloeid van heilige verontwaardiging, de 95 stellingen aan de slotkerk te Wittenberg waren niets anders dan de uiting van Luthers oprechte verontwaardiging, Vondels Palamedes klinkt ons als een kreet van verontwaardiging in de ooren.

Hoe is dit nu: hebben al die groote mannen hun roem en hun ontzaglijken invloed op hun tijdgenooten

verworven ondanks of dóór hun vatbaarheid voor verontwaardiging? Gij zoudt 't getuigenis der historie moeten wraken, om 't eerste te onderschrijven. En zoo gij 't laatste erkent, zou dan de verontwaardiging haar kracht niet ontleend hebben aan 't feit, dat zij o p r e c h t en dat zij g e g r o n d was?

Het is mijn innige overtuiging, maar het is ook mijn ervaring, dat normale kinderen n i e t beleedigd worden door verontwaardiging, maar dat een oprechte, gegronde verontwaardiging in hun leven is, gelijk de frissche, zuiverende wind in de natuur.

Daar staat tegenover, dat ik de gelijkmatigheid heb leeren kennen:

òf als een schijndeugd van velen, die het goed hebben in de wereld en bang zijn voor storingen. Zéker van hun maatschappelijke positie, materieel onbezorgd, wegens stand of familiebetrekking door talrijke menschen ontzien, kunnen zij zich ten allen tijde buiten 't gedrang van 't leven stellen.

Raken ze bij toeval eens goed in 't gedrang, dan blijken de welsprekendste pleiters voor gelijkmatigheid zèlf dikwijls niet eens een zweem van zelfbeheersching te bezitten.

òf als de schamele dekmantel voor zedelijke onbeduidendheid, lafheid of stupiditeit.

In de laatste nummers van het maandschrift „Op de hoogte” komt een novelle voor: „Het Japansche huis” en daar wordt in den hoofdpersoon de incarnatie der onverstoorbare gelijkmatigheid naar de natuur geteekend.

Hij verweert zich eenige jaren als een kikker tusschen een tang tegen een domme, gewetenlooze vrouw, die hem treitert, dat 't den lezer begint te draaien. Nooit komt de slokker uit de plooi; hij blijft waardig tot 't bittere eind toe — en dat eind is: een smadelijke aftocht van een gebroken man; een schandelijke nederlaag van het eerlijke, maar slecht verdedigde recht tegen het bruuske, koelbloedige onrecht.

Ik weet wel, dit is maar een verhaal.

En niet eens genomen uit een toonaangevend tijdschrift.

Maar is 't U nooit opgevallen, dat de heele moderne romantiek variaties geeft op 't zelfde thema?

Is er onder de prachtige monumenten van stijl, die de school der tachtigers heeft geschapen, één machtig werk, dat iets anders beoogt, dan de naaktheid van de geestelijke en moreele nooddrift te dekken met de majesteit der kunst? één boek van lager orde, dat iets anders doet, dan de armoede aan groote gedachten te bemantelen met een oogverblindende woordenpraal?

Als 't waar is, dat de kunst de uitdrukking is van den tijdgeest, zou men dan niet zeggen dat 't moreele verval van ons volk zich heeft gekarakteriseerd in de heele litteratuur na '80?

't Zijn waarachtig vragen, die ik doe, geen verwaten uitspraken in vragenden vorm. De heele litteratuur na '80 maakt op mij den indruk te zijn: een fijn genuanceerd loflied op de zegepraal van den uiterlijken schijn; een schrijnende klaagzang over den

weedom der lamlendigen; een gebeeldhouwd pleidooi voor het goed recht der zwakheid, volmaakt van vorm en structuur, maar verderfelijk van strekking, omdat het den mensch verleidt tot een ziekelijke aanbedding van het minderwaardige.

Aan den ontzenuwenden invloed van die litteratuur wijt ik het mede, dat men tegenwoordig een gezonde gemoedsgesteldheid verdedigen moet, alsof zij een vergrijp tegen de zeden is.

Uit alle toonaarden klinkt 't ons tegen, hoe wij ons hebben te gedragen in de ziekenkamer der misérables; het staat interessant, te behooren tot de weeke, bloedeloze zielen, die uit ziekelijke barmhartigheid met zich zelf, de grauwe moreele ellende over zich laten komen en dan in droeve klaagzangen uitbarsten ter verheerlijking van hun weedom.

Nooit wordt gezegd, hoe de moreele minderwaardigheid zich heeft te gedragen tegen óns. Wij mógen niet vragen in hoeverre zij echt of voorgewend is en in hoeverre zij door energie en verstandig beleid voorkomen had kunnen worden, want dat klinkt te achterdochtig of te hard of te luid in de stille zalen van het menschenleed.

O, dat er eens een machtig boek verscheen — gelijk in zijn genre de Max Havelaar in 1860 een machtig boek was — een boek vol forsche, edele gedachten, die onder den donder van uitbarstende verontwaardiging in zwiepende stralen neerregenden op het tobrende menshdom, nieuw leven wekkende in veler dorstend gemoed, dat slechts wacht op een frissche atmosfeer, om met meerderen durf en meer-

dere overtuiging na te streven wat goed en levenskrachtig is.

V. Uit de praktijk.

Het getuigenis der kinderen.

„M'nheer, 't is sterhelder en 't vriest een halven graad!”

Met dit heuglijke nieuws kwam op een avond één mijner leerlingen de kamer binnen, nadat 't den heelen dag druilig weer was geweest en onze hoop op een wintertje zoo goed als verdwenen was.

Ik ging onmiddellijk naar buiten: de lucht was dreigend donker; nergens een ster te zien; ik raadpleegde den thermometer; die stond twee volle graden boven 't vriespunt.

De wensch was de vader der gedachte geweest.

* * *

„Mevrouw, mijn cape is spoorloos verdwenen!”

Met dezen uitroep kwam een andere leerling op een Zaterdagmorgen bij mijn vrouw. Hij stond op 't punt naar den trein te gaan, maar omdat 't slecht weer was, mocht hij niet zonder cape vertrekken.

„Wanneer heb je 'm 't laatst gebruikt?” vroeg mijn vrouw.

„Eergisteren op de wandeling,” antwoordde de jongen. „Ik heb hem toen aan mijn kapstok gehangen en ik weet zeker, dat hij daar gisterenavond nog hing.”

„Maar kan je je ook vergissen?” vroeg mijn vrouw bescheiden. „Mogelijk hangt hij in je kast of in school. Heb je alles afgezocht?”

„Ja zeker, mevrouw,” luidde 't stellige antwoord; „hij is nergens te vinden. Maar ik weet zéker, dat hij gisterenavond aan mijn kapstok hing en Jan en Willem hebben 't ook gezien, is 't niet zoo?”

Jan en Willem bevestigen.

Intusschen is mijn vrouw aan 't zoeken getogen. De cape is weg. Alle kapstokken worden leeggehaald, alle kasten nagespeurd, alle jongens ondervraagd.

Nogmaals waagt mijn vrouw 't te twijfelen:

„Jongen, bedenk je eens goed....!”

„Ja, mevrouw! ik weet 't stellig; dáár hing hij en nu is hij weg; ik ben óók al een pet kwijt geraakt....”

Daar gaat de bel. Een politieagent staat aan de deur.

„Mevrouw, er is van morgen vroeg een cape gevonden achter 't voetbalveld, kan die ook van de jongens zijn?”

Jawel, 't was 't verloren schaap, doorweekt van den regen. Tableau!

„En waar blijf je nu met al je zekerheid?” vroeg mijn vrouw met een wanhopigen blik op den chaos van jassen en petten in de gang.

„Ja,” zei de jongen benepen, „ik heb 'm gisteren-

middag op 't voetbalveld aangehad en toen heb ik 'm zoolang achter de goal gelegd. Ik was 't heelemaal vergeten.

* * *

Eenige jaren geleden had ik een zoontje van een wijnhandelaar op school. Op den morgen van mijn verjaardag bracht hij mij met stralend gezicht een mandje met eenige flesschen portwijn cadeau, een geschenk, waarmee ik als geheel-onthouder wel wat verlegen was, maar dat ik, om het kind niet voor 't hoofd te stooten, met een effen gezicht aanvaardde.

Natuurlijk liep 't vermakelijke nieuws als een loopend vuurtje door huis en school en werd 't dien dag in talrijke kwinkslagen herdacht.

's Middags werden de leerlingen in twee partijen in de huiskamer gevraagd, om een glas limonade en eenige versnaperingen te ontvangen.

Toen de oudsten, die 't eerst binnen geroepen waren, weer op 't speelterrein kwamen, vroegen de jongeren met belangstelling: „wat heb jullie gehad?” „Port!” luidde 't ondeugende antwoord.

De jongeren, thans binnengeroepen, werden op frambozenlimonade getrakteerd, wat echter niet verhinderd scheen te hebben, dat enkele van die kinderen 't grapje van de ouderen in ernst hadden opgenomen.

Althans 's avonds kwam de vader van een tweetal dier kinderen, een vurig geheel-onthouder en propagandist, met een gewichtig gezicht op bezoek.

„Ja,” zei hij na eenige onbelangrijke gedachtenwisseling, „de kinderen hebben vandaag veel pret gehad; zij kwamen verrukt thuis. En de groote jongens zijn op port getrakteerd, niet waar?”

„Ja-a . . . ,” zei de vrouw des huizes onder het theedrinken door, op een toon en met een lach, die 't onzinnige van de onderstelling duidelijk uitdrukten. Zij meende blijkbaar, dat de grap van dien morgen nog een vervolg en een slot zou hebben.

„Welnu,” ging de bezoeker met een strak gezicht voort, terwijl hij uit zijn zak een boekje opdiepte, getiteld: De schadelijkheid van het alcoholgebruik voor kinderen, „mag ik u dan dit eens ter lezing geven en van u hopen, dat u 't ernstig zult overwegen?”

De aangesprokene had moeite om te begrijpen, dat 't ernst was, maar toen haar dit werd verzekerd, wees zij het boekje met verontwaardiging af, zeggende dat, al mocht zij persoonlijk geen aangesloten geheel-onthoudster zijn, de bezoeker toch een zonderlinge gedachte van de moraliteit in een geheel-onthoudersgezin moest hebben, om te kunnen onderstellen, dat daar alcoholische dranken aan kinderen zouden worden verstrekt.

Zij kon het excuus, dat de kinderen met 't praatje thuis waren gekomen en zich als ooggetuigen hadden voorgedaan, niet aanvaarden, omdat naar haar meening 't onderlinge vertrouwen onder wel-opgevoede volwassen menschen te hoog moest staan, om door een onbetrouwbaar kindergetuigenis te kunnen worden aangetast.

Deze opmerking trof een gevoelig plekje in het gemoed van den bezoeker. Want aan den eenen kant was hij een welopgevoed man en hij kon dus de juistheid der terechtwijzing niet ontkennen, aan den anderen kant was hij erg belust op praatjes en intriguettes: en hij had daarvoor de stof al zoo dikwijls in kinderpraatjes gevonden, dat 't een punt van persoonlijk geschil tusschen hem en mij geworden was, of een kinderpraatje wel eenige kracht van bewijs heeft.

Geen wonder dus, dat ik eenigen tijd later met dezen man een dispuut moest aanvaarden over de teëre kwestie van de geloofwaardigheid der kinderen. Ik was toen volkomen onkundig van het feit, dat Fransche, Duitsche en Engelsche psychologen — Lacassagne, Gross, Maudly e. a. juist omstreeks dien tijd belangrijke onderzoekingen deden omtrent de waarde van het getuigenis in 't algemeen en dat van kinderen in 't bijzonder, waarvan de uitslag zeer ten ongunste der kinderen pleitte, en dus was ik op mijn eigen argumentatie aangewezen, wat natuurlijk ten gevolge had, dat wij na een ganschen nacht van vurig debat nog net even ver van elkaar stonden als bij het begin van 't gesprek. Trouwens, al had ik de uitspraken van bovengenoemde geleerden in 't vuur kunnen brengen, dan waren we nog geen stap verder gekomen. Want er is in 't algemeen nog geen vruchtbaar paedagogisch dispuut mogelijk, daar er op dit gebied geen enkele wetenschappelijke uitspraak als axioma is aangenomen en dus ieder schermt met zijn particuliere meeningen.

Dit zou nog niet zóó erg zijn, als er eenige vastheid in die particuliere meeningen te bespeuren was, maar zij zijn veranderlijk als een weerhaan; zij luisteren altijd naar de stem van 't egoïsme; zij vormen de stuitende gelegenheids-moraal, die haar brutale inconsequenties dekt met den afgezaagden dooddoener: dit is een heel ander geval!

Dezer dagen trof mij nog het volgende:

Ik had in een beknopt artikelteje over zaken van opvoeding de stelling opgeworpen:

W e e l d e i s v o o r k i n d e r e n v e r d e r f e l i j k ,

niet om daar een twistpunt van te maken, maar om met een voorbeeld toe te lichten, wat ik bedoel met grondwaarheden der paedagogie.

Ik meende een axioma geformuleerd te hebben van dezelfde kracht als $2 \times 2 = 4$. Want alle volken van den ouden en den nieuwen tijd hebben deze waarheid doorvoeld en bijv. in den aanvang der Fridtjofsage wordt ons als de natuurlijkste zaak ter wereld verteld, dat koning Helge en zijn eerste rijksgroute beiden hun kinderen ter opvoeding toevertrouwden aan een eenvoudigen landman, om hen buiten de weelde van het hof te houden.

Maar jawel! een vriendelijke dame tikt mij nadrukkelijk op mijn vingers en decreteert: „weelde kan voor een kind heel goed zijn!” Nu kan dit ook wel een gelegenheids-moraaltje zijn, maar dat is 't hem juist: de heele paedagogie wordt op losse schroeven gezet door dergelijke gewaagde beweringen. Als ik

jeneverstoker was en daarom de stelling zou opwerpen : jenever kan voor een kind een goeie drank zijn, dan zou de heele beschaafde menschheid mij voor gek verklaren. En toch lijkt mij, die den verderfelijken invloed der weelde bij zoo tal van kinderen heb kunnen nagaan, deze stelling even houdbaar — of liever ónhoudbaar — als die van mijn vriendelijke bestrijdster.

Bij zulke ervaringen komt mij telkens een herhaling op de lippen van wat ik in deze bladzijden zoo uitvoerig betoogde: laten we toch trachten grond onder de voeten te krijgen in zaken van algemeene paedagogie.

Evenzoo heb ik nog altijd een ontmoedigende herinnering aan de argumentatie van mijn tegenstander in de kwestie van het getuigenis der kinderen.

Zijn kinderen hadden de hebbelijkheid, om al hun kleine tekortkomingen — en dat waren er legio — te dekken met verontschuldigungen, uitvluchten en leugentjes uit bestwil. Ik betoogde, dat een opvoeder — al dàcht hij nog zoo humaan over die kleine tekortkomingen van kinderen — om der wille van de toekomst dier kinderen verplicht was ze in ernst op te nemen en vooral uitvluchten en leugentjes ernstig te bestrijden. Mijn tegenstander vatte mijn betoog altijd maar weer samen in de woorden: „U beschouwt een kind dus a priori als leugenaar!”

Och God, en nu hebben de jaren bewezen, wat 't régime van dien opvoeder van zijn drie in karakter en aanleg zéér uiteenloopende kinderen gemaakt heeft.

Is 't geen schreeuwende zonde, dat domme ouder-
liefde dikwijls met hardnekkige verblinding alles in
het werk stelt, om kinderen voor hun leven diep-
ongelukkig te maken door hen in hun jeugd te laten
zwellen in het schijngeluk van een wee-zoete toegeef-
lijkheid?

* * *

Op zekeren avond bij den aanvang der lessen
kwam ik het teekenlokaal binnen.

Er lag een doos vol houtskool en teekenkrijt op
den grond verstrooid; een jongen kroop daar tus-
schen rond, om het boeltje op te zamelen, een andere
jongen zat op de voorste bank in behaaglijke houding
met triumfantelijken blik naar 't geval te kijken.

En ik kreeg den indruk: daar ben jij debet aan.

Ik vroeg den teekenleeraar, hoe die rommel op
den grond kwam en deze antwoordde, dat de jongen,
die op den grond kroop, de doos had laten vallen.

Ik vroeg den jongen: „hèb jij de doos laten vallen?”

Hij antwoordde: „neen, mijnheer, de doos is mij
uit de handen geslagen.”

Ik vroeg aan de klasse: „wie heeft hem de doos
uit de handen geslagen?”

Geen antwoord.

Ik vroeg nu de jongens één voor één, tot ik ten
slotte kwam aan den jongen op de voorste bank.

Thans zei hij: „ja, m'nheer! ik heb 't gedaan!”

Ik zei: „ruk dan maar op, ga maar naar je kamertje,
daar zal ik bij je komen.”

Dat was een „paedagogische fout” van mij.

Ik had moeten zeggen: „daar wil ik je onder vier oogen gaarne eens iets van zeggen, ga dus naar je kamertje, daar zal ik bij je komen.”

Want om al dadelijk een misverstand te voorkomen moet ik den lezer waarschuwen, dat 't niet mijn doel was den jongen de teekenles te ontzeggen, maar om hem buiten de teekenles te onderhouden, daar 't immers niet aangaat, om in een school als de mijne vaklessen te verstoren, om een sermoen te houden?

Voorts zal ik precies rekenschap geven, hoe 't kwam, dat mijn verontwaardiging opborrelde in de woorden: „ruk dan maar op!”

De jongen, die op den grond kroop, was iemand met een uitmuntend karakter, streng opgevoed, goedhartig van natuur, met veel liefhebberij voor een gekheidje. De jongen, die op de voorste bank zat, was van nature goed en flink aangelegd, maar door overigens verstandige ouders moreel hopeloos verwend; dientengevolge een kruidje-roer-mij-niet; uiterst menschlievend en toegeeflijk voor zichzelf, lastig en kwalijknemend tegenover anderen.

't Gevalletje, waarvan ik thans verslag geef, stond dan ook niet op zichzelf, maar was één van een lange reeks gevallen, waarin deze jongen met een air, alsof 't vanzelf sprak, een ander altijd 't gelag liet betalen.

Ik had al heel dikwijls een praatje met hem gemaakt over de verplichting onder jongens, om samen te dragen, wat men samen doet en dus had ik van hem mogen verwachten, dat hij direct bij mijn binnentreden mee aan 't grabbelen was gegaan, temeer omdat

wij onmiddellijk bij mijn binnentreden een blik hadden gewisseld, van mijn kant zeggende: „ik doorzie dit geval, vriendje!” van zijn kant: „ik ben onschuldig als altijd en vertik 't om mijn vingers aan dien rommel vuil te maken!”

Intusschen had de jongen 't lokaal verlaten, ik wachtte tot alles weer opgezocht en de teekenles begonnen was, waarna ik hem volgde.

Toen ik op zijn kamertje kwam, vond ik hem in bittere tranen, een ouden brief van zijn moeder tusschen de vingers geklemd. Hij achtte zich verschrikkelijk onrechtvaardig behandeld, want de jongen in kwestie had hem geplaagd en dus was hij in zijn recht geweest, vond hij.

Ik ging naar school terug, om onderzoek te doen naar de waarheid zijner verdediging en kreeg van den teekenleeraar en den leerling de volgende inlichting:

De teekenleeraar, bezig de benodigdheden voor de les uit de kast te nemen, had tegen den leerling gezegd: „zet die doos met krijt eens op de bank.”

De leerling had aan 't verzoek voldaan en daarbij een beweging gemaakt, alsof hij de doos op het hoofd van zijn kameraad wou zetten.

Ziedaar de gansche „plagerij”; een gekheidje, waaraan, hoop ik, al mijn lezers zich in een vroolijke bui wel eens schuldig zullen maken, zonder daarom nog 't gevoel te krijgen van iets misdadigs gedaan te hebben.

De betrokken jongen had zijn kameraad intusschen de doos uit de handen geslagen. De leeraar — meenende, dat de jongen de doos liet vallen, — had hem een

standje gegeven over zijn onhandigheid en hem gelast 't boeltje weer op te zoeken, wat hij goedmoedig had gedaan.

Na deze inlichtingen ontvangen te hebben, ging ik naar mijn arrestant terug. Ik bracht hem onder 't oog, dat de „plagerij” zoo erg niet was, maar hij vond 't wèl erg. „Goed,” zei ik, „dat is verschil van inzicht. Maar toen je vriendje een standje kreeg, had je in elk geval moeten zeggen: „m'nheer, ik heb 't gedaan.” Toen je vriendje op den grond kroop, had je hem moeten helpen in plaats van triumfantelijk naar hem te kijken. En toen ik in 't algemeen vroeg: wie heeft 't gedaan? had je je dadelijk moeten aanmelden.”

De jongen vond dit alles onjuist en bleef bij zijn gevoelen, dat hij in zijn recht was. Dus liet ik hem op zijn kamertje blijven, tot hij gekalmeerd was.

De volgende tien dagen bleef hij over 't geval mokken ¹⁾.

Toen werd 't Paaschvacantie en de jongen ging naar huis.

Bij zijn terugkomst mokte hij nòg en hij mokte nog zeven dagen.

Intusschen had ik mij over deze gebeurtenis tot zijn ouders gewend en nu ontspan zich een briefwisseling, die een boekdeeltje zou beslaan, als ik haar op zou nemen. De ouders bleken met 't geval in alle bizon-

---

1) Dat zat 'm niet in den jongen, dat zat 'm in de brieven, die hij intusschen van huis kreeg. Een kind neemt in zulke gevallen precies de houding aan, die vader en moeder hem suggereeren.

derheden op de hoogte, hadden er alweer niet aan gedacht het getuigenis van hun kind eens te toetsen aan mijn lezing van het geval, maar waren al kant en klaar met een oordeel, toen ik over de zaak begon.

De ouders vonden, dat de daad van den jongen een daad geweest was van karakter! De vader verklaarde mij, dat hij mijn optreden hoogst onrechtvaardig en hoogst onpaedagogisch vond, wat alleen een beetje te verontschuldigen was, omdat ik blijkbaar in drift had gehandeld!

Intusschen had ik den jongen een week na de Paaschvacantie nog eens bij mij geroepen en gezegd: „hoor eens, ik vind, dat je gemok nu uit moet zijn; laten we dus 't heele geval nog eens goed onder de oogen zien.” Zoo deden wij. Ik gaf hem een paar voorbeelden, waarbij ik de rollen verwisselde en smaakte ten slotte de voldoening, dat hij trouwhartig zei: „ja, nu begrijp ik wel, dat ik mis geweest ben.”

Daarmee was alles tusschen ons weer in 't reine.

Maar de vader schreef mij, dat ik op de oude onrechtvaardigheid een nieuwe had gestapeld, door 't kind met drogredenen van zijn ongelijk te overtuigen.

Uit mijn eindbrief aan den vader haal ik de volgende zinsnede aan:

„Al mijn schrijven is hierop gericht geweest: U had nu en altijd tegen uw jongen moeten zeggen: „mijn jongen, dat zijn mijnheer K.'s zaken. Ik kan over die kleine schoolhistories niet oordeelen, en 't gaat ook niet, om mijnheer Kleefstra daar rekenschap van te vragen, daar

waar 't nu blijkt, dat mijn overtuiging lijnrecht tegenover die der ouders staat in principiële zaken, ben ik naar mijn meening verplicht afstand te doen van de opvoeding.

Zoo kwam 't, dat de knaap aan 't eind van den cursus na een welgeslaagd examen voor de 3de H. B. S. van school ging.

Kort na 't voorgevallene vroeg ik den redacteur van een paedagogisch blaadje — zelf gestudeerd paedagoog met langdurige ervaring — verlof, de heele geschiedenis in het blaadje te publiceeren en daarbij de gewisselde brieven (natuurlijk zonder namen) af te drukken, waarvan ik hem alvast de meest interessante toezond. Daarbij sprak ik de verwachting uit, dat alle paedagogen 't wel met mij eens zouden zijn ¹⁾. Trouwens 't was mij niet te doen om gelijk of ongelijk, maar om met een sprekend voorbeeld uit de praktijk de zwakke zijde der huiselijke opvoeding toe te lichten. 't Antwoord luidde, dat hij mij de publicatie ontraadde, mede wegens zijn twijfel, of alle paedagogen 't wel met mij eens zouden zijn.

---

1) Mijn verwachting was namelijk, dat ieder objectief lezer, die zich even indenkt in mijn opvoedingstaak tegenover 30 intirne jongens van uiteenlopenden aard en karakter na inzage van al deze bescheiden uit den grond van zijn hart zou zeggen: „grootte hemel, als de eerste de beste flauwe kwajongensstreek je in zoo'n misère kan brengen, wat is 't dan een straf opvoeder te zijn!” — Eenigen tijd na deze correspondentie heb ik toch een kort verslag van de onderhavige gebeurtenis in bedoeld blaadje (*H e t K i n d* onder redactie van dr. J. H. Gunning c. s.) geplaatst.

Ik wachtte in spanning op de dingen die komen zouden. En jawel, daar kwamen de „paedagogen” opzetten.

De eerste viel over mijn woorden: „ruk dan maar op”! noemde die

Ik stond verbluft.

Want ik kon me best begrijpen, dat ook een pædagog bij lezing van het verhaal struikelt over de woorden: ruk dan maar op! Maar goedbeschouwd is dit immers volstrekt de spil niet, waarom de kwestie draait!

„onpaedagogisch” en achtte daarmee de kwestie berecht. Overigens was deze schrijfster mij niet ongenegen en kwam ik er nogal genadig af.

De tweede had dertig jaar praktijk op een Amsterdamsche school voor meisjes uit burgerkringen. Zij trok mij n geval binnen 't kleine kringetje van h a a r opvoedingspraktijk, zette 't in 't licht van h a a r wijsheid, gaf mij eenige lessen in de toegepaste pædagogie, zooals ik ze als kweekeling ook al kreeg, veronderstelde, dat alles anders was dan 't was, en brak daarmee den staf over mij. Nu heb ik wel veel respect voor openbaar school o n d e r w i j s, maar mijn geloof in openbare-school-o p v o e d i n g is niet sterk. Bovendien, van sociaal standpunt bekeken zit de burgerstand 't meest in de knel; zij levert aan de scholen de best-gedisciplineerde kinderen, draagt de school een eerbied toe, die noch door de hogere, noch door de lagere standen gedeeld wordt en steunt 't gezag van de school met besliste overtuiging. De pædagogie van het openbaar onderwijs voor burgermans kinderen is waarlijk geen terra incognita voor mij, want ik ben zelf bij 't openbaar onderwijs grootgebracht. Alzoo kan ik mij best voorstellen, dat deze schrijfster met een lachje en een lief praatje wonderen doet, maar ik kan haar plechtig verzekeren, dat 't volgens mijn ondervinding heel wat anders is een particulier internaat te dirigeren, waar men 's morgens met de jongens opstaat en 's avonds met de jongens naar bed gaat, dan aan 't hoofd te staan van een openbare school, waar men 's middags om 4 uur van alle pædagogie af is.

De derde gaf een roerend verhaal van een schreeuwende onrechtvaardigheid, zooals bekrompen misbaksels, die krachtens een acte van bekwaamheid gezag uitoefenen over kinderen, ze in de school werkelijk kunnen bedrijven. Dat verhaal diende als parallel voor het mijne en dus lag de moraal voor de hand. Tegen zoo'n polemië leg ik 't af. Ik ben in huis gegaan en heb mijn deur gesloten, tengevolge waarvan de argumentatie der overige pædagogen mij niet bereikt heeft. Maar nu ben ik blijven zitten met een ernstige grief tegen den redacteur van het blaadje, dr. J. H. Gunning, privaats-docent in de pædagogie aan de

van tijd een toestand van teugellooze verwildering scheppen, waarin met alle idealisme een loopje zou worden genomen, als ze niet met hun beginselen den wil en de kracht meebrachten, om alle misbruik en alle tuchteloosheid van het jonge volkje met beslistheid te keer te gaan. De beste bedoelingen van den leider eener school komen falikant uit, wanneer hij niet tegelijkertijd den geest onder zijn leerlingen kan scheppen, om die bedoelingen te steunen.

Bedenk eens: het doel der moderne opvoeding is: het kind naar lichaam en ziel zoo goed mogelijk uit te rusten voor het leven.

Hoe moeilijk is dat doel te bereiken en hoe ver ligt 't vooruit!

Om 't te kunnen bereiken moet de school vóórgaan, aan hooge eischen te voldoen. Is zij een kostschool, dan mag zij geen interne leeraren hebben, althans niet om de kinderen buiten 't huiselijk leven te kunnen houden.

Zij moet ruime gelegenheid verschaffen, om zich in de pauze en in de middaguren vrij te bewegen op de terreinen der school. Zij moet in de vrije middagen gelegenheid geven voor spel, handenarbeid en liefhebberijen en daarbij met kwistige hand zorgen voor de vereischte benoodigdheden.

Zij moet de jongens geheel en onbeperkt in 't gezinsleven opnemen.

Zij moet niet terugschrikken voor kostbaar onderwijs, noodig geworden, om gelijke krachten in kleine klasjes te vereenigen en zwakke of slecht-geoeffende

vermogens door versterkend onderwijs tot hun recht te brengen.

Maar nu vraag ik: heeft de school, die aan deze voorwaarden zoo goed mogelijk voldoet, niet een onafwijsbaar recht, om eenige eischen te stellen aan haar leerlingen?

Bedenk ook eens: niet voor niemandal heerscht op verreweg de meeste kostscholen in binnen- en buitenland een systeem van doorlopende controle:

's morgens opstaan onder contrôle, vóór 't ontbijt studie onder contrôle, lessen zonder pauzes, wandelen onder geleide, 's avonds van 6—9 of nog langer studie onder surveillance en dan slapen onder toezicht van een secondant.

Ik stem u toe, 't is verschrikkelijk. Maar laten we elkaar toch niet wijsmaken, dat inrichtingen van dit type zijn geschapen uit een duivelachtig genoegen om lieve kindertjes 't leven zuur te maken.

De jeugd moet nog altijd die periode in haar leven doorworstelen, waarin — zegt Macaulay in zijn schets over Frederik de Groote — *the great revolution in the human mind and body takes place*; en waarin zelfs Frederik de Groote behept was met ondeugden, „*from which History averts her eyes, and which even Satire blushes to name.*”

Het hoofdkenmerk van de jeugd in de puberteitsjaren is buitensporigheid, en dit juist maakt 't voor den opvoeder in de praktijk zoo moeilijk haar binnen zekere grenzen vrij te laten. Wanneer ik de idyllische leekepraatjes lees over Engelsche en

Duitsche scholen, dan krijg ik den indruk, alsof die leeken, in mijn schoenen staande, zouden zeggen:

„jongens, hier heb je een mooi huis en een groot erf met tennisbanen en een voetbalveld; ik geef je blanco krediet voor tennisballen en ander speelgerei; dus je hoeft geen moeite te doen, om weggeslagen en onvindbare ballen weer op te zoeken, je rackets droog te houden, etc.; hier heb je voorts een lichte, luchtige school, waaraan verbonden een ruime verscheidenheid van bekwame, goed betaalde vakleeraren, maar of je van 't onderwijs profiteeren wilt, moet je zelf weten. In lokaal 3 hangt voorts een rooster van werkzaamheden, waarop je lessen en je studies aangegeven zijn; als 't niet te veel gevegd is, zou ik 't wel aangenaam vinden, wanneer je op de lessen verscheen, want anders staan de leeraren soms voor stoelen en banken; maar of je op 't aangegeven uur wilt werken, moet je natuurlijk zelf weten. Boven de school is voorts een ruime slöjdwerkplaats met een kostbaar stel gereedschappen, alles tot je vrije beschikking. Hak, steek, schaaf en zaag er maar op los, als de boel kapot is, koop ik wel weer nieuw ¹⁾).

---

1) Voor een jaar of drie was er een rage, om nesthokjes te maken. Er lagen eenige pas gekapte eiken- en berkenstammetjes op het erf, heerlijk geschikt. Toen er een stuk of wat nesthokjes klaar waren, constateerde ik op de slöjdwerkplaats de volgende directe verwoesting (naar de indirecte zal ik maar geen gissing doen).

1 haalmes middendoor; 2 houten hamers aan splinters; 2 zagen dubbelgevouwen; 5 kapbeitels en 3 steekbeitels kort en klein geslagen; 3 centerboren kapot; 1 spanzaag aan fiarden en twee schaafbanken kapot.

„Mijn huiskamer staat ten allen tijde voor je open; er is een biljartkamer vlak naast en in beide kamers vind je een boekenkast; geneer je niet, neem gerust de gemakkelijkste stoelen in beslag; oudere menschen kunnen zich met 't overschot wel behelpen; als 't biljarten je verveelt, is 't ook heel aardig een partijtje handvoetbal met biljartballen te spelen, met de keu's te schermen of ze als polsstokken te gebruiken. Égards hoef je niet te hebben; 't nieuwste beginsel der paedagogie is: „ga je gang maar! Je bent maar eenmaal jong....”

Ironie! zult ge zeggen. Maar met dat al heb ik hier niets opgenoemd, waar ik niet met hand en tand tegen gestreden heb of nog strijd.

Ziehier de verwachtingen, die ik in huis en school van de jeugd koester.

Zij moet haar vrijheid niet misbruiken, om tot vervelens toe baldadig en handtastelijk te zijn; zij moet zich oefenen in zorg voor al wat aan haar toevertrouwd is.

Zij moet zich onthouden van sexueele praatjes.

Zij moet van ganscher harte meedoen aan al de ontspanningen, in plaats van naar lust en luim te lanterfantten, als 't werk niet naar den zin is, of 't zin niet naar werken staat.

Zij moet de vóórzorg steunen, die er voor haar lichaams- en zieleheil in acht genomen wordt in plaats van die voorzorg roekeloos in den wind te slaan ¹⁾.

---

1) 't Heeft jaren geduurd, vóór ik als gewoonte ingeburgerd kon

Het gezin, waarin zij geheel en onbeperkt is opgenomen, moet haar even heilig zijn, als haar thuis. Zij moet de wet aanvaarden: het gezin, waarin ik mij vrijelijk beweeg en dat zich geheel gericht heeft op mijn welzijn, blijve gespaard voor mijn grofheden en voor mijn ongepaste praatjes ¹⁾).

---

krijgen, dat iedere jongen, die een wondje heeft ontvangen, naar mijn vrouw of mij gaat, om 't te laten zien, uitwasschen en zoo noodig verbinden. Tweemaal heb ik een geval van onbeduidende bloedvergiftiging gehad, beide malen, doordat de betrokken jongens kleine wondjes aan den voet hadden verzwegen en daaroever hun kousen hadden aangetrokken.

Eenzoo heb ik 't eerst na langdurig stil verzet gedaan weten te krijgen, dat iedere jongen zich ná 't voetballen geheel verkleedt.

1) Ook hier spreekt een voorbeeld uit de praktijk een boekdeel.

Ik heb een jongen gehad, die elke week naar huis ging en daar met zijn vader als frèrè compagnon alles zat te beredeneeren, wat hij in die week op school had gezien of gehoord, of had meenen te zien en meenen te hooren. De vader luchtte tegen zijn zoon een koopmansmoraliteit van dit gehalte: in zaken moet je beginnen met elkaar te wantrouwen; en: je moet nooit de waarheid zeggen, want dan trek je altijd aan 't kortste eind.

Dezelfde enormiteiten debiteerde de man ook met een knipoogje tegen mij en ik geloof niet alleen, dat hij zulke dingen te goeder trouw zei, maar ook, dat hij ze beter meende, dan ze klonken. Wat de man echter ten eenenmale vergat, dat was: hoe zulke leeringen in een prozaïsch jongensgemoed nawerken. Althans 't zal stellig zijn bedoeling niet geweest zijn, dat de jongen zijn vrijbuitersgedrag op school verdedigde met de principes van zijn vader; dat hij de koopmans-principes van zijn vader progageerde onder zijn medeleerlingen en daaronder een tweetal proselieten maakte, die zich te zamen met hem onderscheidten door die lompe vlegelachtigheid, waarmee jongens van een jaar of 17 zich zoo onbeminnelijk kunnen maken. Zoo bijv. lagen deze jongens op een donkeren avond om half tien nog in 't lange gras voor mijn huis te wijspraten en toen ik dit

Ik zeg niet, dat deze eischen als bij tooverslag kunnen worden vervuld, maar dat het streven van ouders en kinderen er op gericht moet zijn, deze eischen te vervullen, althans den geest te scheppen en te steunen, die de voldoening aan deze eischen mogelijk maakt.

---

ontdekte, riep ik hen eenigszins ontevreden binnen. Een dag of drie later deelde de jongen bovenbedoeld mij beleefdelijk mede, dat zij zeer „verwonderd”, d. w. z. gekrenkt geweest waren over mijn gedrag. Een andere van de drie zat op een morgen bij den aanvang van de derde les in de klas een deuntje te fluiten en toen ik binnenkwam hield hij plotseling op. Hoewel ik zeker al wel twintig maal mijn ontevredenheid over dat fluiten tusschen de lessen had uitgesproken, wendde ik mij kalm tot den jongen met de opmerking: „je wéét blijkbaar wel, dat 't mis is wat je doet, want nu ik binnen kom, zwijg je in eens.” —

't Jonge mensch was van nature prikkelbaar en kon geen opmerkingen verdragen.

Hij had behooren te zeggen: „ja, 't gaat in den sleur, maar neemt u het mij niet kwalijk!”

Maar in plaats daarvan reageerde hij op mijn eenvoudige terechtwijzing met brutale woorden en gebaren. Uit zenuwachtigheid heet dat. En bij onderzoek blijkt dan, dat die zenuwachtigheid de heele jeugd door een excuus geweest is voor lompe en onbehoorlijke uitvallen. Ik liet den jongen uit de les gaan, maar hij kon niet tot een oprechte verontschuldiging komen. Een paar dagen later kwam vader er aan te pas. Deze zei: „de jongen is altijd zoo geweest en ik ben óók zoo.” Ik noem dit een noodlottig fatalisme in de opvoeding. Wij moeten komen tot de energie, om het kind van de wieg af zelfbeheersching te leeren, en wij zitten tot over de ooren in de lamdeligheid van het zwakke.

De derde van het drietal, candidaat voor een 4de klasse H. B. S.-examen, stond op een avond in de biljartkamer met eene heelen troep jongens om zich heen in een boekje te bladeren en toen ik, toevallig binnenkomende, vroeg: „wat heb jullie daar?” kreeg ik ten antwoord: „o, ik ben van plan 4de klasse H. B. S. te P. te doen en nu heb ik

Dat is de geest van goede trouw.

Zonder deze uitwisseling van welwillendheid is de opvoeding op modernen grondslag beslist onmogelijk.

Als 't bij ons te lande ooit komen zal tot ingrij-

---

daar een programma van gevraagd." Een feit, dat wèl zijn kornuiten wisten, maar waarvan ik volkomen onkundig was. O, heerlijke vrijheid der jeugd! Op welke vaderlandsche school zou de vertooning opgaan, dat de directeur van een school zoo terloops van zijn leerling mag hooren, waar 't jonge mensch zijn 4de klasse H. B. S. examen wenschte af te leggen? —

Welnu over deze en dergelijke feiten onderhield ik den straks-bedoelenden jongen op een avond en begrijpend, dat alles niet geheel betamelijk was, zei hij: „Ik heb mij tusschen U en mijn vader altijd gevoeld als een schip zonder roer. U en mijn vader staan in alles lijnrecht tegenover elkaar. Wat U in mij prijst, laakt mijn vader in mij en omgekeerd. Als ik mij voorneem, zóó te zijn en zóó te doen, als U mij suggereert, dan zegt mijn vader: „je bent gek!" Als U mij zegt: hou vrede met elkaar en streef naar verzoening, dan zegt mijn vader: „sla ze op hun kop!" Ik hou veel van U, maar ik heb een devoten eerbied voor mijn vader. 't Is mij niet kwalijk te nemen, dat ik ten slotte naar mijn vader luister, alles aan mijn vader overbreng en onder de jongens mijn vaders meeningen aanprijs?

„Neen," zei ik, „dat is je niet kwalijk te nemen. En ik ben blij, dat je mij zoo ronduit hebt geopenbaard, wat ik al zoolang heb gevoeld." —

Maar bij zulke ervaringen staat mijn paedagogisch hart stil.

De lezer ziet: er gaapt tusschen de theoretische paedagogie en de praktijk nog een breede en diepe kloof.

't Gaat een theotie-paedagoog dikwijls als dezen vader: hij meent 't met zijn leeringen zoo kwaad niet en als de jeugd was, zooals zij in de studeerkamer gedroomd wordt, dan zouden wij ideale dingen beleven. Maar hij heeft er geen notie van op welke wijze een nuchter jongensgemoed zijn leeringen verwerkt en in onhebbelijke manieren te voorschijn brengt.

Of 't kind der twintigste eeuw ook wéét, dat het een afgodje is

pende hervorming in ons stelsel van onderwijs, dan mogen wij m. i. van de Gymnasia verwachten, dat zij het ijs zullen breken. Hiertoe bestaat te ge-reeder aanleiding, als zij op een geslaagde proef kun-nen wijzen. Het is dus niet zonder bedoeling geweest, dat de Brinioschool een inrichting van Hooger On-derwijs is geworden en ik heb alle reden, haar als zoodanig een beetje te vertroetelen. Het heeft mij ook wel verblijd, dat enkele Gymnasia hun lessen hebben verkort en 't getal vrije middagen hebben vergroot, maar 't zou mij een schromelijke taktische fout toeschijnen, als men de grenzen der vrijheid voor de jeugd tusschen 14 en 18 jaar wijd uitzette, zonder maatregelen te nemen, om den vrijen tijd te vullen.

Ik weet wel, 't huisgezin laat den kinderen, als zij grooter worden, een ruime mate van vrijheid, maar dat is een soort vrijheid, die rechtstreeks tot vagebon-deeren leidt. En wanneer de school die vrijheid gaf, zou dunkt mij een nadrukkelijk protest van de ouders, die nu al heel wat te stellen hebben met hun groote kinderen, onmogelijk kunnen uitblijven.

Alzoo: wel veel meer vrijen tijd, maar die tijd ge-vuld met spelen, lichaamsoefeningen, handenarbeid, uitstapjes etc. onder bekwame, krachtige leiding, op-dat de jeugd tucht leert ¹⁾).

---

1) Het geliefde voetbalspel is in dit opzicht van onberekenbaar nut. De groote aantrekkelijkheid van dit spel bestaat hierin, dat alle spelers doorlopend in actie zijn.

Het groote indirecte nut is tweeledig:

a. de spelers moeten in samenwerking met elkaar een resultaat zien

Om nu nog even terug te komen op de straks besproken paedagogische strubbeling: de hoofdmomenten dezer kwestie heb ik scherp omljnd in de aangehaalde brieven. Het doet er m. i. alweer niet toe, of de tóón dier brieven aan 't einde van een ontmoedigenden, afmattenden strijd nog even bescheiden en geduldig is als aan 't begin, maar of 't wáár is, wat er staat. Ik moet méér rechten over en méér tucht onder mijn jongens hebben, dan 't hoofd van een gewone school, omdat ik mijn heele huis en school voor de jongens toegankelijk stel en omdat ik in alle redelijke behoeften aan liefhebberij, spel en vermaak heb voorzien.

Wie wel de rechten wenscht, maar niet de plichten wil, zou evengoed van mij kunnen eischen, een huishouding van Jan Steen te scheppen.

Er was omtrent deze punten al t i j d strijd geweest tusschen die ouders en mij, gelijk er wel altijd strijd zal blijven tusschen mij en de ouders van éénlingen,

---

te bereiken; zij leeren dus zelfverloochening en vertrouwen op elkaar.

b. de spelers moeten onvoorwaardelijk gehoorzamen aan den scheidsrechter.

Zij leeren dus tucht.

Wie te dezen opzichte een studie van onzen volksaard wil maken, vindt op de verschillende voetbalvelden een schoone gelegenheid.

Het is merkwaardig, hoe moeilijk onze jeugd is af te houden van individueel spel. Samenwerking ziet men alleen onder zeer geoefende spelers.

En de gehoorzaamheid aan den scheidsrechter bestaat alleen bij eerste klasse clubs. Alle overige clubs maken zich belachelijk door hun eeuwig geschetter tegen den scheidsrechter.

die hun kind gaarne opgevoed willen zien te zamen met andere jongens, maar niet kunnen velen, dat hij dan ook aan de algemeene regelen onderworpen is. Hebt gij wel eens bedacht, dat de slechte kostscholen, waarvan gij altijd den mond vol hebt, een maaksel zijn van ons eigen volksaad? Begrijpt gij wel, dat een particuliere school, die niet onder eigen onafhankelijke vlag durft varen, onvermijdelijk oogendienaresse wordt van zwakke ouders en dan door flikflooiërij een schijn van zelfstandigheid moet redden?

Zoo'n school — en ik heb er verscheidene gekend — kan misschien de publieke opinie door veel ge-goochel eenige jaren om den tuin leiden, maar inwendig deugt zij zeker niet; en als zij niet door onna-speurlijke redenen aan 't kwijnen gaat, dan slaat t'avond of morgen de brand wel naar buiten en blijkt de plaats van opvoeding een plaats van verwarring en verwildering te zijn, waar de intrigant hoogtij viert.

Ik heb op dit gebied een teekenende ervaring, waaraan de tijd een groote bewijskracht heeft gegeven.

In September 1896 was ik directeur der Trompschool.

Ik had die school in 1893 zelf opgericht en was daarbij financieel gesteund door een viertal ingezetenen, die later pro forma een naamlooze vennootschap oprichtten, om de school financieel wat vaster te zetten. Er werd niet 't geringste contract tusschen die vennootschap en mij gemaakt, omdat 't niet de bedoeling was, dat ik in ondergeschikte betrekking tot de vennootschap zou staan.

In September 1896 waren alle teekenen aanwezig, dat de Trompschool tot bloei zou komen. Er trad op dat oogenblik een nieuwe president-commissaris in het bestuur der school en deze, onbekendheid veinzende met de geschiedenis der inrichting, streefde er van meet af naar, het oppergezag, zoowel in huiselijke als in schoolzaken aan zich te trekken.

Ik ben zonder voorbehoud overtuigd, dat deze man dat te goeder trouw heeft gedaan; enkel, om het belang der school op zijn wijze te dienen.

Maar 't was niet alleen mijn recht om het oppergezag te bezitten, omdat ik meende daar net zoo zeker in mijn eigen huis te zitten als thans in de Brinio-school, het was ook mijn principieele overtuiging, dat 't oppergezag in een interne school toekomt aan den leider der school vóór de schermen en niet aan een president-commissaris achter de schermen.

Zoo ontstond er tusschen September en December 1896 een steeds voelbaarder wrijving. Ik voelde, dat er een zacht koord werd gevlochten, waaraan ik op hoogst nette manier als directeur der Trompschool zou worden opgehangen, maar waarvan ik als marionet van den president-commissaris weer zou worden losgemaakt. Met of zonder correctheid en bedaardheid van mijn kant zou dit proces zijn gang gaan, in 't laatste geval alleen iets vlugger.

Tegen Kerstmis werd er een bestuursvergadering gehouden, waarop ik tegen de usance in niet werd uitgenoodigd, maar waarbij mij aangezegd werd, mij gereed te houden, daar 't Bestuur mij noodig kon hebben.

De heeren lieten mij op de mat staan van tien uur tot half één, een bekende truc om iemand zijn ondergeschiktheid in te scherpen. Mijn huisgenooten zeiden herhaaldelijk tegen mij: daar wordt achter je rug om iets tegen je uitgebroid, maar ik verwierp dat vermoeden telkens, door mij vast te klemmen aan den stroohalm, dat deze menschen daar te fatsoenlijk voor waren. Toen ik eindelijk binnengeropen werd, bleek er inderdaad iets uitgebroid te zijn: de president-commissaris had namelijk op de lesroosters der school regelingen ontdekt, die hem niet naar den zin waren; zoo werden er bijv. een kleine 40 lesuren gegeven in de wiskundige vakken en omdat de onderwijzer in wiskunde maar 26 lesuren had, was natuurlijk een deel van het wiskundig onderwijs, n.l. het rekenen, verdeeld over verschillende leerkrachten. Dit nu heette een methodische flater. En om die te herstellen zou de president commissaris bij wijze van model zelf lesroosters voor de school maken.

't Werd mij zoetsappig genoeg meegedeeld, maar ik kwam er in hevige verontwaardiging tegen op.

Binnen 5 minuten was de strijd beslist: het Bestuur verliet mijn huis, en 's middags werd ik voor den tijd van 3 weken geschorst in mijn betrekking wegens brutaliteit tegen 't Bestuur.

Thans begon de strijd op leven en dood; een strijd, die van September '96 af onvermijdelijk was, tenzij ik om der wille van het smeer van meet af de kandeleer had willen likken.

Vier dagen lang heb ik mij met hand en tand tegen deze schorsing verzet en die vier dagen zijn de pijn-

lijkste, maar ook de leerzaamste uit mijn leven geweest. Vol verwachting wendde ik mij tot de ouders mijner leerlingen om moreelen steun. In duizend variaties heb ik 't thema verdedigd, dat geen mensch ter wereld tegelijk een goed opvoeder voor hùn kinderen en een goed oogendienaar van 't Bestuur kon zijn en dat zij dus, zoo niet om der wille van het recht, dan toch om der wille van hun kinderen de onafhankelijkheid van den directeur moesten bepleiten. Talrijke conferenties van voor mij optredende vaders met 't Bestuur leidden tot geen ander resultaat dan de voorspiegeling, dat alles weer in orde zou komen, mits ik de straf onvoorwaardelijk aanvaardde.

Allen drongen bij mij aan op onderwerping; niemand liet ook maar dóórschemeren, dat hij de porté van die onderwerping doorzag.

Nooit in mijn leven ben ik dieper geschokt door de oppervlakkigheid, waarmee tal van ouders uit onze beste kringen de moreele opvoeding hunner kinderen behartigen; en nooit in mijn leven heeft de devotie voor het gezag in onze samenleving mij pijnlijker getroffen. Talrijke ouders, die mij enkele weken tevoren ongevraagd de vleidendste getuigenissen van respect en vertrouwen hadden gegeven, vielen thans 't Bestuur bij, zonder mij te hooren.

Na vier dagen van hardnekkigen strijd ben ik gewicht; niet voor de argumenten der mannen, maar voor de bede van een moeder. Ik ging naar het buitenland. In mijn afwezigheid werd een vergadering belegd van het Bestuur en de belanghebbende ouders,

waarin een akte van beschuldiging tegen mij werd uitgebracht, die het verontwaardigd protest uitlokte van een andere moeder.

Vermoedelijk heb ik 't alweer aan die spontane verontwaardiging te wijten, dat 't Bestuur mij in een schrijven van 17 Januari uitnoodigde ontslag te vragen. Ik voldeed onverwijld aan dat verzoek en werd op 21 Januari met ingang van 25 Januari ontslagen, met verbod mijn huis weer te betreden; dit vermoedelijk, omdat de verontwaardiging van mijn leerlingen tot een uitbarsting was gekomen.

Twee jaar later was er wéér opstand in de Trompschool. En nu werd op een algemeene vergadering van aandeelhouders de helft van 't Bestuur afgezet.

De president-commissaris bleef gehandhaafd; ik wil gaarne aannemen, dat hij ook thans weer de zege te danken had aan zijn onverstoorbare gelijkmatigheid. Maar na 't vallen van dit besluit trad iemand op namens de ouders van de interne leerlingen, die den president-commissaris in de volle vergadering en in mijn tegenwoordigheid sommeerde, om het gezag in de school uit zijn handen te geven, aan den leidenten directeur over te dragen en zich tevreden te stellen met het beheer der financiën, onder bedreiging, dat anders de interne leerlingen onmiddellijk de school zouden verlaten ¹⁾; een

---

1) Rede van Jhr. Hora Siccama te Driebergen.

en ander op grond van precies dezelfde motieven, die ik twee jaar te voren tegen de amputatie van mijn gezag in de school had aangevoerd. Hiermede was dan toch wel onomstootelijk bewezen, dat de president-commissaris in 1896, door maatschappelijke overmacht gesteund, geweld heeft gepleegd aan een volkomen juist en rechtvaardig principe: dat de leider eener kostschool voor jongens uit onze domineerende kringen een onafhankelijk man moet zijn. Volgens de eenvoudigste opvatting van eer en karakter zou die president-commissaris m. i. toen gezegd moeten hebben: „mijne heeren, het is mijn overtuiging, dat ik de lakens behoor uit te deelen in die school; ter wille van die overtuiging heb ik twee jaar geleden een anderen directeur zonder vorm van proces op straat gezet; nu ik zie, dat ik daarmee een onverdedigbaar beginsel heb gediend, wil ik er ten minste boete voor doen.”

Maar dit daargelaten, wat moet er niet achter de schermen zijn voorgevallen, vóór 't op een publieke vergadering tot zoo'n kras optreden komt? En hoe moet de opvoeding der kinderen in die twee jaar geleden hebben, om de ouders tot zoo'n gemeenschappelijk protest te brengen?

En waardoor wordt zoo'n vooze toestand veroorzaakt?

Door de zwakke en tweeslachtige positie van een directeur, die tegelijk man van gezag moet zijn tegenover de kinderen en man van onteerende oogendienarij tegenover het Bestuur, tengevolge waarvan de

intriganten onder de leerlingen en onder het personeel een heerlijke gelegenheid krijgen, om hun spel te spelen.

Wij zien in de natuur, dat het ongedierte alles ontziet wat gaaf en gezond is, maar met vernielende kracht aanvalt op alles, wat teekenen van bederf vertoont. En zoo gaat 't ook onder de menschen.

't Is wel eigenaardig, dat juist in de drie maanden, toen dezelfde president-commissaris bezig was, mijn onafhankelijkheid te fnuiken, de intrigue aan alle kanten 't hoofd opstak, om den toestand voor mij nog erger te maken. En de man, die zich heeft laten vinden mijn opvolger te worden, is van het eerste moment af zonder genade in soortgelijke intrigues verward.

Daarin ligt de oorzaak van het ongehoord krasse optreden van de gezamenlijke ouders.

Het is alweer gemakkelijk ook uit deze geschiedenis de momenten van spontane verontwaardiging te lichten en op die gronden mijn recht van verweer te betwisten, maar dan vraag ik het bewijs, dat goed volgehouden waardigheid van den maatschappelijk zwakste iets anders tengevolge kan hebben, dan dat deze met zachte duwtjes en zoetsappige overreding precies in den hoek wordt gedrongen, waar men hem hebben wil; dan verzoek ik, mij aan te toonen, dat de superioriteit van den opvoeder, — immers door alle ouders gewenscht en door alle theoretici aangeprezen als de eenige waarborg voor een karaktervolle opvoeding — vereenigbaar is met de angstvallig volgehouden „waardigheid”, die ten slotte als twee druppels water op karakterloosheid begint te lijken.

Een Duitsch journalist heeft dezer dagen naar aanleiding van de gevaarlijke wrijving tusschen de vóór- en tegenstanders van het drieklassen-kiesrecht gezegd :

„Er is nog nooit een groote hervormingsbeweging geweest, waarbij het niet kwam tot onlusten. Wil men zulke onlusten ontgaan, dan moet men tijdig het oor leenen voor hervormingen, die noodig zijn.”

Het zijn zulke reusachtige waarheden, die eeuw in eeuw uit herhaald moeten worden, óók waar maatschappelijke of persoonlijke wrijving bestaat. Wat zijn onlusten onder de volken in beginsel ooit anders geweest dan de uitbarstende verontwaardiging over lang verkropt onrecht?

Laat mij ten overvloede verklaren, dat ik het sobere verhaal van een gebeurtenis, die veel meer pijnlijke wonden heeft geslagen dan die ééne, waarvan ik het litteken heb getoond, niet tien jaar na dato gegeven heb, om een pleidooi van verweer te leveren.

Wie den moed zijner overtuiging heeft, krijgt van links en rechts wel eens een deuk.

Maar wat ik zou wenschen, dat is een algemeen streven onder ons volk, om de plaats der opvoeding zuiver te houden van de voosheid der publieke moraliteit; een algemeene neiging, om in de persoonlijkheid van den opvoeder der jeugd te eerbiedigen, wat goed is voor het kind.

Wie door geboorte of betrekking tot de bovenlagen der maatschappij behoort, wie dientengevolge gewoon is ontzien te worden en zich te verlustigen in een gevoel van bestaanszekerheid, heeft geen enkele dwijn-

gende prikkel van buiten af, om zich voor iemand of iets in te houden.

Bij hem moet de prikkel van binnen komen.

Het is voor de tucht en den samenhang van ons volk hoogst gewenscht, dat de machthebbende kringen zich oefenen in zelftucht en zelfbeheersching, al ware 't alleen maar, omdat elke moreele buitensporigheid in de heerschende kringen zich weerspiegelt in een toenemende zucht tot vrijbuitery onder de klassen, die niets te verliezen hebben.

Dat kan op tweeërlei wijze gebeuren :

in de jeugd, door de krachtige eensgezinde leiding van huis en school, zooals die in Engeland en Amerika werkelijk bestaat;

in het latere leven door de onpartijdige contrôle eener eerlijk voorgelichte en goed geleide publieke opinie.

Er is voorloopig weinig kans, dat 't zoo gebeuren zal.

Maar de gedachte moet gewekt worden, dat 't goed zou zijn, indien 't gebeurde.

De liefde voor het kind is er.

Wie het kind lief heeft, voelt bij intuïtie, dat een echt, eenvoudig en rein leven 't gelukkigste voor hem is.

't Eenige middel, om dit te bereiken, is: zelf een eenvoudig en rein leven te leiden.

Ook op dit punt moet de maatschappij zichzelf hervormen. Zoo goed als de smaak van ons hopeloos

nuchter volk in een kwart eeuw een ongelooflijke omkeering heeft ondergaan, tengevolge waarvan de eenvoudigste burgerwoning thans 't karakter van huiselijke intimiteit vertoont, zoo goed kan de smaak voor eerlijk, rein leven in afzienbaren tijd zoodanig worden ontwikkeld, dat het kinderleven er door geheiligt wordt.

* * *

Een andere gebeurtenis.

Ik heb een jongen op school gehad, wiens onderwijs en opvoeding mij onevenredig veel zorg, moeite en geld kostte, eensdeels doordat hij weinig vermogens bezat en dus zoogoed als privaatonderwijs noodig had, anderdeels doordat hij zijn vermogens uit indolentie ongebruikt liet en dus telkens persoonlijke tusschenkomst vorderde.

De ouders waren de school welgezind, hadden een goed vertrouwen in mijn beleid. en toch voelde ik aan honderd kleinigheden, dat de invloed der school thuis op raadselachtige wijze werd verzwakt. Dikwijls wees ik de ouders op dit verschijnsel, maar beiden beweerden, den jongen altijd in den geest der school te behandelen; ook de mogelijkheid, dat iemand van het dienstpersoneel verkeerd op den jongen werkte, was buitengesloten, daar hij zoo goed als nooit met de ondergeschikten in aanraking kwam.

Op zekeren dag hield de jongen stilletjes een dictée in, dat hij bij zijn onderwijzeres had moeten inleveren. Hij kaapte in 't vrije kwartier 't boek van de onder-

wijzeres weg, waaruit het dictée genomen was en zette zich in het uur van studie onder surveillance kalmpjes neer, om in plaats van zijn werk te maken, zijn dictée uit het boek te verbeteren, om langs dien weg een hoog cijfer te behalen.

In dit bedrijf werd onze vriend gesnapt en naar mij gezonden.

Ik bracht hem onder het oog, dat hij zich — daar gelaten de verregaande brutaliteit, om zich zijn oneerlijkheid onder de surveillance te benutten — ernstig vergrepen had aan een beginsel der school: onbepaald vertrouwen in de eerlijkheid der jongens bij 't maken van hun werk. Hij antwoordde, dit te begrijpen en betuigde mij zijn grooten spijt over 't gebeurde.

Thuisgekomen vertelde hij de geschiedenis aan zijn ouders, maar om zich schoon te wasschen van zijn zonde, wierp hij op de heele school een blaam, alsof de meeste jongens altijd knoeiden met hun werk en er nooit invlogen, terwijl hij de eerste maal knoeide en er direct invloog.

Vader en moeder lieten zich dit nog al aanleunen.

Zij waren van oordeel, dat knoeierij met het werk al van oudsher op alle scholen schering en inslag was, dus ook op de Brinoschool.

Door dit welwillende excuus aangemoedigd vroeg de knaap aan zijn vader:

„vader, heb jij in je jongensjaren nooit geknoeid met je werk?”

Waarop vader in de onschuld zijns harten antwoordde:

— „jawel, ik heb 't ook wel gedaan, maar dit verandert aan jou geval niets.”

De lezer vergunne mij, het verhaal hier even af te breken, omdat ik op dit kritieke moment het volle licht wil laten vallen.

De opvoeder staat tot het kind in een dubbele verhouding:

- a. als oudere vriend, die alles doorgemaakt heeft, wat het kind doorleeft, en wien dus ook geen enkele dwaling van het kind vreemd is.
- b. als mentor, die door zijn wijsheid en zijn ervaring het doen en laten van het kind beoordeelen kan, en zijn lof of blaam, zijn aanmoediging of terechtwijzing laat hooren, waar dit noodig is.

Het zal den opvoeder nooit schaden en 't is als blijk van vertrouwelijkheid dikwijls hoogst nuttig, wanneer hij — optredende in de eerste kwaliteit — erkent, dat hij zelf jong geweest is en in zijn jeugd dezelfde onvolkomenheden heeft gehad, die de kinderen van thans vertoonen.

Maar 't is een onherstelbare paedagogische fout van vèr-strekkende gevolgen, wanneer hij — optredende in de tweede kwaliteit — uit verkeerd begrepen oprechtheid — zijn eigen zonden opbecht aan iemand, die als zondaar vóór hem staat.

Moet dit nog nader betoogd worden? Zijn er in ons maatschappelijk leven geen analoge gevallen, waarin deze uitspraak als een natuurlijke waarheid wordt behartigd? Twee menschen, in ambtelijke verhouding tot elkaar staande, zullen als vrienden hun feilen niet voor elkaar verbloemen, maar gesteld: de eene ver-

grijpt zich in zijn ambt aan de hem toevertrouwde dingen, wat zou 't dan voor een vertooning worden, als hij den ander, over hem gesteld om de zaak te berechten, met een knipoogje vroeg: „zeg nou 's eerlijk, ben jij dan altijd zoo'n heilig boontje geweest?”

Ik heb dikwijls mijn ooren en oogen niet kunnen gelooven, als menschen mij vertelden of schreven, dat zij zich in de opvoeding hunner kinderen aan deze enorme vergissing schuldig maakten, alsof 't de natuurlijkste zaak ter wereld betrof. En 't geval, dat ik thans bezig ben uitèen te zetten, schenkt mij dan ook de welkome gelegenheid, om de gevolgen van zoo'n onbezonnen paedagogie eens in 't licht te stellen.

Toen de jongen den volgenden morgen op school terug kwam, merkte ik dadelijk, dat de wind bij hem gekeerd was. Hij liep mij met een stuursch gezicht voorbij en zijn blik scheen mij te zeggen: loop jij naar de maan met je overdreven bravigheid, ik trek mij van 't heele geval toch geen lor meer aan. Zijn excuses aan de betrokken onderwijzeres werden in 't vergeetboek geplaatst en toen ik er hem aan herinnerde, kweet hij zich zóó van zijn taak, dat de onderwijzeres den indruk kreeg, alsof haar een genade werd betoond. Ik begreep aanvankelijk van deze houding niets, maar toen ik den volgenden dag de moeder sprak, ging mij weldra een licht op.

„Vindt u dit knoeierijtje zóó erg?” vroeg zij mij lachend.

„Hoe ik er in mijn hart over denk en of ik zulke dingen onder de voorbijgaande zonden der jeugd kan rekenen, gaat den jongen thans niet aan,” ant-

woordde ik. „Ik kan toch niet de houding aannemen, alsof ik zoo'n bedenkelijke knoeierij plus de verzwarende omstandigheden maar een wissewasje vind? Bovendien, 't is nu eenmaal een principe van mijn school, dat wij eerlijk en rond met elkaar omgaan; 't heeft mij jaren van volharding gekost, om dit principe als element van den schoolgeest er in te krijgen en dus is deze oneerlijkheid van dien kant beschouwd een ernstig vergrijp.”

Waarop de moeder:

„Och kom, er wordt op alle scholen geknoeid en al meent u nu, dat 't bij u een uitzondering is, 't zal hier toch wel niet anders zijn dan overal.”

Een paar dagen later vertelde de vader mij als een doodnatuurlijke zaak, hoe hij zich door een schalksche vraag van zijn zoon had laten verlokken, de biecht af te leggen op een oogenblik, wanneer 't kind geen recht heeft vragen te stellen. Na eenigen bedenktijd wees ik de ouders in een uitvoerig schrijven op het noodlottige tweërlei regime, dat thans duidelijk aan het licht was getreden en intusschen al lang zijn vernielende werking had doen gevoelen. Ik betoogde de noodzakelijkheid, om dit kind, wiens opvoeding op zichzelf al groote moeielijkheden gaf, onder één régime te stellen, zoo niet 't mijne, dan 't hunne. Naar aanleiding van dit schrijven, 't welk volstrekt niet bedoeld was als een vingerwijzing, om 't kind van school te nemen, maar door een misverstand als zoodanig werd opgevat, berichtte de vader mij zijn besluit, om 't kind van leermeester te doen veranderen. Nog dienzelfden avond deed ik een poging, om door

168

een mondeling onderhoud 't misverstand uit den weg te ruimen, maar ik trof den vader niet thuis. Den volgenden morgen verkondigde de jongen met grooten ophef, dat hij van school ging en op 't eind van den cursus toelatings-examen 3de klasse H. B. S. zou doen, waarna hij voor ingenieur zou studeeren. Daar ik in de verste verte geen kans zag een dergelijke illusie bij mij op school tot verwezenlijking te brengen, was mij de pas afgesneden, om alsnog tot een vergelijk te komen; en toen de vader 's middags 't geval nog eens uitvoerig met mij kwam bespreken, was in ons beider hart den wensch, om 't kind op school te laten, maar 't belang van den jongen belette mij dien wensch te uiten. Tot herstel van zijn moreele gezondheid is noodig: een fiasco.

Ik ben er zeker van, dat dit fiasco komen moet; eerst dáárna zou de Brinioschool te zijnen opzichte haar taak kunnen voortzetten van het punt af, waar zij gebleven is.

Natuurlijk is ook deze geschiedenis niet zonder paedagogische feilen. Wij, Hollanders, kunnen er naar 't schijnt moeilijk toe komen, met de hoofdzak van een eerlijk verteld geval onze ronde instemming te betuigen; wij beschouwen die ongedwongen dooreen- vlechting van gelijk en ongelijk eer als een stille uitnoodiging, om de foutjes er uit te halen. Zoo heb ik van iemand, die zich beriep op dertig jaar onderwijs- praktijk, al vernomen, dat de juffrouw de dictées had moeten tellen en haar dictéeboek achter slot en grendel had moeten stoppen, dan ware wellicht 't heele on- geluk voorkomen.

Nu, al heb ik nog geen volle dertig jaar onderwijspraktijk, zoo verstandig ben ik toch ook geweest. Ik heb de onervaren onderwijzeres, die het dictée opgegeven had, gewezen op de noodzakelijkheid, om zich te vergewissen, dat al de dictéecahiers ingekomen zijn. Maar hoe gemoedelijk en voorzichtig ik mijn terechtwijzing ook inkleedde, ik kreeg den wind van voren.

„Ik heb mij vergewist,” zei ze. „Om 10 uur, vóór de pauze begon, heb ik alle cahiers opgehaald en in het schoolkastje gedeponeed; om twaalf uur, toen ik de cahiers mee naar huis nam, heb ik me niet nòg eens vergewist, want wie kan denken, dat zoo'n jongen de brutaliteit zal hebben zijn cahier er weer uit te halen? En wat 't wegsluiten van 't dictéeboek aangaat, moet men stilzwijgend aannemen, dat 't hier op school een dievenbende is, terwijl u altijd roept: „vertrouw de kinderen?” Ik vertel dit in 't voorbijgaan even, maar 't is het hart van de kwestie niet. De hoofdzak, waarop ik heb willen wijzen, is: dat een jongen, om zich schoon te wasschen van een vergrijp, een valsche getuigenis geeft van de school, terwijl de ouders zonder nader onderzoek dit getuigenis als juist aanvaarden en er zich, in weerwil van besliste tegenspraak hardnekkig aan blijven vastklemmen, tengevolge waarvan aan een geval, dat een gelukkige wending had kunnen nemen, een duw gegeven werd in heel verkeerde richting.

Overigens is elke gebeurtenis een complex van actieve en passieve momenten der handelende personen. 't Is natuurlijk een buitengewone zeldzaamheid, wan-

neer één der handelende partijen in al die momenten zonder onderscheid ongelijk heeft.

Betreft 't een schoolzaak, dan snuffelen talrijke ouders naar één moment, wanneer hun kind in zijn recht schijnt. En zoodra ze 't gevonden hebben, nemen ze het als basis voor hun betoog, dat hún kind in zijn recht staat en dus vrij moet blijven van straf of aansprakelijkheid.

Deze wijze van doen is schering en inslag in de samenleving en in zooverre volstrekt niet verrassend. Maar tegenover de schóól is zij een schreeuwend onrecht. Want in elke schoolgebeurtenis, waaruit wrijving of strijd tusschen kinderen ontstaat, zijn minstens twee personen werkzaam, waartusschen de school staat als bemiddelaarster, soms met verzoenende, soms met straffende bedoeling. Nu kan de ééne partij zich niet van schuld vrijpleiten zonder de andere er mee te bezwaren.

En hoe men zoo'n zaak dan ook keert of wendt, de schóól moet er 't loodje bij leggen. Is 't wonder, dat de school in verreweg de meeste gevallen maar voor de leus aan paedagogie doet?

* * *

't Zou mij volstrekt geen moeite kosten, deze voorbeelden met nog eenige te vermeederen, alle doorslaande bewijzen gevend van het euvel, dat speciaal

de school beoordeeld en veroordeeld wordt op gezag van kindergetuigenissen, alsof 't niet juist in 't belang der kinderen is, om den naam der school tegenover hen hoog te houden.

Ik wil nu ten slotte nog de aandacht vestigen op een zaak, waarin het kindergetuigenis niet de minste waarde heeft, dat is de sexuele kwestie. In mijn „Brieven over opvoeding” heb ik dit punt aangeroerd en de ervaringen sedert dien tijd opgedaan geven mij de vrijmoedigheid met klem te herhalen, wat ik daar schreef en bovendien mijn betoog met enkele voorbeelden te steunen.

Wat de geslachtskwestie aangaat schaar ik mij met volle overtuiging aan de zijde dergenen, die het kind de volle, eenvoudige waarheid willen zeggen, zoodra 't er om vraagt. En ik kan niet nalaten hier een ernstig beroep te doen op de liefde van alle verstandige moeders, om toch te breken met den verderfelijken sleur, die hen nog maar steeds verleidt het volkomen reine — voor een kind volstrekt niet vreemde — verschijnsel van de geboorte van een mensch te bemantelen met sprookjes en bakerpraatjes.

Er zullen zeker tal van moeders zijn, die de waarheid wel willen, maar niet durven zeggen, uit vrees dat zij den heelen sluier van het huwelijksleven moeten wegnemen, als zij er een tipje van oplichten.

Maar dit bewijst niets anders, dan dat zij de reinheid van een kind onderschatten. Een kind, dat vraagt om opheldering omtrent zijn ontstaan, stelt zich met een korte, eenvoudige verklaring volkomen tevreden; en al vraagt 't meer dan een moeder wenscht te be-

antwoorden, dan kan zij toch evenals in zooveel andere gevallen antwoorden: „dat zal ik je later wel eens vertellen”; of: „daar heb je nu nog geen verstand van!”

Ik raad zelfs de moeders aan de vraag van het kind liever te voorkomen dan af te wachten. De natuur biedt honderd gelegenheden in de planten- en in de dierenwereld, om de daad der geslachtsgemeenschap waar te nemen en de geboorte van plant en dier bij te wonen.

Wat zou 't een genot en een weldaad zijn, wanneer de onderwijzer in natuurlijke historie — in onzen tijd van liefhebberij voor natuur-onderzoek immers het leervak bij uitnemendheid voor kinderen van tien tot veertien jaar — er op rekenen mocht, dat al zijn leerlingen op de hoogte waren van het wonderbaarlijke feit der geboorte.

Hoeveel vrijmoediger zou hij dan kunnen spreken over al de belangwekkende verschijnselen in het planten- en dierenrijk, die betrekking hebben op de voortplanting. Hoe zou hij met tal van voorbeelden kunnen aantonen, dat planten noch dieren zich overgeven aan sexueele uitspattingen, integendeel, dat het in de natuur der levende wezens ligt, om de geslachtsorganen rein en krachtig te houden en dat elk verzuim op dit punt zich wreekt aan de nakomelingschap.

Zoo ergens, dan is w e t e n hier een voorbehoedmiddel tegen het kwaad.

Ik ken gevallen van sexueele zonden, zoowel van gewonen als van zeer onrustbarenden aard, waarin

toch de schuldigen eenvoudig niet wisten wat ze deden, of 't te laat wetende de energie misten om zich zelf rein te houden.

Er zijn tal van kinderen, die al heel jong en dikwijls onbewust de middelen zoeken, om de zinnen te streelen, bijv. in elkaars warm bed gaan liggen; een hond bij zich te bed nemen; handtastelijk stoeien enz. Het gaat met deze dingen als met zoovele in de opvoeding: ouders en verwanten, die van deze hebbelijkheden bij kinderen de dagelijksche getuige zijn, begrijpen er de portée niet van.

Is er iemand in den familiekring, die zulke hebbelijkheden in het juiste licht stelt, vóór de fatale gevolgen zich hebben geopenbaard, dan heet het: „och kom, wat zou dat nou! je hoeft toch niet overal kwaad in te zien?” Komen de ondeugden aan 't licht, dan overstelpen de ouders hun kinderen gewoonlijk met verwijten, of zij trachten hen overdreven vrees in te boezemen voor de gevolgen van sexueele afdwalingen, en dit is niet minder af te keuren dan de lichtzinnigheid, waarmee ellendige gewoonten, gelijk boven aangeduid, worden goedgepraat.

Alleen tegenover een kind, dat wéét, past mogelijk een verwijt voor bedreven zonde; tegenover een kind, dat niet wéét past alleen smart over eigen tekortkoming, zachte raad voor de toekomst en bescherming tegen verleiding.

Van verscheidene jongens is 't mij positief bekend, dat zij tot zelfbevekking gekomen zijn op inblazing van vriendjes; door 't dragen van gespannen kleeren; door 't rijden op slecht gestelde fietszadels; door 't

afglijden langs klimstokken en klimtouwen in de gymnastieklokalen; door 't lezen van prikkelende lectuur, door 't bijwonen van opwindende partijtjes.

Is dit geen beschamend verwijt voor den opvoeder?

Als de doktoren grond hebben voor hun bewering, dat bij wijze van spreken alle jongens, een groot percentage der mannen, tot zelfs gehuwde mannen toe, zich aan zelfbevlekking te buiten gaan, wordt 't dan niet meer dan tijd, dat wij dit kwaad eens goed onder de oogen zien?

Struisvogelpolitiek in de opvoeding is de onnatuurlijkste uiting van belangstelling en liefde, die men bedenken kan.

De verzekering van sommige medici, alsof de zelfbevlekking een onschadelijke hebbelijkheid is, zoolang zij alleen in de puberteitsjaren of daarna plaats heeft en niet tot buitensporigheid overslaat, kan ik niet voor ernstig gemeend aanvaarden, omdat zij in tegenpraak is met de logica.

Immers een kunstmatige prikkeling en overprikkeling van een orgaan is altijd schadelijk voor de functies, die 't moet verrichten; te erger naarmate 't in een staat van grooter onvolkomenheid is.

Ik kan hoogstens toegeven, dat de patiënten zelf en de niet-deskundigen wel eens overdreven vrees koesteren voor de ondermijning van het lichaamsgestel tengevolge van zelfbevlekking en ik deel ten volle de meening van hen, die 't een ramp voor de jeugd achten, dat haar door gewetenlooze speculanten boekjes in handen worden gespeeld, die zulk een vrees tot doodsangst opvoeren.

Aan den anderen kant ben ik van oordeel, dat de medici en de opvoeder te weinig aandacht geschonken hebben aan de m o r e e l e gevolgen der zelfbevlekking: zenuwslapte; wilswakheid; neiging tot gedachteloos staren; wisselvallig humeur; slechte dispositie voor onderwijs, arbeid en tucht; buien van lusteloosheid en zwaarmoedigheid.

Om maar eens iets te noemen, het zou mij groot belang inboezemen, eens precies te weten, hoeveel van de jongens, die zich op hun 17de of 18de jaar overwerkt heeten te hebben, inderdaad slachtoffers zijn van onanie.

Ik heb er in mijn leven verscheidene voorbeelden van gezien, die mij veel te denken hebben gegeven. Wat ik overigens bij ervaring omtrent dit teedere punt kan zeggen is niet zoo bemoedigend, als ik wel wenschte.

Toen ik jaren geleden mijn school opende, was één van mijn grootste illusies, een kern van jongens te vormen, die zich van onanie onthielden, 't zij uit principe, uit afkeer of uit onschuld.

Beperkt, afwisselend onderwijs, gezonde sport, veel verkeer in de open lucht, een vroolijke omgeving, een eenvoudige, stevige voeding zonder prikkelende specerijen en daarbij tegengaan van alle zinnelijke hebbelijkheden; afzonderlijk slapen, scherpe contrôle op het punt van zelfbevlekking, ziedaar de middelen die ik dacht aan te wenden, om mijn illusie te verwezenlijken. Thans kan ik hoogstens zeggen, dat ik onder mijn leerlingen nooit een buitensporig geval van sexueele afdwaling heb geconstateerd, maar

overigens heeft mijn geloof in de onschuld der jeugd een gevoeligen knak gekregen. Ik heb ondervonden, hoe grof en lichtzinnig jongens van een jaar of twaalf onder elkaar soms spreken over een kwaad, dat de onschuld zou moeten doen blozen; en ik heb de pijnlijke ontgoocheling gevoeld, dat de invloed van één verkeerd element op jongens van dien leeftijd machtiger is, dan het streven van den ernstigen opvoeder.

Zoo bijv. een jongen, die mij zonder blikken of blozen vertelde: „als je gekheid maakt, dan begin je allicht te stoeien en dan kietel je elkaar eerst onder de armen en dan eens in de broek, omdat 't zoo lekker is.”

Deze jongen werd door zijn medescholieren volstrekt niet met afkeer behandeld, maar hij had zijn speciale vrindjes en daaronder één, die mij toescheen de onschuld en de reinheid in eigen persoon te zijn.

Op een middag riep ik hem bij mij, om te onderzoeken, of de kameraadschap hem ook besmet had. En toen de jongen met een blozend, naïf gezicht voor mij zat, wist ik waarachtig niet, hoe ik 't teere punt aan zou roeren.

„Je weet zeker wel,” zoo begon ik na een korte, weinig-zeggende inleiding, „dat jongens wel eens leelijke dingen doen, die men onzedelijk noemt?”

— Jawel, zei de jongen schuchter.

— En weet je, wat ik met onzedelijkheid bedoel?

— Jawel, zei de jongen weer.

— Zeg mij eens, waar heb je er voor 't eerst van gehoord?

— Op mijn vroegere school, antwoordde de jongen zonder aarzelen.

— En hoe lang is dat geleden?

— Zeker wel een jaar of drie, vier; misschien nog wat langer.

— Waren er onzedelijke jongens op die school?

— Ja, mijnheer!

— En deed je er zelf ook aan mee?

— Een enkele maal, zei de jongen met schaamte.

— Nu, toen je hier kwam, heb je een schoone gelegenheid gehad, om zulke slechte dingen na te laten. Heb je daarvan gebruik gemaakt, of ben je hier ook wel eens onzedelijk geweest?

— En enkele maal wel, m'nheer! zei de jongen schuchter.

Och God, dacht ik, daar heb je 't al. En nu meende ik nog wel een huis te kunnen bouwen op dat reine, nuchtere gezicht.

Ik zweeg een oogenblik en dacht aan den kameraad.

— Ik was er al bang voor, zei ik na een poosje, want je hadt een slechte vriendschap gesloten en je weet zeker heelgoed, dat die vrind ook onzedelijk was? Maar zeg mij eens ronduit, wanneer deé je 't dan en waar?

— Op de slöjdwerkplaats wel eens, zei de jongen benepen.

— Op de slöjdwerkplaats? vroeg ik verschrikt. „Ging je daar dan in je ééntje naar toe?

— Nee, zei de jongen, ik was daar met andere jongens....

En hij noemde er een stuk of tien op, waaronder

verscheidene, van wie ik zéker wist, dat zij geen kwaad haartje op hun hoofd hadden.

— Maar jongen, riep ik in spanning uit, wat deé je daar dan?....

— Wij maakten een vlieger, zei hij, terwijl de tranen hem in beekjes langs de wangen liepen. Wim en ik zouden de kruislatjes spijkeren. Wim ging een hamer halen en ik stond aan de latjes te knoeien. Toen brak 't latje en toen heb ik gezegd, dat 't al lang kapot was....

— Nu ja, zei ik, maak maar niet zoo'n lange inleiding. Verder?

— Verder niets, antwoordde de jongen. Ik jokte 't allemaal, want ik had 't zelf gebroken. —

Er kwam een raar gevoel over mij.

Een van tweeën: of ik werd fijntjes beet genomen, en de jongen — aanvankelijk van zins schuld te belijden — had een handigen draai aan 't gesprek gegeven, of ik was voor ditmaal de onhandigheid in eigen persoon geweest.

— Hoor eens, zei ik na eenige aarzeling, wij begripen elkaar niet goed. Jij noemt natuurlijk leugentjes en knoeierijtjes met je werk en alzo meer onzedelijk. Maar ik bedoel met onzedelijke dingen, vieze dingen, die je onder 't oog van je kameraads nooit durft doen. Heb je daar nooit van gehoord!

— Ja mijnheer, zei de jongen eerlijk, mijn vader heeft er mij over gesproken, toen ik van huis ging, maar ik heb zoo iets nooit gedaan en ik zal 't ook nooit doen.

— Uitmuntend! antwoordde ik vrij wat opgelucht,

dan praten we er nooit meer over en dan vertrouw ik je voortaan, alsof je mijn eigen jongen was."

Daarmee was 't onderhoud afgelopen.

Maar den geheelen middag kon ik mijn gedachten niet van het onderwerp losmaken. Immers, hoe gemakkelijk had 't kunnen gebeuren, dat ik, afgaande op de openhartige bekentenis van den jongen, maar dadelijk was begonnen met een lang sermoen over de verdorvenheid van het jonge geslacht, of — nog erger — de bekentenis had aangegrepen als een motief, om hem eens flink den mantel uit te vegeu.

Toen ik 'savonds in school kwam, had ik toevallig natuurkunde-les te geven in een klasse van een stuk of zeven pittige 13- à 14-jarige jongens. Wij behandelden in die lessen niet zoozeer de eigenlijke physica als wel interessante en voor die kinderen bevattelijke onderwerpen uit de kennis der natuur; en doordat mijn hoofd nog vol was van de verrassende ervaring van dien middag, greep ik de gelegenheid aan, om voor 't eerst gedurende mijn gansche onderwijzers-loopbaan in de klasse te spreken over het teedere onderwerp der sexueele neigingen.

„Menschen, dieren en planten,” zoo ving ik mijn onderhoud aan, „hebben dit met elkaar gemeen, dat zij allen zekere dingen doen, die wij natuurlijke of organische verrichtingen noemen.

Nergens in de natuur zien wij daarvoor eenige terughouding of schaamte, behalve bij de beschaafde menschen. Planten, dieren en zoogenaamde onbeschaafde menschen behandelen al die organische verrichtingen als volkomen reine dingen; alleen beschaafde

menschen spreken er niet over, uit vrees een indruk van onreinheid te geven. Dit is in zeker opzicht erg jammer, want die ongelukkige schaamte heeft juist veroorzaakt, dat er vooral onder jongens van jullie leeftijd inderdaad wel eens onreine dingen gebeuren, zonder dat jullie eigenlijk goed weet, welk kwaad je doet.

En daarom wil ik er eens éénmaal met je over spreken. We houden er geen npraatjes over; ieder van jullie moet 't in zijn eigen hoofd en hart opnemen, stil voor zichzelf verwerken en 't vooral beschouwen als een stukje heilige intimiteit, waarover men geen praatjes maakt. Nu, de leeraar in plantkunde heeft je natuurlijk wel eens gewezen op de stampers en de meeldraden der bloemen. Men zou dat ook kunnen noemen: de voortplantingsorganen. Het zijn de fijnste en de gevoeligste deelen van de plant. De meeldraden bestuiven, zooals je weet, den stamper; een gedeelte van die fijne stofjes dalen af tot het zoogenaamde vruchtbeginsel en daar groeit dan de vrucht uit. 't Spreekt vanzelf, dat de beste zaden voortkomen uit de krachtigste planten, d. w. z. uit de planten, die de glanzigste en krachtigste voortplantingsorganen hebben. De menschen zijn dan ook wel zoo verstandig voor alle cultuurgewassen 't beste zaad uit te zoeken en altijd te trachten nog beter te kweken. Ze zorgen voor een uitmuntend bewerkten bodem en voor een doelmatige bemesting, ze wieden al 't onkruid schoon weg, dunnen de planten dikwijls uit, besproeien bij droogte den bodem, enkel en alleen met het doel, om mooi, groot en krachtig zaad te winnen.

Welnu, ook de dieren en de menschen hebben een voorplantingsorgaan. De natuur heeft in dieren en menschen 't instinct gelegd, om al hun zorg te wijden aan het kweken van een welgebouwd en krachtig geslacht. Zij weten als 't ware bij ingaving, dat 't gezondste en gelukkigste leven gewekt wordt uit gezonde, krachtige zaden. En de eerste voorwaarde daartoe is: het voortplantingsorgaan rein te houden; ik bedoel niet alleen zindelijk- maar vooral zedelijk-rein, door je gedachten en daden vrij te houden van dingen, die de natuur zouden bezoedelen. Aan dieren en onbeschaafde menschen behoeft dit niet gezegd te worden, want zij voelen 't bij instinct; maar onder beschaafde menschen is de onreinheid ingeslopen.

Jullie die hier voor mij zit, zijt thans nog kinderen, maar als je je natuurlijke bestemming volgt, hoop je eenmaal op jullie beurt mannen en vaders te worden. En nu hangt 't geluk en de gezondheid van jullie toekomstige kinderen niet af van de geleerdheid, die je in je jeugd verzamelt, maar van de gezondheid, het geluk en de vlekkeloosheid van je tegenwoordige leven.

Onreine gedachten en onreine daden wreken zich later aan jezelf, maar vooral aan het toekomstig geslacht.

Dit wou ik je éénmaal zeggen. 't Is een intimiteit tusschen ons. Spreek er onderling niet over, maar laat ieder voor zichzelf zorgen, dat hij rein blijft." —

Dat gesprek heeft mij niet berouwd, al maak ik mij volstrekt geen illusie, dat 't bij allen is ingeslagen. Laten ouders toch ook de natuur met hun kinderen bespieden en dan de dingen vrijuit bespreken. Maar intiem!

Eén ding heb ik in dit onderhoud niet aangeroord, omdat ik mij richtte tot kinderen, die nog niet geheel in de puberteitsjaren waren: ik bedoel de onwillekeurige zaadloozingen, die zoo menige onbedorven jongen angst en onrust veroorzaken. 't Is toch zoo'n natuurlijk verschijnsel en zoo eenvoudig verklaarbaar. Immers, gelijk de natuur in de organen der plant zorgt voor overvloed van stuifmeel, dat grootendeels nutteloos verstuift, zoo produceert zij in de vol-groeide voortplantingsorganen van dieren en menschen een overvloedig sperma, dat gedeeltelijk weer door 't bloed wordt opgenomen, gedeeltelijk langs de natuurlijke wegen wordt afgevoerd.

Ik geloof, dat ik de vaders onder mijn lezers in overweging moet geven, hun 14- à 15-jarige zoons op dit volkomen normale verschijnsel te wijzen, vóór 't hen in onrust gebracht heeft.

VI. Over de leerkrachten.

't Laatste hoofdstuk had eigenlijk 't eerste moeten zijn.

En ik zou volstrekt niet gearzeld hebben, het de plaats te geven, die het toekomst, als het aanvankelijk niet mijn bedoeling geweest ware, het ingewikkelde en netelige vraagstuk der leerkrachten te laten rusten, tot ik 't te zijner tijd behandelen kon met grootere uitvoerigheid dan 'waartoe dit boekje mij ruimte biedt.

't Spreekt vanzelf, dat 't in deze kritische beschou-

wing niet mijn doel kan zijn, breedvoerig gewag te maken van al het goede, dat ons onderwijs in 't algemeen en ons M. O. in 't bijzonder heeft; temeer omdat mijn geschriften over onderwijszaken genoegzaam getuigenis affleggen, dat ik de vaderlandsche school geen kwaad hart toedraag. Toen ik echter mijn boekje af had, becroop mij een gevoel, alsof mijn werk het stempel der onvolledigheid droeg. Want ik ben mij volkomen bewust, dat in 't algemeen niet de kinderen maar de onderwijzers 't karakter van een school beheerschen, al zal de praktijk voor elk bijzonder geval wel eenig voorbehoud aan deze algemeene waarheid willen toevoegen.

Uit den aard der zaak zal de lagere volksschool in de voordeeligste, de particuliere standenschool in de nadeeligste conditie verkeerem, omdat de eerste de kinderen in de gemakkelijkste jaren van hun jeugd opneemt, 't onafhankelijkst staat tegenover de ouders en zich verheugen mag in een beetje natuurlijk gezag; terwijl de laatste de kinderen in de kritiekste levensjaren moet opleiden, direct van de ouders afhankelijk is, en maar al te dikwijls in haar gezag wordt tegen-gewerkt.

Maar deze omstandigheden doen niets af aan de waarheid, dat een uitmuntend stel leerkrachten van elke school een onafhankelijke, karaktervolle inrichting maken kan. Al heb ik er voorts in deze bladzijden al meermalen op gewezen, hoe pover 't in onze samenleving met de moraliteit geschapen staat, toch is 't mijn overtuiging, dat alle ouders voor hun kind de karaktervolste school de beste zullen achten. Het gaat

met 't ideaal der opvoeding als met de waarheid: zij wordt soms schandelijk verkracht, brutaal verdrongen, door haar trouwste vrienden twijfelend verlaten, alsof waarheid geen waarheid meer is, maar als zij ten slotte zegeviert, dan juicht het gansche mensdóm.

Dit alles overwegende, zou 't niet meer dan natuurlijk zijn, wanneer elke school er naar streefde, om niet alleen wetenschappelijk, maar ook en vooral zedelijk het hoogste te bereiken. En als de teekenen der tijden mij niet geheel bedriegen, gaat 't met de lagere volksschool dezen kant inderdaad op. De onderwijzers der volksschool, voor de overgrootste meerderheid uit de volksklasse gerecruteerd, hebben in de laatste vijf-en-twintig jaar ongetwijfeld reuzenschreden gemaakt, niet alleen wat betreft hun bekwaamheid, maar bovenal wat betreft hun warmte en belangstelling voor de zaak van het kind. En 't lijkt er niet naar, dat zij thans stil zullen staan. Er heerscht nog steeds een kolossale bedrijvigheid in het zoeken van betere methodes en doeltreffende leermiddelen voor alle vakken van onderwijs. Bovendien! juist dezer dagen heeft 't Nederlandsch Onderwijzersgenootschap zich tot H. M. de Koningin gewend met een verzoekschrift, om het daarheen te leiden, dat alle onderwijzers een kweekschoolopleiding ontvangen, na een einddiploma H. B. S. met driejarigen cursus verworven te hebben.

Dat noem ik de koe bij de horens vatten.

Want het brandende vraagstuk voor de school der toekomst: dat is de opleiding der leerkrachten.

Als 't nu met die kweekschoolopleiding maar niet 't doel is, alles te offeren aan den Moloch Wetenschap!

De mensch zal bij brood alleen niet leven.

De onderwijzer, die zijn moeilijke examens met lof heeft afgelegd, en in den reuk van knapheid staat, is daarom nog niet een zegen voor de school.

Een zegen voor de school is hij, die een hart vol liefde voor de kinderen heeft, en daarbij naar geest en gemoed 't geduld, den tact en de bekwaamheid bezit, om de kinderen alles mee te geven, wat 't leven voor hen gelukkig kan maken.

In de opleiding der leerkrachten is de opleiding tot mensch verzuimd. Nu kan men mij tegenwerpen, dat de vorming tot mensch 't best geschiedt in den brouwketel van het leven, maar dit neemt niet weg, dat superieure menschen van veelzijdige ervaring een ontzaglijken invloed ten goede kunnen uitoefenen op de harten van jonge mannen en vrouwen, vooral wanneer deze zich hun roeping als volksopvoeders bewust zijn.

Daarom zou ik mij die toekomstige kweekschool zoo gaarne tweeledig willen voorstellen:

1°. als een plaats van ethische vorming, afgesloten door een plechtige wijding tot onderwijzer;

2°. als een plaats van technische en wetenschappelijke voorbereiding voor het onderwijs, met een akte-examen tot einddoel.

Mijn hoop is niet gering, dat wij bij het L. O. binnen afzienbaren tijd een stelsel van opleiding zullen aanschouwen, waarbij rekening gehouden wordt met alle eischen, die de school der toekomst den onderwijzer zal stellen.

Bij het Middelbaar Onderwijs bestaat geen eigenlijke opleiding tot leeraar. De akte van bekwaamheid wijst alleen uit, dat de bezitter de door de wet vereischte kundigheden heeft verworven; als hij voor de klasse optreedt, weet men ongeveer, wat men als wetenschappelijk man aan hem zal hebben, wat hij als mensch presteeren zal, ligt ten eenenmale in het duister en hangt geheel af van de vraag, of hij sedert zijn kinderjaren en ondanks zijn veelomvattende studiën ook moreel gestegen is of niet.

School en onderwijzer beide boeten zwaar voor deze onbegrijpelijke nalatigheid en toch is nog nergens eenig teeken te bespeuren, dat de komende tijden andere toestanden zullen brengen.

Toen ik een paar jaar geleden bij een paedagogischen autoriteit de wenschelijkheid van een voorbereidings-school voor leeraren bij het M. O. bepleitte, en daartoe — omdat er binnen afzienbaren tijd toch geen kans is, dat de Staat zelf de koe bij de horens zal vatten — de hoogste klassen van mijn eigen school aanbood als terrein voor praktische ontwikkeling van een zeer beperkt aantal studenten, kreeg ik den meest pessimistischen twijfel te hooren aan de mogelijkheid, om die jonge mannen te doen breken met hun slentergang: candidaats, — doctoraal, — promotie, — privaatslessen, — schoolonderwijs.

Wellicht zullen er velen zijn, die een school voor M. O. niet geroepen achten tot opvoeding en ik zou voor die tegenwerping iets voelen, wanneer de school-opvoeding in niets anders bestond dan in 't opzettelijk aanbrengen van ethische begrippen. Maar er steekt

in den leertoon, in de leerwijze en in de leervakken zelf een groote formeele waarde en daardoor maakt 't een ontzaglijk verschil voor den leerling van wien hij zijn onderwijs onvangt. Democraat in mijn hart zou mij niets meer bekoren, dan een algemeene volksschool voor Lager, Middelbaar en Hooger Onderwijs in den trant, zooals bijv. Amerika die heeft; en dan: de besten uit elke maatschappelijke klasse, na een uitstekende opleiding genoten te hebben, daarin werkzaam.

Want er is nog een zwak punt in ons onderwijs en ik zal niet verzuimen het met den vinger aan te wijzen; dat n.l. de maatschappelijke klassen, die tegenwoordig het hoogste belang hebben bij opvoeding en onderwijs door de school, uit onbegrijpelijk vooroordeel in gebreke blijven een behoorlijk contingent der hunnen voor het onderwijzersambt te bestemmen. Dit verzuim wreekt zich aan hun kinderen.

Immers in plaats dat het warme leven der volksschool naar boven toe intenser wordt, verstijft en verkilt het. Het aanzien der school neemt af, de sympathie tusschen onderwijzers en leeraren verflauwt, omdat ze als vreemden en dus vijandig tegenover elkaar staan; de opvoedende kracht van de school zakt naar het nulpunt; alleen de dorre geleerdheid blijft over.

Zoo hoog als het lééren staat in de scholen van M. O., zoo laag staat daar het léven.

De zeldzame onderwijzer die den dubbelen schat van kennis en persoonlijkheid bezit en daarbij door het grove leven nog niet geheel ontнуchterd is, moge

beide argeloos aanbieden, in de meeste gevallen wordt de kennis aanvaard, de persoonlijkheid afgewezen.

Ongetwijfeld zou dit alles anders worden, als iedere maatschappelijke klasse zijn kinderen in de school werkzaam had; en deze omstandigheid zou de orde en het gezag, alsmede de vruchtbaarheid van het onderwijs in de scholen voor M. O. krachtiger steunen, dan alle maatregelen van tucht, waarover de school nog te beschikken heeft.

Bij mijn bezoek aan de Bedalesschool trof mij dadelijk de aanwezigheid van een kern van leeraren en leeraren, volkomen waardig de kinderen te leiden, die door de beste Engelsche families aan die school worden toevertrouwd, al liet ook de wetenschappelijkheid van hun onderwijs een Hollandsch onderwijzersgemoed onbevredigd.

Op mijn vraag aan den directeur hoe hij de leerkrachten vond, wier bezit ik hem benijdde, antwoordde hij:

„de beste van mijn leerlingen verlaten de school als student, dikwijls met het doel, om er later als leeraar terug te keeren. Na hun promotie bekwamen zij zich speciaal in enkele praktische dingen, waarmee zij zich in hun werkkring verdienstelijk willen maken; de eene in slöjd, de andere in cricket, tennis of voetbal, de derde in toegepaste natuurkunde, de vierde in tuinarbeid. Ze schromen daartoe niet, hun licht op te steken bij vreemde naties, of een jaartje als gewoon werkmans op een fabriek te gaan. Want zij weten bij ervaring, dat jongens in alle dingen een

189

superieuren leidsman noodig hebben, en gezag in een tak van onderwijs, sport of handenarbeid toekennen aan dengene, die blijk geeft er een meester in te zijn. Wanneer ze eindelijk, van zessen klaar, hun functie aanvaarden is het, alsof er altijd een plaats voor hen opengehouden is." —

Ik zal niet beweren, dat deze verklaring in kort bestek de eischen voor een ideaal opleiding van den leeraar weergeeft, maar er is althans één belangrijk punt in, waarop in Nederland den nadruk wel eens gelegd mag worden; dat is: bij jonge menschen de goede wil, om zich voor een bepaalde school alzijdig te bekwamen en dan hun levensdoel te zoeken in die school.

Er rimpelt zich altijd een fijn lachje van innig *dé-dain* op de gezichten van mijn groote jongens, wanneer ik hen deze promotie van leerling tot leeraar uitbeeld als een ideaal; en ik ben mij wel bewust, dat mijn leerlingen 't ambt van opvoeder nog niet rekenen tot de eervolle posities in de maatschappij.

Wat komt er een armoedig gevoel over mij, als ik mij herinner wat een getob het is, om leerkrachten op te diepen, die werkelijk een beetje hart voor de zaak van de school hebben.

Het is van den beginne af mijn stille hoop geweest een kern van blijvende leerkrachten om mij heen te kunnen verzamelen en daartoe heb ik menschelijker wijze alles gedaan, om de onderwijzers-betrekking aan de Brinoschool aangenaam te maken. Kleine klassen; lichte, vroolijke lokaaltjes; een vrije pauze tusschen de ochtendlessen; alle middagen vrij; een

krachtig gesteund prestige in de school; een goed salaris, 't zijn toch wel dingen, die den arbeid verzoeten? „Words! words!” kunt gij zeggen; maar als gij weet, dat de kosten van onderwijs aan de Brinio-school ongeveer f400.— per hoofd bedragen, dan moet ik toch ook nog iets anders laten klinken dan woorden alleen?

In mijn eersten „Brief over Opvoeding” heb ik geschreven:

„U roep ik op, mannen en vrouwen bij het onderwijs, die door talent of harde levenservaring gestempeld zijt tot zedelijk volwassen menschen en wier hart brandt van begeerte, om mee de handen uit de mouw te steken tot verheffing van het jonge geslacht.

Den fieren, zelfbewusten man heb ik noodig, om het karakter van mijn jongens te stalen door een goed voorbeeld.

De blijmoedige, zelfverloochenende vrouw heb ik noodig om het hart van mijn jongens zacht en rein te houden en hun mond te zuiveren van ruwe woorden.

Laat mijn stem niet klinken als die eens roependen in de woestijn!” —

Ik heb nooit een zweem van antwoord op dezen oproep ontvangen.

Zijn er in Nederland geen mannen en vrouwen, die iets meer kunnen dan praatjes maken over toekomstidealen?

Hoe dat zij, ik moest tegen wil en dank mijn medewerkers zoeken uit de kringen, waar de particuliere

school beschouwd wordt als de stijgbeugel, om in het zadel van het M. O. te komen.

Laat mij hun opleiding eens toetsen aan de eischen, die men een uitmuntend leeraar stellen mag.

Een uitmuntend leeraar moet zijn:

een man van algemeene ontwikkeling en groote, goed doorwerkte vakkennis; doorkneed in de methodiek van zijn vak, maar — wel verre van een slaafsche volgeling te zijn van een geschreven leergang, — altijd zoekende naar nieuwe banen; zich zoo in de leerstof bewegende, dat hij zijn leerlingen telkens nieuwe gezichtspunten opent en zichzelf ook dikwijls door nieuwe inzichten verrast.

Een man met goede, natuurlijke manieren, ongekunsteld in optreden en omgang.

Een man van tact en menschenkennis, breed van opvatting, grootmoedig van aard; beslist in zijn eischen, stipt in zijn plichten, jong van hart. —

De leerkrachten bij het M. O. laten zich naar hun opleiding splitsen in drie groepen:

- a. die een akademische opleiding hebben genoten.
- b. die na volbrachte studiën op een H. B. S. een akte M. O. hebben behaald met voorbijgaan van het L. O.
- c. die van het L. O. naar het M. O. zijn overgegaan.

Onder de gegradueerden zullen weinigen worden aangetroffen, wier beroepskeus bepaald is door een sterke neiging voor het onderwijzersambt.

. Bij de meesten zal òf de aanleg voor een bepaald vak, òf een persoonlijke liefhebberij, òf 't vooruitzicht van den sleutel te krijgen, om zich een goede maatschappelijke positie te veroveren, den doorslag gegeven hebben bij de overwegingen voor den te volgen studierichting. En 'k heb reden te gelooven, dat 't een witte raaf onder de studenten is, die zich eens ernstig bekommert over zijn toekomstige bestemming als onderwijzer.

Trouwens hij heeft er geen reden toe.

De akademie zelf gaat hem voor in zorgeloosheid.

Zij — de kweekplaats van tal van onderwijzers, aan wie de hoogste belangen van de jeugd in haar moeilijkste levensperiode worden toevertrouwd — biedt geen gelegenheid om zich in de theorie en in de praktijk van het onderwijs te bekwamen. Alzoo eerst na het doctoraal duikt wezenlijk 't besef op, dat 't toekomstig arbeidsveld in de school ligt. 't Is nu maar de vraag een stoplap te vinden, waarop zij hun eerste proeven van praktische geschiktheid kunnen geven. Geen nood, er zijn licht wat privaatlessen te vinden en anders is er wel een particuliere school, die verlost door de goedkoopte van de leerkracht, de stoplappen ter beschikking stelt.

Jammer maar, dat het *kinderen* zijn, die op deze wijze gewaagd worden aan de onbeholpenheid van den nieuwbakken leeraar.

Om tot een volledige beschouwing te komen zou ik hier weer een splitsing moeten voorstellen; en wel naargelang de jonge man talent heeft voor 't onderwijs of niet; en naargelang hij al of niet de persoon-

lijke kwaliteiten bezit, om met de jongens op te kunnen schieten.

Koos ik 't nadeeligste geval tot punt van uitgang, dan zou ik een beschrijving moeten geven van de dagelijksche kwellingen der ongelukkigigen, die door hun klasse ten doode zijn opgeschreven en hiertoe ontbreekt mij de moed. Want niemand, die buiten de school staat, kan zich een juist begrip vormen van wat een woelige klasse van groote jongens tegenover een niet gewild leeraar aan onmenselijkheid presteeren kan; en evenmin zou iemand kunnen begrijpen, welke ongelooftijke onhandigheden een grasgroene leeraar voor de klas kan uithalen.

Over 't voordeeligste geval ware ik gauw uitgepraat.

Ik zal dus aannemen, dat hij tot de breede rijen behoort, die geen natuurlijk talent, d. w. z. geen instinct bezitten voor de eigenaardige moeielijkheden van hun taak, maar wel beschikken over den vereischten tact, om met de jongens op goeden voet te komen.

Hij voelt zich nu gauw op zijn gemak.

De jongens zijn prettig en gewillig.

Aken en Keulen vragen ze hem; niet alleen elementaire bijzonderheden, maar ook en vooral hoogere wetenschap. Onder de les wil de een hierin, de ander daarin dieper doordringen en hij verheugt zich over zijn breede kennis, omdat hij allen bevredigen kan.

De klas is nooit beter te spreken, dan wanneer de leeraar, na zoo in 't voorbijgaan een paar onschuldige vragen over de eigenlijke les gedaan te hebben, maar begint te vertellen. Ze lachen hem vriendelijk toe en geven hem complimentjes over zijn knapheid

en praten hem naar den mond, wanneer hij eens even met hen gekscheert, of een mop tapt uit zijn studentenleven. Hoe kan hij 't den jongens kwalijk nemen, wanneer ze 't met hun werk blijkbaar op een akkoordje gooien. Och die beginselen komen er van zelf wel in; wanneer de repetitietijd aanbreekt vullen ze de gaten in hun wetenschap zelf wel aan. Hij heeft immers in zijn studententijd ook 't hardste gevost in de vacaties? 't Is toch niet te vergen, eeuwig en altijd examineerend voor de klas te staan met 't boekje in de hand! 't Zou zonde zijn voor den kostbaren tijd, die aan de hoogere wetenschap zoo nuttig besteed kan worden. En nooit is die hoogere wetenschap hem zelf zoo helder geweest, als nu hij haar, oreerende voor een aandachtig en weetgierig gehoor, met onverdroten ijver behandelt....

Zoo wordt de onderwijzer docent; zoo komt hij er toe in zijn kleine wereld professortje te spelen en collegetjes te geven. De jongens worden wel ijselijk knap, maar hun knapheid resideert in hun notitieboekjes in plaats van in hun bol.

Na een jaar komt 't overgangsexamen en blijkt 't resultaat $\pm$ nihil.

Zoo optimist kan onze leeraar niet zijn, of hij moet versteld staan over de wanorde, die hij in de meeste hersens geschapen heeft.

't Eerste rapportwerk is eenvoudig niet te aanvaarden.

Hij moet 't in 's hemelsnaam maar vernietigen en met zijn nieuwe opgaven een voet of wat lager bij den grond blijven.

De jongens — voelende, dat 't voor ditmaal ernst

wordt, nemen de zaak ook wat hooger op. Met behulp van eigengemaakte encyclopedies, die ze gemakkelijk in hun handpalm kunnen wegmoffelen, en een verdekt opgesteld leerboekje weten ze een stelletje draaglijk rapportwerk te voorschijn te brengen.

Zoo gaat 't met frisschen moed den tweeden cursus in.

Ik zal alweer 't gunstige geval stellen en aannemen, dat de jonge leeraar de fout zoekt bij zichzelf.

Hij erkent dus, dat hij fijntjes beetgenomen is.

Niet hij heeft de jongens, maar de jongens hebben hèm geëxamineerd.

De verrassende weetgierigheid, waarover hij zich zoo blij heeft gemaakt, was maar aanstellerij. Voortaan zal hij de rollen verwisselen en examineerend les geven volgens een boekje. Bovendien zal hij de jongens ééns of tweemaal per week wat schriftelijk werk opgeven, dan moeten ze ten minste wat beters doen dan met twee vuisten onder 't hoofd in een boek zitten soezen. Dit legt hem wel de straf op, om zijn vrije avonden te passeeren met correctie van een 20 à 30-tal schriften uit elke klasse, maar dat heeft hij best voor de goede zaak over. Aanvankelijk gaat 't goed: de jongens leeren hun lessen en leveren 't schriftelijk werk behoorlijk in. Daarmee is echter ook alles gezegd. De cahiers zien er over 't algemeen slordig uit, 't werk is niet behoorlijk in den vorm gemaakt, 't wemelt van fouten en men zou met ieder stuk werk wel een uurtje zoek kunnen brengen, om alle opmerkingen behoorlijk te noteeren. Foei, deze penitentie heeft hij nooit voorzien. Lesgeven is nog wát, maar

correctie! 't Duurt niet lang, of de scherpe neus der jongens komt op 't spoor van een stoutigheidje des leeraars. Het schriftelijk werk, hoewel deugdelijk voor gezien geteekend, komt wel eens ongecorrigeerd terug. Zou 't misschien ook door den beugel kunnen, als ze 't eens vergaten in te leveren? Hé, dat moeten ze eens probeeren. Zoo gebeurt 't, dat een listig ventje zijn werk wel maakt, maar 't stilletjes in zijn kasje houdt. Vraagt de leeraar er later naar, dan kan hij 't altijd nog inleveren, en op zijn stalen gezicht zal geen spoor van opzet te lezen staan.

Vraagt de leeraar er niet naar, dan ontduikt hij voortaan zijn plicht zonder gewetenswroeging.

Voorts ontdekken de jongens weldra een zekere regelmaat in de vraagbeurten. Onze leeraar is n.l. nog niet in het stadium van zijn praktische ervaring, om zich voor deze kleinigheid een notitieboekje aan te schaffen, en niemand zal betwijfelen, dat 't nu heel lastig is, om precies te weten, wie de vorige malen goed bedacht is en wie niet.

Na geobserveerd te hebben, hoeveel beurten in één les worden gegeven, deelen ze dus dat getal op 't aantal leerlingen en de uitkomst geeft hun aan, om de hoeveel weken ze plichtshalve hun les hebben te leeren. Zoo sukkelt 't voort.

De jongens verlaten gedeeltelijk de school, omdat zij 't eindexamen toch nooit halen, voor een klein deel worden ze gered door de vrees voor de overgangsexamens van de hoogere klassen en dekken dan de tekorten door in de laatste weken hun boeken en atlassen van buiten te leeren.

De leeraar eindelijk ploetert eenige jaren voort, tot dat hij thuis is in zijn vaarwater en een goed onderwijzer wordt.

Men ziet, ik blijf mij bepalen tot de gunstige gevallen. Want ik houd mij overtuigd, dat 't Middelaar Onderwijs op den duur 't best gediend wordt door de leerkrachten, die een academische opvoeding hebben genoten, d. w. z. wier wetenschappelijke ontwikkeling op breede basis staat en wier persoonlijkheid in de frissche atmosfeer van het akademieleven is gegroeid. Maar is dat succes niet al te duur gekocht?

En wordt 't niet meer dan tijd, dat de academie haar bestemming als kweekschool voor onderwijzers eindelijk eens toont te begrijpen door mee te werken tot de oprichting van een modelschool voor M. O. met een bekwaam 'practicus aan het hoofd en met verplichting voor de studenten, om zich daar minstens een jaar te bekwamen voor hun toekomstige taak?

* * *

De tweede groep begint zijn hogere studiën met een einddiploma Burgerschool tot basis, brevet van veelzijdige, maar helaas gewoonlijk zeer oppervlakkige en zeer vluchtige kennis, waarvoor men wèl doet, niet te diep respect te koesteren.

Onder de vele vakken, waarvan hem de beginselen bekend heeten te zijn, kwamen er een paar voor, die hem bijzonder aantrokken en waarin hij dan ook meer dan gewone vorderingen maakte. Voor die vakken wil hij achtereenvolgens een akte halen. Dit

198

gelukt hem dan ook na eenige jaren; en in aanmerking genomen de tegenwoordige exameneischen, mag men zelfs onderstellen, dat hij een zeer bekwaam theoreticus is. Aan methodiek van het onderwijs heeft hij echter bitter weinig gedaan, omdat de examencommissie dit punt van 't program toch zoo goed als negeert. Intusschen is 't niveau van zijn algemeene ontwikkeling onrustbarend snel gedaald, naar mate zijn speciale studie hooger en hooger steeg: hij wordt een man van eenzijdige ontwikkeling. Een mensch mag niet te veel hooi op zijn vork nemen en dus ligt 't voor de hand, dat zijn lievelingsstudie hem heelemaal in beslag heeft genomen. Hij heeft zich de weelde niet kunnen veroorloven behoorlijk met de maatschappij mee te leven, een geanimeerde conversatie aan te houden of van de overige genietingen der samenleving te profiteeren, zoodat ook de vorming van zijn individualiteit — zijn innerlijke opvoeding — ver ten achteren is gebleven bij zijn wetenschappelijke ontwikkeling. Hij moge in specieelkennis ten slotte kunnen wedijveren met den knapsten doctorandus, wat breedheid van wetenschap en veelzijdigheid van opvoeding betreft kan hij stellig niet in diens schaduw staan.

En ik geloof dan ook, dat er gevaar bestaat in dit type al de slechte eigenschappen vereenigd te zien, die we in den practicus hebben te vreezen. Dit neemt echter niet weg, dat hij een betrekking krijgt, zoodra hij daartoe volgens de ranglijst in de termen valt. Een diploma van praktische geschiktheid wordt niet geëischt, en geen mensch ter wereld kan ook maar

bij benadering uitmaken, of hij de H. B. S. ten zegen of ten vloek zal zijn.

Zoo betreedt hij de school.

Als mensch onderscheidt hij zich dikwijls door eenige eigenaardigheden, die de aandacht der jongens plegen te trekken. De een is kinderachtig, onbeholpen, verlegen; de ander heeft wat komieks in zijn houding, in zijn kleeding of in zijn toilet. Een derde beweegt zich onrustig voor de klasse en ziet blijkbaar geen schepsel terwijl hij les geeft. Een vierde is kitteoorig, krenterig of bekrompen. Een vijfde is achterdochtig en vitterig. Een zesde is ruw en opvliegend. En velen zijn pedant.

Maar ik wil aannemen, dat hij van huis uit een joviaal mensch is en zijn bekrompen kamerleven hem niet alle ruimte van levensopvatting heeft betimmerd.

Als leeraar kenmerkt zijn optreden zich door een groote beslistheid. Zoowel in de elementaire als in de hogere wetenschap van zijn vak beweegt hij zich met een gemakkelijkerheid, alsof alles gesneden koek voor hem is.

Dat is trouwens ook 't geval. Hij vindt de jongens verbazend dom in vergelijking van wat een gewoon menschenkind volgens hem in doorsneê van zijn vak behoort te weten. Maar ze hebben waarschijnlijk tot op dezen dag bitter slecht onderwijs genoten, anders zou 't peil van de klasse niet zoo laag zijn. Wie zou hem kwalijk nemen, dat hij zich van tijd tot tijd in een driftige bui, een liefelijkheid permitteert aan 't adres van zijn voorganger?

Het leerboek, dat de jongens gebruiken deugt eigenlijk ook geen sikkepit.

Hij is echter al bezig er één te schrijven en komt dit over eenige maanden van de pers, dan is Leiden in zooverre ontzet ¹⁾.

Voorloopig moeten de jongens 't dus maar doen met een dictaat. —

Zoo besteedt onze leeraar het lesuur aan een dictee, de kinderen moeten dat thuis uitwerken, in 't net overschrijven en door oefeningen bevestigen.

Na een week of zes wordt er een grondige repetitie gehouden, waarbij van de leerlingen verwacht wordt, dat zij al het behandelde geheel op eigen gelegenheid nog eens grondig zullen bestudeeren. Zoo gaat 't voort.

Niet de les, maar de repetitie wordt de grondslag van het onderwijs.

Die eeuwige repetities houden de kinderen 't heele jaar door in spanning. Op school behoeven ze alleen maar onverklaarde en onbegrepen leerstof op te pennen, thuis moeten ze zwoegen, om die er in te werken.

Meestal komt er een kink in de kabel.

De jonge leeraar, zijn vak beschouwende als 't middelpunt van 't heelal en daardoor vergetende, dat er

---

1) Op de zonderlinge manie van de leeraren bij het M. O., om zich te vereeuwigen in een leerboek, 't welk gewoonlijk slechts de negatieve verdienste bezit, dat het meehelpt de éénheid in de boekenlijst der Rijks-Hoogere-Burgerscholen tot een paskwil te maken, hoop ik later terug te komen. Voorloopig moet mij de opmerking van het hart, dat de kinderen 't stellig met de helft van hun boeken konden doen. Zij moeten 't van 't onderwijs hebben!

nog veel meer aanslagen worden gesmeed op de leer-
gierigheid en den vrijen tijd der jongens, heeft deze
laatsten herhaaldelijk een pak werk opgegeven, gelijk
hij zelf vroeger kreeg toen hij nog studeerende was.
Zij hebben hun toevlucht genomen tot de talrijke
trucs, waarmee een in 't nauw gebrachte schooljongen
zich uit den brand redt, dit stoutigheidje is door den
leeraar ontdekt en de gansche klasse veroordeeld tot
een ongenadige strafexercitie.

Dat is te veel. Een storm van verontwaardiging
barst los.

Wie onze jongens kent, als 't kruidje-roer-mij-niet
van hun rechtsgevoel is beleedigd, zal geen oogenblik
in twijfel verkeeren aangaande de hardnekkigheid van
hun verzet. 't Is een kritiek geval.

Gelukkig komt de directeur er aan te pas en deze
is man van ervaring genoeg, om een schikking te
bewerken.

Maar de betrokken leeraar, die toch al niet bizon-
der gewild was, heeft 't nu voorgoed verbruid en de
enkele gevallen niet meegeteld, dat hij zich door
draconische middelen weet te handhaven, kan hij
zijn matten wel oprollen.

't Tweede bedrijf van zijn paedagogische ontbol-
stering speelt dus ergens anders. En aannemende,
dat ook deze jonge man zich de wijze lessen der
ervaring ten nutte maakt, zal hij na nog eenige
moeilijke jaren doorworsteld te hebben zijn sporen
verdienen en een goed onderwijzer worden ¹⁾.

---

1) Het is mij volstrekt niet ontgaan en ik constateer het met blijd-

Maar nogmaals: is dit succes niet al te duur gekocht?

En wordt 't niet meer dan tijd, dat ook deze groep onder de verplichting komt te staan, om bij hun sollicitaties te overleggen een diploma van praktische geschiktheid, uitgerekte door het hoofd van een model-school voor Middelbaar Onderwijs na een proeftijd van een jaar?

Daargelaten nog de onontbeerlijke praktische voorbereiding voor de toekomstige taak, zou inzonderheid deze groep aan zoo'n school te danken kunnen hebben, dat zij door dagelijksche gedachtenwrijving met haars gelijken en haar meerderen in wetenschap, een beetje ruimer kijk kreeg op het leven en de eigenaardigheden aflei, die haar carrière gewoonlijk zoozeer in den weg staan.

* * *

De Middelbare onderwijzers, die uit de lagere school zijn gerecruteerd, hebben op de beide andere groepen vóór, dat zij in de praktijk van het lager onderwijs zijn doorkneed en — als zij niet geheel van paedagogisch talent misdeeld zijn — ten minste wéten, hoe zij les moeten geven.

Wie de H. B. S. geen hoogere bestemming toekent, dan zij zich — te oordeelen naar haar povere werk-

---

schap, dat men bij het M. O. in den laatsten tijd met huiswerk wat schappelijker wordt.

Maar die eeuwige repetities! De kinderen moeten 't van 't onderwijs hebben!

zaamheid — zelf heeft gekozen, zal onder deze groep de bruikbaarste leerkrachten zoeken; leerkrachten, die voor hun salaris van meet af behoorlijke diensten presteeren inplaats van op 'slands kosten een dure praktische opleiding te ontvangen en daarenboven de maatschappij te belasten met de mislukte proefstukken van hun onderwijskunst.

Anderen echter, die de H. B. S. ook beschouwen als inrichting van opvoeding; die overtuigd zijn, dat 't voor de toekomst van een jongen een machtig verschil maakt met welke persoonlijkheden hij in zijn jeugd in nauwe aanraking is geweest, die gelooven, dat 't succes van 't onderwijs eerst dan verzekerd is, als de verstandelijke meerderheid van den onderwijzer gedragen wordt door zijn innerlijke opvoeding, zullen hun voorkeur niet zoo grif aan deze groep schenken, daar 't lang niet tot de uitzonderingen behoort, dat de positieve verdiensten van deze leeraren door hun negatieve kwaliteiten in de schaduw worden gesteld. Laat mij, vóór ik hun optreden in de school kenschets hun geschiedenis in korte trekken meedeelen.

Voortgekomen uit den kleinen burgerstand hebben ze zich gelukkig geacht de lessen aan een kweek- of normaalschool, of die aan de H. B. S. van hun woonplaats te kunnen volgen. Op hun 18de of 19de jaar leggen ze onderwijzersexamen af (wat voor de laatsten alleen mogelijk is na een aanvullingsstudie in paedagogiek) en daar hun ouders begrijpelijker wijze dit tijdstip al met eenig ongeduld hebben tegemoet gezien, geldt het voor een heele triomf, als ze zoo gelukkig zijn, binnenkort in het groote gilde der mini-

mum-lijders te worden opgenomen. Van dit oogenblik af staan ze op eigen beenen.

De meest prozaische omstandigheden beteugelen hun ongebreidelde energie en studielust in zooverre, dat ze het ideaal van een akte M. O. na kort proces voorloopig prijsgeven en al hun vrije uren besteden aan de studie der moderne talen. (Deze groep levert n.l. een zoo gering contingent van de leeraren in wis- en natuurkundige wetenschappen, dat 't mij niet de moeite waard voorkomt, deze weinigen in hun loopbaan te volgen.)

Na één of meer diploma's voor lager onderwijs in die talen behaald te hebben, gaan ze ten deele over naar het bijzonder, ten deele naar het openbaar uitgebreid lager onderwijs. De verstandigsten maken zich vervolgens nog meester van de hoofdkate, wat vooral op den weg ligt van hen, die voor Geschiedenis en Aardrijkskunde M. O. wenschen door te gaan, de meesten echter begraven zich direct in hun speciaalstudie en vertoonen in enkele jaren 't krasse stukje, om ten spijt van de waarneming eener moeilijke, hun beste krachten in beslagnemende onderwijzersbetrekking, de bevoegdheid tot het geven van Middelbaar Onderwijs in één of meer vakken te veroveren. Op 28- à 30-jarigen leeftijd hebben ze dus hun doel bereikt, maar de bovenmenselijke inspanning heeft gewoonlijk hun gezondheid en hun zenuwgestel niet onaangetaast gelaten. Bovendien zijn ze nu ook één en al grammaire, phonetiek en historie geworden en 't kost hun moeite zich voor iets anders te interesseeren dan voor hun vak. De maatschappij is hun vreemd;

ze kennen haar niet eens uit de dagbladen; aan de samenleving zijn ze min of meer ontwassen en in een kring van welopgevoede, veelzijdig ontwikkelde menschen maken ze dikwijls een ongelukkige figuur door hun gemis aan toon en uiterlijke beschaving. Hoe ook door het lot begunstigd met aanleg en energie, hun innerlijke opvoeding is blijven staan $\pm$ op de hoogte, die ze een jaar of twaalf geleden bereikt had; 't leven is tot hen gekomen en ze hebben er niets aan gevraagd; de ervaring heeft bij hun aangeklopt en zij hebben niet opengedaan; het gemoed heeft gesproken en ze hebben geen antwoord gegeven: aan het intellect is alles ten offer gebracht.

Zoo betreden zij de Hoogere Burgerschool: toegerust met uitgebreide kennis, praktisch goed onderlegd, maar dikwijls pedant en aanstellerig of kinderachtig en bekrompen.

Terwijl de jongens uit den aard der zaak sympathiek gestemd zijn voor een door het akademieleven goed ontbolsterd leeraar, die hun een prettig gezicht en een natuurlijke meerderheid in omgang toont, ontvangen ze een onderwijzer van bovenbedoeld stempel met een zekeren tegenzin.

Zijn schoolmeesterschap volgt hem op de hielen en waar de andere aanvankelijk m'nheer heet, krijgt hij direct den titel van meester.

Ongelukkig, wanneer hij zijn „meesterschap” ook inderdaad op den nieuwen bodem tracht over te planten: de onderscheiding is dan meteen zijn vonnis en ik zou niet weten, of er ooit iemand ongenadiger in de verdrukking kan komen dan hij.

Maar gesteld, dat hij op deze klip niet strandt; gesteld, dat hij zijn leermethode behoorlijk op de nieuwe leest heeft gezet; gesteld, dat hij de oogen en de ooren, het geduld en de verdraagzaamheid van een goed onderwijzer bezit; dat het eerste kritieke schoolgeval zijn prestige eer vestigt dan afbreuk doet, wat zal hij dan nòg te geven hebben aan den jongen mensch, die behalve onderwijs ook opvoeding van hem te eischen heeft?

Waar zal in het gemoedsleven van den leerling de plaats te vinden zijn, waar hij heeft gezaaid? de strooming, die zijn moreele invloed deed ontspringen? de eerbied, die zijn meerderheid heeft opgewekt? . . . .

Voor deze in veel opzichten zoo goed geschoolde leerkracht bij het M. O. zou 't dunkt mij een zegen zijn, wanneer hem de verplichting werd opgelegd, om bij zijn sollicitatie te overleggen een diploma van voldoende praktische voorbereiding aan een model-school als vroeger omschreven.

't Financieele bezwaar daartegen kan gemakkelijk worden opgelost door een voorschot van het Rijk, gelijk de onderwijzers voor Indië dat ontvangen ten behoeve van hun uitrusting.

Zooals gezegd, uit deze drie categorieën in hun groentijd moest ik mijn medewerkers kiezen en het zal den lezer niet verwonderen, dat ik de zure vruchten van een gebrekkige opleiding, waarin de vorming tot mensch ten eenenmale ontbreekt, vaker heb geproefd dan mij lief was.

De bezwaren, die ik telkens weer heb zien opdemen, zijn vierderlei en betreffen:

- 1°. den aard van de wetenschap.
- 2°. de methode van onderwijs.
- 3°. de eenzijdigheid van ontwikkeling.
- 4°. de bekrompenheid van persoon.

Reeds bij een proefles onderscheidt de akademisch gevormde onderwijzer zich hierdoor, dat hij de leerstof breed opneemt en blijk geeft zich gemakkelijk in zijn wetenschap te bewegen.

Hij maakt soms belachelijke blunders in de elementaire détails van zijn vak en hij moet soms bij de jongens zelf terecht komen om bevestiging van kleinigheden, die hem vaag voor den geest schemeren, maar er zit toch breedte en diepte in zijn les; iets van de rustige autoriteit, die zich niet hoeft te schamen, iets niet te weten.

De beide andere categorieën zijn gewoonlijk in de détails van hun vak doorkneed, maar zij missen den breeden kijk op de dingen.

In hun proefflessen kan de deskundige precies het lijntje volgen, waarlangs zij zich in hun wetenschappelijke ontwikkeling bewogen hebben en dikwijls is 't zelfs niet moeilijk de boekjes te noemen, waaruit zij hun kennis hebben opgediept. Hun wetenschap heeft gewoonlijk alleen maar lengte; en zij negeeren breedte en diepte, alsof 't een gek is, die zich buiten het officieele lijntje waagt.

Deze stupide opvatting beheerscht hun onderwijsmethode geheel en al. In dezelfde orde, waarin de wetenschap in hun hersens opgetast is, geven zij haar

aan de leerlingen terug. Dezelfde boekjes, die hún tot leiddraad bij de studie hebben gediend, nemen ze ook als leiddraad bij hun onderwijs en ze keuren onverbiddelijk alles af, wat van het boekje afwijkt. Jaar in jaar uit volgen ze het oude karrespoor. Van tijd tot tijd dringt 't gerucht tot hen door, dat er op methodisch gebied nieuwe banen zijn, maar zij achten 't ver beneden hun waardigheid, er kennis van te nemen.

Zij beoordeelen hun leerlingen ook geheel naar den maatstaf van détailkennis en als zij toelatingsexamens moeten afnemen loopt dat geheel over wetenschappelijke finesses ¹⁾). Hun geliefkoosde leervorm is de mededeelende; zelfs bij het onderwijs in de wiskundige

---

1) Daar ik voor leeken schrijf, moet ik den lust tot commentaar weersiaan. Het zou anders verleidelijk zijn, de aanbidding der grammaticale haarkloverijen bij het onderwijs in taal eens aan de kaak te stellen.

Maar ik kan niet nalaten één staaltje ter toelichting te geven, ontleend aan het onderwijs in de stereometrie.

Wetenschappelijk beschouwd is dit een vak van zuiver synthetischen gang; dus wordt de leerstof in alle leerboeken der stereometrie, die echter niet voor kinderen van een jaar of zestien geschreven zijn, synthetisch behandeld. Zij openen met een heele reeks abstracte stellingen, waar de begaafde jongen nog geen touw aan vast kan knoopen, laat staan de middelmatige.

Methodisch beschouwd is de stereometrie echter een vak van analytischen gang en wie dit ontkennen wil slaat daarmee de eenvoudigste wetten der onderwijskunde in het gezicht. Nu doet 't er immers niets toe, hoe de leeraar in wiskunde de kennis der stereometrie heeft verworven, hij heeft zich eenvoudig de vraag te stellen, hoe hij den leerlingen met inachtneming van de algemeene wetten der onderwijskunde door middel van het levende onderwijs en buiten 't doode leerboek om, begrip van de stereometrie zal geven. Daartoe zou hij de

vakken wijken ze daar niet af: het boekje zegt, hoe je moet doen en zoo heb je 't eenvoudig te leeren; of je de zaak begrijpt en 't doel van die zaak en 't verband van die zaak met andere, dat alles is van ondergeschikt belang; het komt vanzelf!

Zij ontwikkelen niet het verstand, maar het geheugen van den leerling en elk vak van onderwijs wordt methodisch verwrongen, tot 't aan dit doel beantwoordt.

Natuurlijk — en ik acht mij gelukkig 't te mogen constateeren — zijn er, vooral onder de jongeren talrijke leeraren, die door praktische ervaring wakker geschud, uit het gareel van star conservatisme springen en de methode van hun vak meer in overeenstemming brengen met den geest van onzen tijd, maar dit zijn betrekkelijk uitzonderingen. En wie onder mijn lezers wil weten, hoe despotisch de oude sleur nog in het onderwijs regeert, moet maar eens nagaan, wat de hersens van hun kinderen krijgen te verwerken.

Nog maar enkele dagen geleden zag ik een stel examenwerk voor het Nederlandsch, opgegeven voor het toelatingsexamen 1ste klasse H. B. S., enkel be-

---

heele reeks abstracte stellingen boven bedoeld moeten negeeren en tot uitgangspunt moeten kiezen: het lichaam.

Maar zoo gaat 't in de praktijk niet.

De jongens krijgen 't leerboek der stereometrie zelf in handen, beginnen de stellingen op blad. 1 en zoo vervolgens van buiten te leeren, worden in de les overhoord, en raken zò op de hoogte — als 't lukt:

Dat noem ik de paarden achter den wagen spannen.

staande uit verwrongen volzinnen, waarin de candidaat den buigingsuitgang van een allerzotsten 3^{den} n. v. moest invullen. Evenzoo kreeg ik van een 1ste klasse H. B. S. leerling 2 dikke cahiers vol aantekeningen over den Subjonctief onder de oogen.

* * *

Al schijnt mij de aard der wetenschap en de methodiek bij het M. O. verre van volmaakt, toch zouden er, dunkt mij, minder slachtoffers bij dat onderwijs vallen, als het algemeen gediend werd door edele persoonlijkheden, gelijk sommige bekende Gymnasia en H. B. S. het voorrecht hebben te bezitten. Natuurlijk scheelt 't al veel, wie de school leidt; en een uitstekend directeur of rector zal ten minste een geest van orde en goeden wil in de school kunnen scheppen, die het onderwijs krachtig steunt; maar „het moreel” van de school heeft de beste directeur of rector nog niet in zijn macht.

Er zijn groote steden in ons land, voor welke 't een vloek is, dat de scholen voor M. O. er niet deugen. Er zullen honderden ouders zijn, die met spijt en droefheid den fatalen invloed van sommige minderwaardige persoonlijkheden op het karakter van een school en de vruchtbaarheid van het onderwijs hebben geconstateerd.

Het ouderhart voelt wel, van hoe onberekenbaar gewicht 't voor een jongen is, dat hij in zijn jeugd omgaat met goede persoonlijkheden. En ik kan ouders op grond mijner ervaring verzekeren, dat zij dien

invloed niet licht kunnen overschatten. Ik heb in mijn praktijk dikwijls ondervonden, hoe één of twee verkeerde jongens den geest in huis en school bijna onherstelbaar kunnen ondermijnen en hoe één verkeerd onderwijzer een geest van kwaadwilligheid in het schoolleven kan verwekken, die door geen drie anderen te neutraliseeren is. Hoe dikwijls heeft 't mij innerlijk verblijd, de macht te bezitten, zulke schepselen van mij af te kunnen schudden, als hun druk mij al te zeer benauwde. Hoe zou ik de menschen graag in hun ziel willen lezen, vóór ik ze aan mijn school verbind en hoe betreur ik 't telkens, geen kanalen te hebben, om mij te vergewissen omtrent den aard en het karakter der personen, die toegang vragen tot mijn omgeving.

Er is één vrouw in mijn school werkzaam geweest, die superieur was in onderwijs en van wie daarenboven opvoedende kracht uitging, doordat zij rijp was in persoonlijkheid en beide gaf met kloeke oprechtheid. Onder de overigen waren er één of twee, die — van nature begaafd met mooie menschelijke eigenschappen — een belofte inhielden voor de toekomst, maar voor mijn school nog weinig konden beteekenen, doordat zij in leeftijd en ervaring veel te na bij mijn oudste jongens stonden.

In de groote meerderheid heb ik menschen leeren kennen, zooals onze tijd ze bij duizenden oplevert: menschen, die het leven beschouwen als een maskerade.

Men voelt, wie ze zijn, maar ze laten zich niet kennen. Ze hebben zich een zekere levensvaardigheid eigen gemaakt, en daarachter moffelen ze met meer

of minder tact hun wáren aard, hun wézenlijk karakter, hun eerlijke meeningen weg, totdat hun eigenbelang of hun eigenliefde in de knel komt en ze zich plotseling ontpoppen als groote ondeugende kinderen met de cynische brutaliteit van straatbengels.

Onze samenleving moge deze mystificaties in de hand werken, voor het schoolleven zijn zij noodlottig. Want al is de jeugd niet altijd even gevoelig voor oprechtheid en al laat ook zij zich door valschen schijn nog al eens verblinden, de opvoeding is toch met rechtschapenheid en natuurlijkheid 't best gediend en op den duur zullen de kinderen zich tot de eerlijke menschen het meest aangetrokken voelen. Wat moet de maatschappij haar belangen nog slecht verstaan, om niet te zorgen, dat bij de opvoeding van de vrouw wordt gestreefd naar het hoogst bereikbare. Wat zou er veel meer geluk in het gezin en in de school zijn, en wat zou er een veel edeler geslacht opbloeien, wanneer de vrouw althans in hoofdtrekken leek op het beeld, dat de dichters zoo gaarne van haar ontwerpen? De samenwerking van man en vrouw in de opvoeding van jongens is vroeger altijd een groote illusie van mij geweest, de ervaring heeft mij zoodanig ontgoocheld, dat ik thans slechts noode een vrouw in een verantwoordelijke betrekking benoem.

Wie klaagt over teleurstellende ervaring, loopt de kans, dat de lezer twijfelend zal vragen, of de schuld misschien ook bij den klager zelf ligt, doordat hij wellicht overdreven verwachtingen koestert? Ik zal daarom mijn zwartgallige beschouwing met een enkelen greep uit mijn ervaring motiveeren.

In November 1905 trad er een onderwijzeres aan mijn school op, om in hoofdzaak onderwijs te geven aan een jongen van 10 jaar, op een salaris van f 1000. Dit kostbaar onderwijs aan één knaap werd niet door zijn ouders betaald of gedeeltelijk vergoed, maar door mij vrijwillig geofferd; en ik meende daarvoor goed onderwijs en warme toewijding te mogen verwachten. Daar ik van oordeel was, dat vier morgenlessen van $\frac{3}{4}$ uur voor één kind te machtig zouden zijn, stelde ik de onderwijzeres voor, halve uren les te geven en het overblijvende kwartier telkens met den jongen naar buiten te gaan, om hem in de vrije natuur al die dingen te leeren, waartoe het buitenleven aanleiding geeft. 't Eerste wat mij opviel, was dat de juffrouw dat vrije kwartier gebruikte voor eigen ontspanning en den jongen liet doen, wat hem in 't hoofd kwam. 't Tweede, wat mij trof, was dat zij in de lessen altijd op een stoel zat en er nooit eenige kleur of warmte in haar onderwijs op te merken viel.

Een keer of vier in de week moest zij onderwijs in het Nederlandsch geven aan een stuk of acht jongens van 12 à 13 jaar, en deze waren in minder dan geen tijd in opstand tegen hun onderwijzeres, omdat ze 't onderwijs zoo saai en ver beneden hun peil vonden. Ik riep de jongens op een avond na schooltijd bij mij, lei hun uit, dat de juffrouw altijd klassikaal onderwijs gegeven had aan kinderen van een jaar of zeven en nu wellicht den toon voor hen niet dadelijk kon vatten; beloofde hen, dat ik 't onderwijs op peil zou brengen, maar steunde het prestige van de onderwijzeres door haar bekwaamheid en goeden wil hoog

te houden. Eenige volgende lessen gaf ik zelf en hiermee dacht ik deze zaak gewonnen te hebben. 't Slappe onderwijs aan 't eerstbedoelde jongentje liet ik een maand of vier op zijn beloop, altijd in de hoop, dat 't wel beter zou worden. Maar eindelijk werd 't mij toch te machtig en in 't begin van Maart bracht ik mijn bezwaren tegen haar onderwijs te berde.

Toen antwoordde zij: „dat Nederlandsche onderwijs kan ik niet geven, want ik heb in geen jaar of tien een boek in handen gehad en nu weet ik al die dingen zelf niet meer. En dan, ik zal 't u maar zeggen: ik ben niet gezond en ik heb om gezondheidsredenen bij u gesolliciteerd, denkende dat ik in Hilversum in zoo'n makkelijke betrekking wel beter worden zou. Ik heb een nierziekte, ziet u! Dat wordt àl erger en nu voel ik wel, dat ik niet bij 't onderwijs kan blijven, dus ik wou maar ontslag vragen. Nu ben ik van plan een pension op te richten. In 't voorjaar is 't de beste tijd, om daarmee te beginnen en daarom wou ik u vragen, mij tegen 1 Mei ontslag te geven.”

Ik heb al te veel ondervonden, om nog van iets vreemd op te kijken en dus nam ik 't geval op, zooals 't mij werd gepresenteerd.

„Wel,” zei ik, „als u ziek is, dan zwijg ik over alles. Ik vind wel, dat u dan niet bij mij had mogen solliciteeren, want de school is er voor de kinderen, niet waar? en 't gaat niet aan, haar te beschouwen als sanatorium. Maar gedane zaken nemen toch geen keer en dus neem ik uw verzoek om ontslag tegen 1 Mei aan.”

Vervolgens ontraadde ik haar ernstig met een ziek

lichaam een pensioen te beginnen, maar daar was toen geen houden of keeren aan.

Eenige dagen later kwam de juffrouw op de gedachte, dat ze genoeg dienstjaren had, om een rijks-pensioentje te vragen en om dit te kunnen krijgen, moest ze door twee heusche doctoren gekeurd worden.

De doctoren constateerden zonder voorbehoud, dat er van nierziekte geen sprake was. De ziekte was gesimuleerd. De juffrouw kwam mij dezen uitslag met groote opgewektheid mededeelen. 't Plan pensioen was eensklaps verdampt en de juffrouw wou wel op de Brinioschool blijven.

Ik antwoordde, dat dit alleen kón, wanneer ik dan van stonden af rekenen kon op de heele persoon en op de volle werkkraft, waarop de juffrouw antwoordde:

„mijn levensopvatting is: vóór alles ik-zelf; wat er dan nog te geven is: voor anderen. Zou ben ik altijd geweest, ziet u! Dus ik wil in de school doen, wat ik meen te kunnen.” —

Ronduit gezegd, ik had een gevoel van voor den gek gehouden te worden. Maar ik bepaalde mij tot den eisch: als U mij een attest kunt geven van de doctoren, die U gekeurd hebben, dat U volkomen geschikt is voor Uw werk, dan kunt U blijven; zoo niet, dan houd ik mij aan den datum van 1 Mei voor Uw ontslag.

't Attest was niet bevredigend en dus bleef ik bij de afspraak.

Inmiddels had ik de juffrouw 't Nederlandsche

onderwijs in de hogere klas allang moeten ontnemen ; de lagere klas was gaandeweg uitgedijd tot drie leerlingen en hiervan werd om de haverklap nog één wegens slecht gedrag uit de les verwijderd. Hoe kon ik zoo'n kind ooit ernstig over dat „slechte gedrag” onderhouden, als 't mijn overtuiging was, dat de schuld lag aan de onderwijzeres ?

Toen den 11^{den} April de Paaschvacantie intrad viel er dan ook een pak van mijn hart. Ik betaalde de onderwijzeres haar salaris tot 1 Mei uit en verzocht haar, niet weerom te komen. —

Maar daarmee had ik dit liefelijke geval nog niet doorgezielt.

Ik ontving den volgenden dag een briefje van de juffrouw :

Zeer geachte Heer Kleefstra.

Hierbij neem ik beleefd de vrijheid U aan een kleinigheid te herinneren, n.l. aan het bestaan van een contract tusschen U en mij, waarvan het laatste deel luidt: „opzegging van de betrekking geschiedt wederzijds op een termijn van 3 (zegge drie) maanden.

Aangezien U mij op Vrijdag 23 Maart j.l. de betrekking hebt opgezegd, bent U verplicht mij de maanden April, Mei en Juni ten volle uit te betalen. Daar U mij heden bij mijn definitief vertrek slechts de maand April uitbetaald hebt, bent U mij op 't oogenblik nog het salaris over 2 maanden of $2 \times f 83.33 = f 166.66$ schuldig.

Aangezien echter mijn dorst naar geld klein genoeg en mijn genade tegenover U groot genoeg is, wil ik U een eventueele vervolging wegens contractbreuk besparen; het is mij een waar genoegen, aan U, directeur der Brinioschool, genoemd bedrag te schenken, hopende dat U een aangename vacantie daardoor zult hebben.

En nu heb ik mijn plicht gedaan: voor sommige menschen is het goed, dat ze aan enkele kleinigheden worden herinnerd. Met innigen dank voor Uw kostelijke bijdrage tot verrijking mijner menschenkennis, hoogachtend enz.

Uit dit stuk blijkt ten duidelijkste, dat iemand:

bedrog kan plegen bij een sollicitatie.

haar eenvoudigste plichten maandenlang kan verzuimen, op grond van een voorgewende ziekte.

ontslag kan vragen en weer herroepen, al naar eigenbelang, luim en gril meebrengen.

de zotste levensbeginselen kan uitslaan met een air van kinderlijke onnoozelheid.

en zich dan toch nog in haar rechten gekrenkt acht, als daar een afdoend middel van verweer tegenover wordt gesteld.

Ik ben van meening, dat zulke dingen brutaal en schandelijk zijn.

Wat de mannen betreft, mijn beste onderwijzers, alle door banden van vriendschap aan de oude school

verbonden, zullen 't mij niet euvel duiden, wanneer ik hen nog niet als modellen van leerkrachten voor de school der toekomst beschouw, al gedenk ik hun persoon en hun arbeid met dankbaarheid. Ook zij zullen zich de strubbelingen kunnen herinneren, die tot hun ontbolstering als ervaren leeraren hebben geleid, doordat zij er de goede leering uit trokken.

De groote moeilijkheid voor den nieuwbakken leeraar schijnt te zijn: zich met zijn werkkring te accommoderen en de kwaliteiten te verwerven, om zich in dien werkkring verdienstelijk te maken, zoo noodig met opoffering van eigen belang.

Dàt is de sleutel tot een mooie carrière bij het onderwijs.

Het is mij een raadsel, dat dit niet door ieder jong man met goede arbeidskracht helder wordt ingezien. Elke betrekking in de maatschappij, verdienstelijk vervuld, vraagt den héélen mensch, niet alleen zijn hoofd of zijn handen. Hoeveel te meer de leeraarsbetrekking.

Niet door de boeken maar in de praktijk moet de leeraar zijn opvoeding voltooien. Hij moet niet in de eerste plaats zoeken naar de fouten en de tekortkomingen van zijn leerlingen, maar naar de fouten en de tekortkomingen van zichzelf.

Elke strubbeling in de school moet een praktische les zijn voor hemzelf en hij moet daarin aanleiding vinden om zichzelf te herzien.

Dat zijn de geloofsartikelen voor den aanstaanden leeraar.

Zoolang deze hem niet door de beste mannen van

zijn tijd in de jaren van een ernstige opleiding worden ingeprent, behoeft 't geen verwondering te baren, dat ze dikwijls in volle onschuld worden overtreden.

Er is nog veel zedelijke onmacht verborgen onder het bedriegelijke kleed van geestelijke welgesteldheid.

Het eenige middel, om de school te maken tot een instituut van volksopvoeding, is: het aanzien van den onderwijzersstand zoodanig te verheffen, dat zijn autoriteit in zaken van onderwijs en opvoeding stilzweigend wordt erkend. Het eenige middel, om het corps te verheffen, is het samen te stellen uit mannen en vrouwen, die individueel tot de best opgevoede menschen van hun tijd behooren.

NASCHRIFT.

De gepasseerde zomervacantie heeft mij de lang gezochte gelegenheid geboden het veelbesproken Land-erziehungsheim „de Pulvermühle” bij Ilsenburg in den Harz te bezoeken.

Het gebouw, blijkbaar een oude Duitsche boerderij, ligt te midden van uitgestrekte korenvelden. Zoo goed en zoo kwaad als 't ging, zijn de schuren, stallen en woonvertrekken van den oorspronkelijken bewoner in schoollokalen, slaapzalen en familievertrekken herschapen en voorts is de inrichting door ordeloozen bijbouw van primitieve vleugels naar behoefte uitgebreid. Toen ik langs een hobbeligen landweg dit onoglijke huizencomplex bereikt had, kon ik niet gelooven, de beroemde stichting van dr. Lietz voor mij te hebben.

Twijfelend bleef ik op een houten bruggetje over de Ilse staan, turende in het door nabijgelegen fabrieken verontreinigde water, dat ik 's morgens een paar uur hoogerop in het romantische Ilsethal zoo helder als kristal tusschen de woeste bergblokken had zien bruisen. En ik moest een groote aarzeling overwinnen, vóór ik de binnenplaats betrad, die stellig eens het dorado van Duitsche varkens en kippen geweest is. Er wachtte mij al dadelijk een ontgoocheling: dr. Wiessner, voor twee jaar nog de begaafde en beminde

opvoeder der levenslustige rotmützen, dien ik onafscheidelijk aan dit kostschoolideaal verbonden achtte, was gouverneur bij den vorst van Saksen-Meiningen geworden; en behalve de leider waren ook andere oogenschijnlijk onmisbare personen uit de Pulvermühle verdwenen. Maar de nieuwe directeur, dr. Kramer, één van die kloeke, intelligente kerels, in wier persoonlijkheid zich de zelfbewuste kracht van het Duitsche vaderland uitdrukt, verzoende mij door zijne heusche ontvangst en zijn ongedwongen onderhoud met de verwisseling. Hij liet mij alles zien: de sobere slaapzalen, laag en donker, maar met een onvergelykelyk uitzicht op de gouden korenvelden; de familiekamers, ieder voor tien kinderen en één leeraar bestemd, zonder eenig cachet van huiselijke gezelligheid; de eetzaal met eenige behangerstafels op schragen, gedekt door een stukje gemarmerd zeildoek bij wijze van tafellaken en geflankeerd door lange houten banken; de schoollokalen, laag van verdieping, met veel te veel kinderen en veel te weinig lucht en licht. Dat alles rommelig en naar Hollandschen smaak niet-zindelyk; 't geheel bestuurd door allemaal ongetrouwde dames en heeren: eerlyk gezegd, ik stond er verbluft van.

Maar nu ik tijd van nadenken heb gehad en mijn indrukken verwerkt heb, krijg ik een gevoel, alsof mij de schellen van de oogen zijn gevallen.

Niet, dat ik op 't moment, toen ik daar was, jongsgeluk en jongenswelvaren in zoo'n omgeving onmogelyk achtte; integendeel, ik kan me best begripen, dat 't primitieve en onvolkomene van deze schoolinrichting voor de jongens, die daar komen, een groote

aantrekkelijkheid is, zoodra zij door de eerste zure oogenblikken heen zijn. Wat maalt een jongen om mooie, huiselijke kamers; keurig gedekte tafels; pro-pere bedden; gezellige schoollokalen! Als hij maar vrij is en stoeien kan naar hartelust! Wat kan 't hem schelen, of hij in den winter op klompen door den modder moet baggeren dan wel op fietsschoenen over een verharden weg flaneeren kan; of de duisternis van de lange winteravonden verdreven wordt met electrische booglampen dan wel met walmende petroleumluchtjes! Als 't primitieve hem maar aangepreest is als een ideaal en als hij maar schik heeft in zijn leven!

Dit alles hoefde de Pulvermühle mij niet te leeren.

Maar wat zij mij heeft geopenbaard is, dat ik bij 't nastreven mijner schoolidealen den blik naar den verkeerden kant heb gericht. Voelende, dat wij de eischen van het leven zeer moesten vereenvoudigen, om een gezond en gelukkig jong geslacht te kweeken, heb ik den levensstandaard van de kringen, waaruit mijn leerlingen komen, tot maatstaf genomen, ben een groote schrede teruggegaan, meende toen erg primitief te zijn en heb dat betrekkelijk primitieve trachten te volmaken. Terwijl ik mij in vroegere jaren wonderen zat te droomen van die moderne buitenlandsche kostscholen en de Brinoschool daar tegenover een armoedig inrichtinkje waande, was zij al veel te grootscheeps en veel te veel „in orde”.

De stichter van de Pulvermühle heeft blijkbaar den levensstandaard van de nomadische oervolken tot maatstaf genomen, is een groote schrede vooruitgegaan en heeft dat primitieve eenigszins aangepast bij de

moderne beschaving. Ongetwijfeld staat hij dichter bij de waarheid dan ik; en ik geef onvoorwaardelijk toe, dat het „mooie” van een school niet den minsten waarborg biedt voor kindergeluk.

Bij ons te lande maken wij ons algemeen schuldig aan de schromelijke vergissing, alsof een normale jongen gelukkig zal zijn in een omgeving, waarin wij ons knus en behaaglijk voelen. Wij kiezen zijn woning, zijn kleding, wij regelen zijn leven, wij bouwen zijn scholen naar onze smaak en meenen, dat wij daarmee de bronnen van het geluk voor de jeugd hebben geopend. Die vergissing, hoewel ik er mij al jaren van bewust ben, heeft ook mij nog parten gespeeld.

De opvoeder moet tot de kinderkens komen en niet de kinderkens tot den opvoeder. Dit schoone beginsel is op de Pulvermühle wellicht in al zijn consequenties aanvaard. Het verbergt echter ook een gevaarlijke verleiding en het moeten m. i. alweer de goede ras-eigenschappen der leerlingen zijn, die een inrichting als de Pulvermühle voor deze verleiding kunnen behoeden.

Immers, een jongen wil zich van nature graag laten gaan in al zijn lusten en luimen.

De school, die aan dezen natuurdrang tegemoet komt, voedt niet op, maar kweekt verwildering.

Moge een Duitsch Landerziehungsheim deze gevaarlijke klip al weten te ontzeilen, ik geloof stellig, dat een Hollandsche inrichting van opvoeding in denzelfden trant als de Pulvermühle er zeker op zou stranden.

Deacidified using the Bookkeeper process.
Neutralizing agent: Magnesium Oxide
Treatment Date: Dec. 2005

PreservationTechnologies

A WORLD LEADER IN PAPER PRESERVATION

111 Thomson Park Drive
Cranberry Township, PA 16066
(724) 779-2111

Digitized by Google

